BOCKEN
2020

MEDLEMSBLAD FÖR KUNGL. HÄLSINGE REGEMENTES KAMRATFÖRENING

BOCKEN 2020

Årgång 83

Ansvarig utgivare och redaktion
Jan-Olof Strandberg (ansvarig utgivare)
Bo Tangfelt
Olle Larsson
Kontaktinformation: www.i14.se/bocken.html

Kamratföreningens sekreterare
Hans Beminge
Sparbiten 2x806 48 Gävle
Telefon: 026-16 74 17

Kamratföreningens kassör
Rune Westergren
Fabriksgatan 8
806 45 Gävle
Telefon: 070-594 00 29

Kamratföreningens plusgiro
13 73 32-3

I 14 S plusgiro
25 86 42-8

Medlemsavgifter för år 2020
Kamratföreningen 150:-, ständigt medlemskap 2250:-
Familjemedlem 75:-

Kamratföreningens hemsida
www.i14.se

I 14 S hemsida
www.i14.se/i14s.html

* * *

DINA MINNEN FRÅN I 14

Härmed uppmanas du som har personliga minnen från tiden vid Hälsinge regemente eller från senare tid vid Gävleborgsbataljonen, att skriva och berätta. Gärna med några bilder. Allt är av intresse, även korta berättelser eller anekdoter. Se adress på www.i14.se/bocken.html (Obs, de bidrag som inkommer publiceras först efter en kontakt med skribenten.) //Redaktionen

INNEHÅLL

Sid.

Förord ... 2
Kamratföreningens ordförande har ordet ... 3
Chefen Gävleborgsgruppen har ordet ... 4
Chefen militärregionen har ordet ... 5
Ett solvarv - 2020 ... 7
Årets KFÖ och SÖF – någonstans i Hälsingland ... 15
Krigsförbandsövning ... 18
Sjukvård i Hemvärnet – Pilotkurs av Gävleborgsgruppen ... 21
Operation Älvsjö sjukhus ... 25
Hemvärnet - en vital 80-åring ... 31
Hemvärnet 80 år – en historisk återblick ... 35
Bocken 1940 – 80 år sedan ... 57
Mitt militära hästliv och lite till ... 58
Karl XI:s krigsartiklar - ett nedslag ... 68
Så minns jag min I14-tid ... 76
Marma skjutfält och läger ... 80
Konsten att avsluta konserter ... 83
Kamratföreningens årsmöte 2020 ... 83
Soldattorpet – grundbulten i Sveriges försvar ... 84
Spanska sjukan ... 90
1992 års officerskår vid Hälsinge Regemente ... 91
Kamratföreningens verksamhet 2019 – ett sammandrag ... 92
I 14S verksamhet 2019 ... 94
Rapport från Soldathemmet med Soldatkyrka och klockstapel ... 95
Minnestavlan 2019 – 2020 ... 96

FÖRORD

av redaktionen - Bocken

Inför 2020 visste vi att Hemvärnet skulle jubilera som ”pigg” åttioåring och det var något som vi självfallet skulle uppmärksamma på olika sätt och former. Det vi inte visste var att den globala pandemin COVID-19 med kraft skulle drabba Sverige från mars månad och framåt. Detta innebar att verksamheter inom många områden ställdes på vänt!

Övningsverksamheten för bataljonen (och i övriga landet) ställdes in från mars månad, en övningspaus som varade fram till och med augusti månads utgång. Enligt order från Rikshemvärnschefen medgavs tillstånd att bedriva verksamhet från och med september månad. Det som gällde lokalt i utbildningsgrupperna var att övningarna skulle anpassas till de riktlinjer som utfärdats.

Andra effekter var att Försvarsmaktens Dag i Gävle som planerats till början av september redan tidigt under våren ställdes in, så även Försvarsmaktens Totalförsvarsövning 2020 och firandet av Hemvärnet 80 år. Såväl jubiléet som Veterandagen genomfördes i stället digitalt. Kamratföreningens årsmöte flyttades framåt i tiden till september men då med ett mycket begränsat deltagande. Det är därför oerhört glädjande att Rikshemvärnschefen inom ramen för Hemvärnet 80 år bidrar till årets Bocken med en utblick över dagens och morgondagens Hemvärn.

Andra effekter var att årets Lille-Jul ställdes in, bland de normalt cirka 100 deltagarna återfinns av naturliga skäl en stor andel i riskgruppen. I årets Bocken går det att läsa mer om föreningen 92-års officerskår som bildades i samband med nedläggningen av regementet. Det är, har vi fått höra från många håll, unikt att en arbetsplats som blev nedlagd för snart 30 år sedan fortfarande samlar hundratalet deltagare. Fasthet – Förmåga – Förtroende, som devisen löd.

Bocken skall spegla historiken som komplement till den verksamhet som gäller i dag, och en väsentlig del av historiken är de bidrag som kommer in till redaktionen från er läsare. Vi tar därför tacksamt emot bidrag med dina personliga berättelser, från ”gamla” regementstiden till mer nutida upplevelser. Det är därför vi med glädje kan bjuda på en fyllig artikel om överstelöjtnanten Staffan Ohlssons militära hästliv!

Sist men inte minst, Soldathemmets verksamhet har i spåren av COVID-19 drabbats hårt i form av drastiskt minskande intäkter, de flesta skjuter på planerade fester, bröllop e t c framåt i tiden. Vi vill alla att ”vårt hem” ska finnas kvar så stöd därför Stiftelsen Sällskapet Hälsinge Regemente (Soldathemmet och Soldatkyrkan).

SÄTT IN DITT BIDRAG PÅ BG 5700-6108 -eller SWISH 123 477 8650

KAMRATFÖRENINGENS ORDFÖRANDE HAR ORDET

av Anders Jansson Gladh, kamratföreningens ordförande

Ett år har gått och det har inte varit likt något annat.

Coronademonen har hållit hela världen i ett järngrepp.

Många har blivit sjuka och många har dött. Kungl. Hälsingeregementes kamratförening har tyvärr också drabbats. Det som blev kvar av 2020 års verksamhet var ett uppskattat föredrag av Lennart Westberg om svenskar i krig 1914–1945 för ett tjugotal medlemmar och ett kort formellt årsmöte med ett fåtal deltagare. Något mer positiv nyhet under året är dock att vi har fått till ett bra avtal med Gävleborgsgruppen om stöd till kamratföreningen.

Men – nu ska vi blicka framåt! Förhoppningsvis kommer ett vaccin snart och vi kan träffas igen med eller utan restriktioner. Planen är att genomföra ett årsmöte under våren, i en lokal där många kan samlas utan att trängas, med fältkorum, hedersgäster och lunch. Om det är möjligt kommer en höstresa med buss att anordnas till några spännande platser. I det fall som bussresa ej är genomförbart så gör vi något spännande i Gävle. Båda alternativen blir med lunch och fika samt mycket trevligt kamratföreningssällskap.

Kamratföreningen ska förstås vårda Kungl. Hälsinge regementes traditioner men ska också stärka försvarsviljan enligt stadgarna. Att stärka försvarsviljan och öka förståelsen i samhället för dagens säkerhetspolitiska utmaningar är viktigt. Vi ska under 2021 ny starta en serie med medlemsmöten som kommer att vara öppna för alla intresserade medlemmar som icke medlemmar. Tanken är att bjuda in intressanta föreläsare och diskutera olika teman så som Försvarsmaktens tillväxt, militärregionernas betydelse, hotet från Ryssland, ja eller nej till NATO, terroristbekämpning, militärhistoria, bygdehistoria, kriminalitet i Gävle o.s.v.

Har ni förslag på bra föreläsare så hör av er till mig.

Kungl. Hälsinge regementes kamratförening är en av landets största militära kamratföreningar och det ska vi vara stolta över – men år 2038 vid 100-årsjubileet ska vi vara DEN största, så fortsätt att rekrytera vänner och bekanta.

Tack till alla er som bidragit till Kungliga Hälsingeregementes kamratförening verksamhet!

CHEFEN GÄVLEBORGSGRUPPEN HAR ORDET

av övlt Håkan Berglind (C GBG t o m 1 oktober 2020)

År 2020 blev ett ”väldigt” annorlunda år pga. Covid-19 pandemin. Vem i hela världen hade förutspått denna händelse som påverkat hela jordens befolkning? Ingen utbildningsverksamhet kunde givetvis genomföras gentemot hemvärnsförbanden (och Frivilligorganisationerna) i Försvarsmakten (FM) under perioden mars – augusti. FM beslutade att återta övningsverksamheten från 1 september. Givetvis sker detta ur en ”CORONA-anpassad” verksamhet. FM, som en av alla myndigheter i Sverige, följer som hela samhället Folkhälsomyndighetens bestämmelser. Annars började året med att Gävleborgsgruppen (GBG) och 18. Hvbat övergick till Militärregion Mitt (MR M) en nyupprättad organisationsenhet (OrgE) i FM. FM har sedan 1 februari fyra militärregioner (MR Syd, MR Väst, MR Mitt och MR Norr). Det hela skedde med en formell ceremoni i Kungsängen. I MR M organisation finns bland annat sex utbildningsgrupper och 11 hemvärnsbataljoner samt Kommendantstaben. Utbildningsverksamheten startade enligt plan. Huvuddelen av 18. Hemvärnsbataljonen (18. Hvbat) hade övningar v 08 i Söderhamn (Flygstaden). Här övade bataljonens ledning, två insatskompanier och bataljonens flyggrupp och huvudsyftet var försvar av flygplats.

I Försvarsmaktens övergripande ”stridsidé” framgår det tydligt att hemvärnsförbanden ska strida tillsammans med armén, marinen och flygvapnet. Hemvärnsförbandens roll som en garant för framför allt flyg- och marinförbands skydd har blivit ännu viktigare då dessa förband ersätter många av de territoriella förband som fanns förr. Hemvärnet blir därmed en förutsättning för att fältförbanden i armén, marinen och flygvapnet erhåller det skydd de behöver för mobilisering och därefter skydd av baseringar (flygfält och hamnar).

I övrigt planeras just nu verksamheten för år 2021 tillsammans med 18. Hvbat. Den enskilt största aktiviteten som planeras är att delar ur bataljonen ska under hösten deltaga i övningen ”Fjällmark”. Denna övning planeras att genomföras tillsammans med hemvärnsbataljonen i Dalarna uppe i Sälen-området.

Till sist kan nämnas att den 1 oktober skedde ett chefsbyte på GBG. Ny chef är major Lennart Eriksson och jag har återgått till nya arbetsuppgifter Chefsbyte 1 oktober 2020 inom MR M-stab. Lennart genomförde värnplikten vid Kungliga Hälsinge Regemente 1984/85 och tjänstgjorde där fram till nedläggningen. Därefter har Lennart tjänstgjort bl a vid Dalregementet, Trängregementet, Markstridsskolan och Arméstaben. De senaste åren har Lennart varit chef för Joint Support Staff FMLOG och varit ansvarig för vidmakthållande av våra internationella insatser. Född och uppvuxen i Järbo, bor i Gävle, gift med Annika och har 3 döttrar.

CHEFEN MILITÄRREGIONEN HAR ORDET

av överste Thomas Karlsson

Överste Thomas Karlsson

I inledningen på året ändrades ledningss- och lydnadsförhållanden, då Militärregionerna blev organisationsenheter, med ett samlat ansvar för såväl territoriella insatser som produktion. Detta var enligt mitt förmenande enkom positivt. Att utveckla och vidmakthålla förmågor är självklart nära sammankopplat med att genomföra krigsplanläggning -och än mer använda förbandens förmågor. Vi har utmaningar, vilka vi gemensamt hanterar på bästa sätt, var och en utifrån egen roll och befattning. Vi äger huvudsakligen själva möjligheten att samordna och utveckla vår verksamhet och därmed fortsätta utveckla kvalitet och förmågor. Det är självklart lättare sagt än gjort. Resurserna är definitivt inte oändliga och vissa processer tar tid, bl.a. kopplat till infrastrukturutveckling och materielförsörjning. Förmånen att ingå i en organisation (FM) som tillväxer istället för att reduceras är dock en ynnest. Denna positiva kraft är vi alla en del av. Vi ska förstärka de positiva drivkrafterna inom ramen för tillväxt och hantera utmaningarna (inte problemen) som innefattas i detta.

Vi har i början av 2020 genomfört övningen Geltic Bear, vilken var bra för vår fortsatta förmågeutveckling. Samtliga bataljonschefer m.fl. samlades för ordergivning utifrån en uppdaterad operationsplan. Spel på planen genomfördes i syfte att öka förståelse för helheten och behov av flexibilitet då planen möter verkligheten. Övningsperioden för hemvärnsbataljonerna påbörjades. Sedan förändrades stora delar av vår verksamhet. Pandemin tog sitt grepp om Sverige och världen. För militärregionerna och hemvärnet resulterade detta i utbildnings- och övningsstopp. Stödet till frivilliga försvarsorganisationernas utbildningsverksamhet ställdes in under denna period. AURORA 20 ställdes in och mycket mer. Syftet var självklart att begränsa smittspridning, innehålla beredskap och handlingsfrihet och därigenom också stödja det civila samhället i den prövning som förestod. Stora insatser gjordes. Personal i MR M, såväl fast anställd personal som hemvärnspersonal gjorde ett fantastiskt arbete och lite

till. Vi gav stöd med sjuktransporter, självtestprovtagning (görs fortfarande), leveranser av skyddsmask 90, C-vätskeskydd och andra sjukvårdsförnödenheter. Vi gav vidare stöd med inslussningskapacitet (tält) vid olika sjukhus. Byggnationen av sjukhuset i Älvsjö innebar ett nödvändigt stöd för reservkapacitet till region Stockholm. Mycket mer gjordes.

Under tiden planerades en uppstart för normal övnings- och utbildningsverksamhet efter sommaren. 31 augusti kunde vi komma igång med detta, dock med anpassade metoder utifrån covid-19 perspektivet. Verksamheten är i full gång. Förutom hemvärnsövningar har värnpliktsutbildning med inryckande gruppchefer påbörjats i Falun, för att efter nyår fortsätta med ”i vanlig ordning” på tre platser; Falun, Gävle och Strängnäs. Detta görs inom militärregionens hägn och ansvar. Ett återtagande av värnpliktsutbildning är mycket stimulerande och nödvändigt. Syftet är inledningsvis och företrädesvis att rekrytera soldater mot hemvärnsförbanden.

Försvarsmakten och därigenom MR M är under tillväxt. Vi arbetar intensivt med samordning av resurser, utbildningar och övningar. Effekten bedöms öka. Beredskapshöjande förutsättningar pågår. Detta avser bl.a. materielförsörjning, förrådsställning av materiel och ammunition mm kopplat till tilldelade krigsuppgifter, men också utveckling av lägesbilden av egna förmågor. Med en förbättrad lägesbild av alla förbands status möjliggörs en än bättre prioritering av nödvändiga åtgärder och planering av krigsuppgifter. Jag menar att detta är tecken på att vi gör rätt saker i ett tillväxtperspektiv och att vara en del i Försvarsmaktens ökade operativa effekt.

Övningarna fortsätter. I november genomförs, utöver hemvärnsövningar, ledningsövning 20 tillsammans med Insatsstaben och övriga MR staber. Vidare genomförs vår årliga ledningsträningsövning med hemvärnsbataljonsstaberna vid samma tidsperiod. Övning ger färdighet. Kvalitativa och intressanta övningar ska framledes resultera i en ökad avtalsuppfyllnad, alltså hemvärnssoldaternas deltagande i övningarna. Ett exempel bland flera är övningen Fjällmark 21, vilken att avses genomföras i september. Övningen kommer att genomföras på och vid Sälens nya flygplats och som det ser ut nu i Älvdalen under 8 dygn. MR M stab, 17. hemvärnsbataljonen, huvuddelen i 18. hemvärnsbataljonen, 234. hemvärnsunderrättelsekompaniet, hemvärnspionjärplutonen, hemvärnsgranatkastarplutonen, trafikplutonen, flera flyggrupper m.fl. kommer att delta. Jag bedömer att denna övning kommer vara ett prejudikat för genomförande av våra övningar inom MR M tillsammans med civila aktörer i ett totalförsvarsperspektiv.

Utmaningar finns. Dessa är både nödvändiga och intressanta att ta tag i. Mycket görs och än mer kommer att göras för att öka vår effekt.

”När jag ser tillbaka på all denna oro, så kommer jag ihåg historien om den gamla mannen som på sin dödsbädd sa att han hade haft mycket problem i sitt liv, varav de flesta aldrig inträffade” (Citat; Winston S. Churchill)

ETT SOLVARV - 2020

ETT VERKSAMHETSÅR – NOVEMBER 2019

TILL OCH MED OKTOBER 2020.

NOVEMBER

GÄVLEBORGSGRUPPEN .
(Foto med tillstånd av GBG).

Kn Hans Bäcklund t v.
Foto: Bo Tangfelt.

PLANERINGSMÖTE

Ett planeringsmöte för bataljonens chefer genomfördes på Kungsbäck (i slutet av oktober). Ett möte som syftade till en förberedande planering inför 2020. Nästa steg i planeringen är ett internat som genomförs i Bollnäs i slutet av november. Det kommande årets verksamhet skall därefter presenteras för de samlade cheferna vid ”kick-offen” i januari.

RIKSHEMVÄRNSTING

Rikshemvärnstinget genomfördes 8 – 10 november på hotell Selma Lagerlöf i Sunne, Värmland. Vid tinget valdes Gävleborgsbataljonens stabschef, kn Hans Bäcklund till suppleant (personlig ersättare) i Rikshemvärnsrådet för perioden 2019 – 2021.

INTRODUKTIONSKURS

Introduktionskurs för nya hemvärnssoldater genomfördes i Marma. Introduktionskursen är obligatorisk för samtliga soldater och befäl som tecknar ett hemvärnsavtal. Kursen innehåller moment som bl a inskjutning av vapen och sjukvårdsutbildning.

STABSÖVNING

Bataljonsstaben genomförde i slutet av november en stabsövning under ledning av den regionala staben. Övningen genomfördes lokalt på den fasta stabsplatsen i Gävle. Inom ramen för övningen genomfördes även skarp planläggning i form av orderskrivning.

DECEMBER

Minnesstenen i Regementsparken.
Foto: Jan-Olof Strandberg.

Minnesstenen vid Soldathemmet.
Foto: Jan-Olof Strandberg.

PLANERINGSDAG
En planeringsdag inför den kick-off som inträffar i januari genomfördes på Folkhögskolan i Bollnäs i början av december. Översten och militärregionens chef Thomas Karlsson gjorde vid tillfället ett chefsbesök på plats. Inför 2020 har omfattande planering och förberedelser bedrivits på alla nivåer inför den nya organisation som skall gälla från den första januari.

TRADITIONSENLIGT JULKAFFE
Gävleborgsgruppen bjöd traditionsenligt in till julkaffe på Soldathemmet.

LILLE-JUL – 92 ÅRS OFFICERSKÅR
92-års Officerskår bjöd in till Lille-Jul, traditionen anger att densamma avhålls sista fredagen före julafton (självfallet inte om julafton infaller dagen efter, då blir det istället fredagen veckan innan). Lille-Jul inleds alltid med samling vid minnesstenen och glögg. En jultallrik intas därefter i den gamla matsalen, numera högskolans restaurang och kvällen avslutas därefter med samling på Soldathemmet för en smärre avrundning.

JANUARI

Folkhögskolan, Bollnäs. Foto: Okänd.

Avtackning. Foto: Fj Lars Thorwall.

ÅRETS KICK-OFF

Bataljonens kick-off genomfördes som vanligt på Folkhögskolan i Bollnäs som inleddes på fredagskvällen med en avtackning och därefter middag. På bilden tackar den nye bataljonschefen Jonny Rösth av den ”gamla”, Jan-Olof Strandberg.
Vid årets kick-off höll under lördagen Mats Kannerstål från Sjöfartsverket ett föredrag för deltagarna**.**

BEVAKNINGSKOMPANIET

Bevakningskompaniet genomförde den obligatoriska kompanistämman.

FEBRUARI

Uppställning inför ceremonin, LG. Foto: Svante Rinalder, Fotograf LG.

Översten och Chefen för militärregion mitt tar befälet. Foto: Svante Rinalder, Fotograf LG.

CEREMONI - GRANHAMMAR

En överlämningsceremoni hölls på Livgardet, Kungsängen med anledning av att militärregionerna från den första januari erhöll status som organisationsenheter. I samband med detta tog man även över ansvaret för utbildningsgrupperna.

De chefer som lämnade över befälet för utbildningsgrupperna till C MR M var från Livgardet, AMF1 och LedR. Förutom utbildningsgruppernas chefer var även bataljonscheferna närvarande vid överlämningen.

Militärregionens geografiska hemvist är Granhammar, Kungsängen.

KFÖ och SÖF

Bataljonens stab genomför KFÖ samtidigt som insatskompanierna genomförde särskild förbandsövning (SÖF). För bataljonsstabens del började övningen redan veckan innan med en stabskurs. Staben övade därefter i att leda och samordna insatskompaniernas verksamhet.

MARS - AUGUSTI

Gävleborgsgruppens nya skåpbil 8T(SCANIA P310B4x2NA) Foto: Lars Lundgren.

Stefan Ljunggren, GBG, lastar 2 000 skyddsmasker till Region Gävleborg. Foto: Lars Lundgren.

COVID-19

Under mars månad ökade smittspridningen i Sverige i form av en pandemi, COVID-19, detta blev faktum som påtagligt påverkade befolkningen och då självfallet även Försvarsmaktens verksamhet. Det mest uppenbara var framför allt alla inställda övningar, bl a den planerade totalförsvarsövningen Aurora 20. Den till september inplanerade Försvarsmaktens Dag i Gävle ställdes tidigt in.

TILLFÖRDA RESURSER GBG

Gävleborgsgruppens tillfördes en ny resurs i form av en skåpbil, Scania 8T. Avsikten är att höja utbildningsgruppernas logistiska förmåga och då främst till hemvärnsförbanden

STÖD TILL CIVILA SAMHÄLLET

Under perioden mars t o m september har flertalet insatser genomförts som stöd till det civila samhället. Den här gången inte i form av eftersök och stöd till polisen eller vid bränder. Istället har insatserna varit kopplade till COVID-19 genom att stötta Folkhälsomyndigheten med referensprover. Provresultaten har sedan använts av myndigheten för att framställa prognoser och att kartlägga smittspridningen i länet.

INSTÄLLD ÖVNINGSVERKSAMHET

Den 11 maj meddelade Rikshemvärnschefen att övningsverksamheten ställs in t o m 30 augusti.

Gävleborgsgruppen kompetensutvecklar och internutbildar. Foto: Gävleborgsgruppen.

Gävleborgsgruppens fj Thorwall (ej på bild) och mj Lilja ger i juni P4 Gävleborgs radiolyssnare tips hur klara sig i vildmarken. Foto: Gävleborgsgruppen.

Arbete med Applex i terrängen. Foto: Gävleborgsgruppen.

Uppställning vid minnesstenen Mohed. Foto: Gävleborgsgruppen.

BEFÄLSUTBILDNING GBG

Under måndagen och tisdagen vecka 19 genomfördes vid Gävleborgsgruppen internutbildning avseende planeringsmetodik, taktik samt stridsteknik. Nivåerna bataljon, kompani och pluton belystes i ett strålande solsken och med ett Applex inom området Harnäs intill Skutskär. Spännvidden i erfarenheter och kunskaper var stor, något som var en styrka under genomförandet. Det fanns tillfällen till många viktiga diskussioner vad gällde synsätt och hur uppgifter kunde lösas. Dagen avrundades vid den vackra Harnäsviken med några moment på plutonsnivå där indirekt eld ingick som en komponent.

RUNDTUR I HISTORIKEN

Delar av Gävleborgsgruppens personal gjorde en rundtur i Hälsingland. Förutom trevligt umgänge fick deltagarna även kunskaper om Hälsinge Regemente och dess historia, även det sätt som bataljonens verksamhet är kopplad till landskapet.

SEPTEMBER - OKTOBER

Chefsbyte - Uppställning.
Foto: Fj Charlotta Wass.

Träffbild. Foto: Bo Tangfelt.

Fanöverlämning. Foton: Fj Charlotta Wass.

Duellmoment. Foton: Bo Tangfelt.

CHEFSBYTE GBG

Den 1 oktober genomfördes ett chefsbyte på Kungsbäck och för Gävleborgsgruppen. Det var major Lennart Eriksson som övertog chefskapet för utbildningsgruppen. Han befordrades i samband med ceremonin till överstelöjtnant, av chefen för militärregionen, överste Thomas Karlsson. Överstelöjtnant Håkan Berglind kommer fortsättningsvis att tjänstgöra som sektionschef i den militärregionalastaben.

KRIGSFÖRBANDSÖVNINGAR

Under perioden september och oktober återupptogs övningsverksamheten och under veckorna 39 och 43 genomfördes årets krigsförbandsövningar.

Under den första övningsveckan övades 181. insatskompaniet och 183. bevakningskompaniet samt 185. båtplutonen. Inriktningen på övningarna var främst stridsmoment samt kompetensprovet (AK 4). Vid veckan i oktober genomförde 182.kompaniet motsvarande övning.

ÅRETS KFÖ OCH SÖF – ”NÅGONSTANS I HÄLSINGLAND”

återgiven av Jan-Olof Strandberg, redaktionen Bocken.

Årets första större övning genomfördes i mitten av februari och få anade att det som kom att kallas COVID-19 skulle drabba inte enbart den militära verksamheten, den skulle komma att påverka oss globalt i form av en Pandemi. Vid tidpunkten för övningen var säkerligen alla lyckligt ovetande om den saken.

KFÖ som begrepp är säkert något som de flesta med militär bakgrund känner till och att akronymen står för Krigsförbandsövning. Den betydelsen lever kvar än idag och innebär i princip samma saker. Den stora skillnaden mellan förr och nu är längden på en KFÖ, numera genomförs den under en vecka och inte som tidigare under sex veckor (+ en s k B0-vecka). Stegringen under den enda veckan är analog med stegringen under de tidigare sex veckorna med inryckning först av bataljons- och kompaniledningar, plutonsledningar, gruppchefer och soldaterna som tjänstgör från torsdag – söndag. (Not: SÖF står för Särskild Övning Förband).

Bilder från Flyggruppens övning. Till vänster bedrivs planeringsarbete på kartan. I mitten besöker C MR M överste Thomas Karlsson övningen och till höger en vy över flygplan som landar.
Foto: Fj Charlotta Wass

Vid den här övningen var det bataljonsstaben som genomförde KFÖ:n och insatskompanierna som genomförde SÖF (övningen genomfördes under fyra dagar, torsdag t o m söndag). Bataljonens flyggrupp genomförde även de en KFÖ under del av veckan och parallellt med insatskompaniernas SÖF.

Flyggruppen som dels består av piloter och tekniken dels en bevakningsomgång skulle övas i att utföra rekognoscering av förbandens olika

insatsområden. Vidare skulle gruppen öva trafikledning och patrullflygning, att med hjälp av ”rapportkapsel” överlämna information/rapporter till staben.

KFÖ och SÖF inleddes redan veckan innan med utbildning i form av en stabskurs för bataljonsstaben. Kursen genomfördes med stöd av lärare från Hemvärnets Stridsskola (HVSS). Staben övergick därefter direkt in i KFÖ-delen efter att utbildningen var genomförd. Stabens KFÖ utgjorde inledningen av veckans övningar genom att bearbeta den Operationsorder (OpO) som militärregionen överlämnat till bataljonschefen. Därmed var stabens arbete inriktat på att etablera stabsplats och att utarbeta en bataljonsorder.

I samband med att bataljonens förband, som ingick i övningen, var på plats så blev det dags för ordergivning till bataljonens underställda chefer. Förutom flyggruppens uppgifter skulle även order ges till de båda insatskompanierna. I huvudsak innehöll uppgifterna i ordern till insatskompanierna att skydda objekt, som också är kompaniernas huvudsakliga skarpa uppgifter. Vid den här övningen ingick även att öva insatsen under mörker.

Bataljonens stab utgick från stabsplatsen i Gävle och övriga förband övade i terrängen vid gamla F 15 Söderhamn.

Foto: Fj Charlotta Wass

Under övningen från torsdagen till söndagen hade staben även att öva rutiner med chefsomgång och chefsbesök vid de olika förbanden. Huvuduppgiften var att leda bataljonens förband under övningen och under de olika ”stridsmoment” som ingick. Stridsmomenten kulminerade under fredag och lördag.

Enligt övningsledaren, som var Kn Björn Rydbäck, löste förbanden de grundläggande uppgifterna på ett bra sätt. Förbandet som helhet har under ett

antal år övat bevakningsuppgifter och behöver därför höja förmågan i grundläggande strid. Den begränsande faktorn är som alltid tiden och under perioder är det därför nödvändigt att prioritera, dessutom är övningarna till för att identifiera kommande behov att öva olika färdigheter. Kn Rydbäck menar även att lösningen med att lägga stabskursen direkt före stabens KFÖ blev mycket lyckad och de externa lärarna från HvSS var mycket uppskattade av deltagarna.

Ett parallellt fokus under övningen har varit att genomföra fördjupande moment när det gäller informations- och sjukvårdskedjan. Vid ett av stridmomenten utgick bataljonens larmstyrka då en fientlig luftvärnsrobot grupperades på en höjd i närheten av flygbasen. Larmstyrkan nedkämpade trupp och tog terrängen där roboten var grupperad. Vid larmstyrkans återmarsch genomfördes ett moment där en ”trafikolycka” inträffat som involverade flyende fientlig trupp med c:a 10 skadade. Förutom att koordinera sjukvårdstyrkan under ledning av bataljonens sjukvårdsbefäl skulle även hänsyn tas till att de skadade utgjordes av fientlig trupp.

Chefen för 181:a insatskompaniet, Kn Lars Thunström säger så här om kompaniets SÖF: ” Årets övning blev en fortsättning på de moment som övades året före, under 2019 års KFÖ. Vi fick även bra tillfällen att fortsätta öva våra ledningsrutiner i kompanistaben i form av orderarbete och direkt stridsledning. Samtliga befattningshavare, enligt min egen bedömning, hanterar den egna rollen i staben på ett bra sätt. Det var även oerhört glädjande att vi gavs möjligheten att öva den så viktiga sjukvårdskedjan samt våra stödfunktioner, som underhållstjänsten och inte minst för kokgruppen att få leverera mat skarpt under övningen. Fyra dagars övning innebär att tempot blir högt och övningen blir därmed effektiv. För mig som ny chef för kompaniet är det extra uppmuntrande att se hur väl våra nytillkommande soldater smälter samman med de som varit med ett tag. Kunskapsöverföringen är ovärderlig.” Avslutningsvis vill Lars framhålla att han med glädje ser fram emot att i framtiden över mer tillsammans med kompaniet.

Det intresse som media sedan några år visat för militära övningar visades även den här gången och övningen bevakades av fem olika intressenter, det var bl. a SvT, P4 (som sände direkt från övningen) och länsnyheterna från SvT.

KRIGSFÖRBANDSÖVNING

av Bo Tangfelt

Gävleborgsgruppens utbildningschef mj Karl Lilja klarade ut förutsättningarna. Den planerade inriktningen för krigsförbandsövningen vecka 039 mot utbildning i skyddsvaktstjänst med omförordnande enligt VaktB fick ändras enligt militärregionens direktiv mot inledningsvis krigsförbandsplanering måndag-onsdag, individuellt täthetsprov, inskjutning och kompetensprov och därefter stridsskjutningar för att höja förbandets krigsduglighet. Mot krigsdugligheten siktar att öva och genomföra transportskydd, täthetsprov samt öva sammanstöt upp till gruppstorlek som genomförs med lös- och skarpskjutning. Inryckning på Marma läger på torsdagen. Coronarestriktionerna anger då max 50 personer på samma plats, man får inte bo kvar på övningsplatsen om man har mindre restid än en timme hem, deltagare som tillhör en riskgrupp eller har symptom enligt eget bedömande får inte delta, samtransportering får inte ske så vartannat säte i tgb 20 utgår. Rikshemvärnschefen generalen Sandborg besöker på lördagen, generalläkarens delegation under fredag-lördag, chefen militärregion mitt, Hela Hälsingland & Hälsinglands Tidning och radio Gävleborg.

Bataljonschefen mj Johnny Rösth & stabschefen kn Hans Bäcklund ansvarar för den skarpa krigsförbandsplaneringen och där övningsledningen stöttar med ett spel under onsdagen. Understödsvapen och gruppmateriel elimineras då fokus ligger på soldatens materiel och där övningen på lördagen knyts ihop till grupps sammanstöt.

Yngre nyutexaminerad officer som är utbildad för Gävleborgsgruppens räkning är utbildningsofficeren sergeant Erik Sand som genomför ett utvärderande halvår och fanjunkare Falheim vilka är ansvariga för fredagens övningar. Sand dessutom för torsdagen med täthets- och kompetensprov. Utbildningsofficeren fanjunkare Lars Thorwall inriktas mot sjukvårdsutbildning och genomför ett pilotprojekt under v043 för utbildning av stridssjukvårdare i hemvärnet, i dag är det bara armén som har det.

9 befäl ur Gävleborgsgruppen och 5 befäl ur hemvärnsbataljonen genomför krigsförbandsövningen med de ingående förbanden 181.hemvärnsinsatskompaniet, 183.hemvärnsbevakningskompaniet samt 185.båtplutonen. Efter övningen ges en bedömning i krigsplansvärderingen.

Bataljonens numerär i den övade delen är 186 personer, varav 140 rycker in till tjänstgöringen.

Efter utvärdering av övningen genomförs omgång 2 med 182.hemvärnsinsatskompaniet i Hälsingland v043.

Vapenutlämning

Hans Bäcklund (stabsch) och Erik Sand laddar upp

Hans Bäcklund och Otto Norling (stf C 185. båtplut)

Kompanichefen Lars Thunström

Jaimie Alvarado, Ak4 med inskjutbar kolv

Carina Källberg

Anläggning. Samtliga foton på den här sidan är tagna av Bo Tangfelt.

Carina Källberg

Rekryterades via en hemvärnsutställning i Björknäsparken i Boden. Har befattning i kokgruppen men utbildas även som Ak4-soldat för försvar av gruppen, mycket positiv till utbildningen, trivs bra och fått en bra förläggning.

Daniel Aprili. Foto: Bo Tangfelt.

Daniel Aprili

Gjorde värnplikten som kompanibefäl på I 13, 15 månader 1999-2000. Därefter var jag civil men blev kontaktad 2004 av hemvärnet i Gävle och genomförde en introduktionsutbildning och blev ganska snabbt placerad som ställföreträdande plutonchef i en insatspluton. Efter några år blev jag plutonchef för samma pluton under 4 år, Efter en vilande period med hus, familj och arbete gick jag tillbaka till insatsplutonen och därifrån till kompanistaben som stridsledare och i den befattningen, där jag ska fullgöra 10 dygn per år förutom KU-passen, är jag nu är inne på mitt andra år och leder tillsammans med kompanichefen verksamheten. Med övningsförbuden fram till sista augusti så har det här året därför sett speciellt ut och därför är det härligt att vara tillbaka nu och det fungerar bra med att pussla ihop med familjen och arbetet. Totalt har jag varit med i 12 år. Med organisationen, logistiken, verksamheten, uppgifterna, befälen och instruktörerna tycker jag att det flyter på mycket bra. Det är en stor fördel att ha tillgång till Marmafältet som också nu byggs upp och byggs ut, få skjutfält kan matcha det. Den tvära omplaneringen från skyddsvaktutbildning till täthetsprov, skjutningar för kompetensprov och strid innebar inget problem, snarare tvärtom, eftersom vi är vana att ställa om och tänka nytt, verksamheten bygger ju på att man ska vara flexibel. Gävleborgsgruppen har planerat om och gjort det bästa av situationen och fått till en ännu bättre lösning. Det är också nyttigt för ett insatsförband att det blit totala och tvära omkastningar och att det inte alltid går på räls och som planerat, så ser verkligheten ut. I övrigt hoppas jag på att fler ansluter sig till hemvärnet och även vill bli medlemmar i kamratföreningen.

SJUKVÅRD I HEMVÄRNET - PILOTKURS AV GÄVLEBORGSGRUPPEN

av Bo Tangfelt

Övningsledaren och kurschefen, fanjunkare Lars Thorwall klarade ut bakgrunden till sjukvårdsutbildningen.

Det har varit en process under flera år för att få till utbildningen. Grunden har varit att soldaterna inte kunnat ta hand om skador på skyttegruppnivån på ett riktigt sätt. De två legitimerade sjuksköterskor vi har i utbildningen, Susanne Andersson, tillika samordnare i bataljonsstaben, och Magnus Andersson, har påtalat att sjukvårdsutbildning saknas i hemvärnet och medverkar jämte bataljonens läkare Anders Westlund för att kvalitetssäkra utbildningen. I hela Sverige finns bara två sjukhuskompanier, på bataljonen saknas kvalificerad förbandsplats, varför vi måste skapa egna vårdplatser, kanske 5-10 st, i stället för att utnyttja den troligen överlastade civila sjukvården.

En avgörande fråga för soldaten i strid är att han vet att en kamrat i gruppen kan ta hand om honom om han skadas. För ungefär två år sedan påbörjades därför arbetet med att ta fram en utbildning för soldater på skyttegruppsnivån. Längden på kursen blev styrande. Det finns i dag kurser i försvarsmakten men de är mellan tre och nio veckor långa vilket inte är görbart för en hemvärnssoldat som är här på sin fritid och har ett civilt jobb. För att utbilda gruppsjukvårdare säger systemet att du måste ha den långa utbildningen men vi har efter 'förhandlingar' givits tillåtelse av CMRM att genomföra piloten.

En utbildning på tre etapper med vardera max en vecka under en tid på tre år blev därför ingångsvärdet. Efter fullgjord etapp 3 har man då utbildat sig till stridssjukvårdare i hemvärnet och kan utbilda sina soldater i gruppen, vilket också är målet med den här sjukvårdsutbildningen samt att krigsdugligheten rent allmänt ökar. De snabba stabiliserande och livsuppehållande åtgärderna inför vidare avtransport är avgörande. På sikt kan de fullgöra uppgifter som plutonsjukvårdare. Planen är att etapperna ska vara rullande så att under år ett körs etapp 1, under år två körs fortsättningsetapp 2 samt ny etapp 1 osv. Av resursskäl var antalet kursdetagare maximerat till 30 st men pga sent hinder blev det 25 deltagare, samtliga från 18. hemvärnsbataljonen. Därtill finns en väntlista med 10 sökande. För att få delta är kravet att du skall ha ett intresse av sjukvård och av att ta hand om människor men inga medicinska förkunskaper krävs. Pga coronaomständigheterna blev etapp 1-kursen flyttad till vecka 043, är 7 dagar lång, omfattar 60 timmars utbildningstid och blir den första i sitt slag i landet. Försvarsmedicincentrum (FömedC) i Göteborg upplevs inte ha resurstid för detta så därför har vi fått ta saken i egna händer. I första steget blir man då gruppsjukvårdare.

Under den kvalificerade utbildningen får man lära sig att ta hand om de vanligaste skadorna som kan uppstå på en pluton under en eldstrid, dvs skottskador, och får en fördjupad kunskap i CABCDE (Catastrophic hemorage-hitta och åtgärda katastrofala blödningar, den vanligaste behandlingsbara dödsorsaken på slagfältet; Airway-luftvägar; Breathing-andning; Circulation-flödet av blod ut i kroppen; Disability-medvetandegrad; Exposure-exponering, förhindra avkylning, smärtlindra mm). Varje bokstav tarvar mycket tid och det är detta vi ska öva under veckan. Efter teorin ligger merparten av tiden på stationsvisa tillämpade praktikövningar, 5 stationer med totalt 6 instruktörer. Stationschef är fanjunkare Anders Klar. Under coronarestriktionerna över vi på dockor till viss del, vi övar med skydsmask, visir och skyddshandskar.

MRM-läkaren Magnus Wallner är mycket intresserad och besöker Marma och stabsläkaren i rikshemvärnet vill utveckla pilotkursen till att gälla i hela landet. Utbildningsmaterielen har Lars Thorwall fått ragga ihop själv genom lån i Falun, från akuten i Gävle samt förbrukningsartiklar som första förband, nålar katetrar mm i försvarets system. Den står på 10 lastpallar materiel i Marma. Vi simulerar t ex en muskel med köpt färskt kött där vi drar in en kateter för att få ett pulserande blod så att vi simulerar en avsliten artär för att stoppa blödningen. Sjukvårdsutbildning är generellt dyr. I varje krigsförbandsövning ska sjukvårdsmoment ingå som en integrerad del så att alla får tänka och öva sjukvård. Ett prov gjordes med ett sjukvårdsmoment under KFÖ'n vecka 008 med 181. och 182. kompanierna och med instruktörer från Gävleborgsgruppen och det blev mycket positivt mottaget.

För kursen har Lars Thorwall gjort en pärm med teoridelen eftersom det inte finns någon aktuell dokumentation för hemvärnet. Från ett bildspel som Försvarsmedicincentrum (FömedC) i Göteborg tagit fram har han gjort om och anpassat materialet till det som gäller för hemvärnet. Handbok Sjukvård kan sägas fortfarande gälla till 80% men nya behandlingsriktlinjer tillämpas nu, t ex är ABC-begreppet (Andning, Blödning, Chock) ersatt av CABCDE (se ovan), Tourniquet är t ex ett avsnörande förband som används för att stoppa allvarliga och massiva blödningar på en arm eller ett ben när ett vanligt tryck-förband inte räcker till. Men autoinjektorn är fortfarande lika aktuell!

Dagens värnpliktsungdom är inte vana att bli hanterade som vi hanterar soldaterna, att vara ute, att bära tungt eller att utsättas för oviss väntan, osäkerhet, utebliven mat eller utebliven information. Däremot är de motiverade och har en positiv inställning. Det är roligt att utbilda dem.

Jenny Godin. Foto Bo Tangfelt.

Jenny Godin:

Har jobbat i hemtjänsten efter det att jag blivit sjukvårdare i hemvärnet. Jag startade 2002 som fordonsförare genom ett pilotprojekt där man kunde få civilt B-körkort och blev då placerad som fordonsförare åt sjukvårdarna. 2008 utbildade vi oss förare till sjukvårdare genom grundkurserna GK1 och GK2 med 9 dagar per kurs i Ånn. Under KFÖ och SÖF ingår sjukvårdsmoment och KU-passen är mest inriktade mot sjukvårdstjänst för oss. Den här utbildningen är mycket bra upplagd rakt igenom för att soldaten ska kunna fungera som gruppsjukvårdare och eleverna har varit mycket positiva. Det väsentligaste har varit att öva de olika CABCDE-momenten. På sjukvårdsgruppen finns också en sjuksköterska som har mediciner och läkemedel med sig.

Susanne Andersson. Foto Bo Tangfelt.

Susanne Andersson:

Arbetar som chef för akutmottagningen på Gävle sjukhus. Jag är sjuksköterska och har varit med i hemvärnet länge som sjukvårdare, sjukvårdsgruppchef och sjukvårdsbefäl som är min nuvarande befattning. Jag tycker att det är så roligt att få utbilda människor. Den här utbildningen står sig väldigt bra med sitt syfte att rädda liv och det gör man här genom att stoppa de tre dödliga orsakerna katastrofblödning, hindrande luftväg och ventilpneumothorax, dvs punkterad lunga som har kollapsat. Bataljonsläkaren Anders Westlund, sjuksköterskan Magnus Andersson, kurschefen Lars Thorwall och jag har svarat för uppläggningen av kursen som bygger på utbildningen av stridssjukvårdare och genomförs med huvuddelen lagd på praktiska övningar och en mindre del på teorin. Det skulle vara roligt att få medverka även i etapperna två och tre av utbildningen. Regionen Gävleborg har nu fått uppgift att utreda hur den civila sjukvården kan svara även för försvarets krav på avancerad stridssjukvård eftersom det f n endast finns två sjukvårdskompanier i landet.

Skottskadad

Snabbt omhändertagande

Bataljonsläkaren Anders Westlund

Lars Thorwall, Magnus Wallner och C GBG övlt Lennart Eriksson. Foton på den här sidan är tagna av Bo Tangfelt.

Lars Thorwall och MRM-läkaren Magnus Wallner.

OPERATION ÄLVSJÖ SJUKHUS

av övlt Lars Rask, Operationledare/C J3 MR M. Militär insatschef under Operation Älvsjö sjukhus.

Söndagsmorgonen den 22 mars kom ordern från Insatsledningen till Mellersta militärregionen - rekognosera Stockholmsmässan i Älvsjö tillsammans med Region Stockholm, för att gruppera fältsjukhus på platsen.

Uppdraget var att upprätta sjukvårdsförmåga, 30 intensivvårdsplatser samt beredskap att bevaka Försvarsmaktens materiel och utrustning, säkerställa drift, underhåll och uthållighet. I det arbetet understöddes vi av 1. Sjukvårdskompaniet, Försvarsmedicinskt centrum, Göteborg.

Försvarsmakten har som en bakgrund till ordern från Insatsledningen under pandemin understött samhället med materiel, utrustning och personal till flertalet sjukvårdsregioner och myndigheter, bl.a. Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen. Alla behov av stödbegäran har sammanställts hos Socialstyrelsen och därefter gått till Högkvarteret, Försvarsmakten.

Som operationsledare, tillika chef genomförandeavdelningen MR M J3, startade allt med ett telefonsamtal från insatsstabens operationsavdelning söndagen 22 mars. Budskapet var tydligt: detta är skarpt, detta är synnerligen viktigt, detta skall genomföras så snabbt det bara är möjligt.

Jag fick veta att Region Stockholm skulle kontakta mig för rekognosering inom kort. Tusen tankar flög genom mitt huvud och jagställde frågan till mig själv: Vad kan jag om fältsjukhus? Svaret blev: jag har bott i fältsjukhustälten under mission i Liberia, jag har besökt ett grupperat fältsjukhus för länge sedan, i övrigt inget. Stressad? Nej, men väldigt fokuserad på att få lösa den komplexa uppgiften.

Övlt Lars Rask – en fokuserad MIC

Tillsammans med min ställföreträdare, major Edvard Sohl, började vi hemma vid mitt köksbord, ett snabbt bedömande innefattande rekognoseringsfrågor och omedelbara åtgärder i övrigt. Under samma första timme hade Region Stockholm kontaktat mig. Sjukvårdsdirektör Björn Eriksson, vid det tillfället, ett helt okänt namn för mig. Ett par telefonsamtal senare hade vi koordinerat tid, plats och utrustning för rekognoseringen – på plats i Älvsjö kl 14:00.

Tiden fram till 14.00 spenderades i mitt kök där rekognoseringsfrågorna kom på plats. Frågorna var många. Vi utgick från förmågorna (ledning, verkan, uthållighet, skydd, underrättelser, rörlighet och kompletterade med juridik, media/press/kommunikation, personal/nyckelpersonal-/kompetenser, ekonomi) och tecknade noggrant ner dessa och vem som förmodligen hade svaren samt de stödbehov som vi redan identifierat.

Några av de viktigare frågorna var:

- Skydd av skyddsvärden, skalskydd?
- Hur snabbt kan Försvarsmedicinskt centrums personal vara på plats?
- Var finns all materielen, utrustningen?
- Vem ska leda, vara militär insatschef (MIC)?
- Vilka kompetenser/förmågor behövs på plats i Älvsjö?
- Hur mycket stöd av personal behövs och en tidsplan för rotationer mellan bataljoner (frivillighet från Hemvärnet)?
- Anställningsavtal för hemvärnet?
- Maslow (boende, mat, transporter)?
- Ekonomi (konton, mandat till MIC)?
- Ledningssystem?
- Juridik, arbetsmiljöansvar (skyddsutrustning), skyddsobjekt?

När vi anlände till Älvsjö möttes vi av personal ur Region Stockholm och Stockholmsmässan. Alla mässhallar var helt tomma, förutom en gigantisk båt som var kvar efter den nyligen genomförda båtmässan. Rekognosering gick bra och återrapportering genomfördes till Insatsstaben vad gällde stödbehov. Mitt budskap var att vi löser detta, men behöver stöd med juridik (avtal för boende, mat), mediekoordinering samt sammanhållande och planering för vem ur Försvarsmakten som ska vara talesperson samt ekonomi (konton, redovisning etc.). Facit kring stödet var att det mesta hanterades av MIC (Militär Insats Chef på plats).

Uppbyggnad och konstruktionsarbete.

Godshantering.

Arbetsbordet.

Tid för återhämtning. Foton: Lars Rask

Måndagen den 23 mars anlände personal från Försvarsmedicinskt centrum för rekognosering. Många tunga bitar faller på plats och de första transporterna med materiel kommer till Älvsjö under dagen. Byggplanen, ledd av expertis från sjukvården samt Locum blir klar. Locum blir sedan den bärande kraften genom hela byggnationen. Det var väldigt positivt för min del, att stabschefen för Älvsjö sjukhusbygge är före detta yrkesofficer och numer reservofficer – dessutom med stor kunskap om Försvarsmakten och hemvärnssystemet.

Anders Gidrups sätt att leda och strukturera är som hämtat från Försvarsmakten. Detta gjorde samarbetet, effektiviteten, anpassningsförmågan och ödmjukheten till ett vinnande koncept.

MIC utseddes, och det blev jag. Detta berodde mestadels på komplexiteten, många samverkansytor och att jag hade kort startsträcka. Verksamheten flyter väl och allt kommer på plats, Hemvärnet levererar enligt rutin, professionellt, lojalt och sliter hårt under den kommande veckan. I snitt hade Försvarsmakten 50 personer på plats under genomförandefasen, det var en liten stabsdel innehållande personal från genomförande (J3), samverkan (J9), kommunikationschef samt und-/säktjänst (J2), en hemvärnspluton (30 st/dygn ur 23, 25, 26, 28, 29 Hemvärnsbataljonerna) med ledning, kvartermästare och en transportgrupp med två personterrängbilar.

Från Försvarsmedicinskt centrum fanns läkare, materielofficerare och sjukvårdspersonal för utbildning av civil personal på Försvarsmaktens materiel och utrustning grupperade i Älvsjö (24/7).

I startskedet och under avveckling fanns även personal från logistikbataljonen (ur Trängregementet, Skövde) på plats för att stödja/koordinera transporter, av/-pålastning, trafikledning samt rangering och säkerhet kring gods. Under en kortare tid grupperade även två ambulanser från Trängregementet i

Älvsjö. Dessa nyttjades tyvärr inte av Region Stockholm och återtogs av Försvarsmakten för att kunna stödja andra regioner.

Sjukhussängar på plats.

Operativa vårdplatser. Foto: Lars Rask

Alla arbetade minst 12 timmar per dygn där transportgruppen hade 24/7-beredskap och förlades i Älvsjö. Själv arbetade jag i snitt 17,5 timmar/dygn under mina tre veckor på plats. Den 27 mars var tjugo av de totalt trettio intensivvårdsplatserna operativa, dock var väldigt få civila sjukvårdare utbildade på Försvarsmaktens materiel, vilket även var fallet när vi slutfört uppgiften. Torsdagen den 2 april har Försvarsmakten löst sin uppgift löst till fullo, förutom den utbildande uppgiften, som var fysiskt omöjlig att lösa. Fredagen den 10 april lämnar Försvarsmakten Älvsjö sjukhus men bibehåller hög insatsberedskap för ledning, utbildning och drift (uthållighet). Försvarsmaktens stöd har emottagits med stor tacksamhet från alla som deltog i upprättandet av Älvsjö sjukhus. Förutom att lösa den egna uppgiften har Försvarsmakten även stött hela flödet i byggnationen i övrigt.

I slutet av maj genomförs ett antal möten med Region Stockholm och Locum angående avveckling, inga beslut officiellt, delgivet Försvarsmakten. MR M är förberett för att snabbt och effektivt kunna avveckla med struktur och precision. Den 4 juni tar Region Stockholm beslut om avveckling. Beskedet lämnas på den presskonferens där jag deltog som talesperson för Försvarsmakten. Exakt en vecka senare är Försvarsmaktens materiel och utrustning avvecklad och återtransporterad till avsedd plats för återgång till beredskap.

*Kronprinsessan Victoria och Prins Daniel**
Foto: Lars Rask.

Försvarsminister Peter Hultqvist.*
Foto: Joel Thulin, Försvarsmakten

ÖB Micael Bydén vid en genomgång.
Foto: Lars Rask.

Rikshemvärnschefen Stefan Sandborg.
Foto: Hampus Hagberg, Försvarsmakten

**Hedersledamöter i Hälsinge Regementets Kamratförening.*

Framgångsfaktorerna under operationerna var:

Uppdragstaktik, tillse att de som kan jobbet får göra det, som chef gäller det att ta bort friktioner och att tillse att processen ej avstannar.

Säkerställ eget och andras mandat. Mod att fatta beslut, obeslutsamhet är förödande.

Flexibilitet och förmåga att tempoväxla för att kunna hantera det ”okända” och förändringar

Verkan går före skydd. Verksamheten först (uppgiften i fokus), administrativa uppgifter kan oftast lösas senare.

Olika kulturer kräver ödmjukhet och systemförståelse. Tillsammans kan allt lösas, det svåra tar bara lite längre tid.

Lärdomar/erfarenheter:

En chef med en tydlig uppgift, tydlig ledningsstruktur och ledningsvägar. Avseende ledningsvägar (ordervägar) har FM utvecklingspotential.

FM regelverk samt viss verksamhet är i vissa delar oflexibelt och ”fredskadat”. Regelverket måste dynamiskt kunna hantera alla beredskapsnivåer för att skapa förutsättningar för tempoväxling och prioritering d.v.s. lösa uppgiften.

När det verkligen gäller, levererar samhället och Försvarsmakten.

Lars Rask tar emot media. Foto: Erica Dahlquist, Försvarsmakten

Sammanfattande bedömning:

Operation Älvsjö sjukhus blev med facit i hand en synnerligen väl genomförd insats. Detta berodde till stor del tack vare ett mycket gott samarbete mellan Försvarsmaktens personal, Locum och Stockholmsmässan Älvsjö. Tillsammans gjorde vi skillnad. Vi kunde ha gjort än större skillnad om sjukhuset öppnats- men - allt fanns på plats när nationen kallade.

AVLÄMNING EN MORGON 1965

Plutonen står uppställd för morgonavlämning på två linjer i kompanikorridoren och Fj Brand kliver upp på en bänk framför plutonen. Fj har sin pojke med sig som är 3,5–4 år sugandes på en napp.

Fj ger order: Lämna av.

Det ges order: Givakt.

Då rycker pojken sin pappa i byxbenen och säger: Bevälingsjävelen tål inte tilla (beväringen står inte stilla).

Juni 2018, Lt Pär Söderlund

HEMVÄRNET – EN VITAL 80-ÅRING!

av generalmajoren och rikshemvärnschefen Stefan Sandborg

I år är det 80 år sedan Hemvärnet bildades. Den 29 maj 1940 genomfördes en riksdagsdebatt om Hemvärnet, en debatt som ledde fram till ett riksdagsbeslut som bekräftade organiseringen av Hemvärnet. Debatten och beslutet kom till i en tid då världen stod i brand och andra världskriget härjade i världen.

Idag är Hemvärnet en vital 80-åring som utgör en stor och viktig del av Försvarsmakten resurser och förmågor. Tyvärr befinner sig Sverige och världen återigen i en allvarlig situation, denna gång i form av det nya Coronaviruset, COVID-19. Situationen är allvarlig och behovet av Hemvärnet är, precis som för 80 år sedan, tydligt. Våra militärregioner och P 18, med ingående hemvärnsförband, har verkligen visat att Hemvärnet är beredda att lösa uppgifter när det gäller och det har lämnats ett betydande och förtroendegivande stöd till samhället.

Pandemin påverkar oss på många plan och kopplat till rådande läge och de bedömningar och analyser som genomfördes inom Försvarsmakten har Hemvärnet haft uppehåll i sin utbildnings- och övningsverksamheten tom den 31 augusti. Syftet med uppehållet var att bidra till minskad smittspridning, säkerställa vår operativa förmåga och skapa uthållighet och handlingsfrihet i Hemvärnets insatser i stödet till samhället. Ett stöd som inte bara fokuserade på COVID-19 utan även omfattade höga flöden, skogsbränder mm.

Det är aldrig roligt att ställa in utbildningar och övningar, men den allvarliga situationen och konsekvenserna av att fortsätta enligt plan riskerade att bli så stora att vi inte hade något annat val.

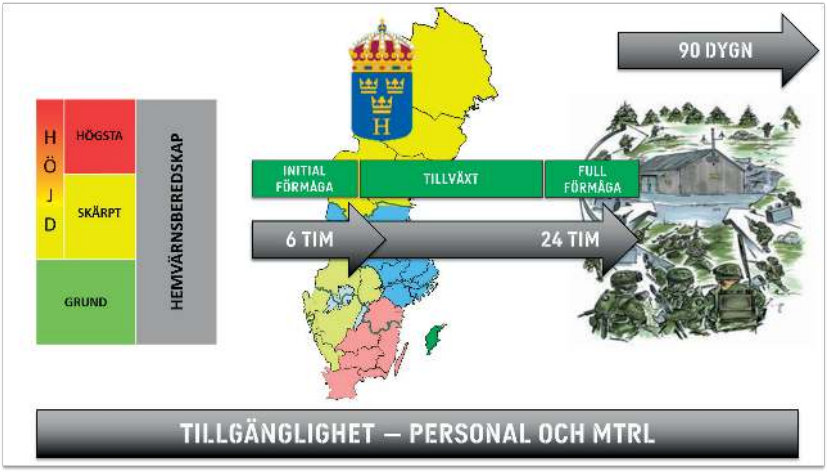
Verksamheten har from den 1 september återupptagits i en anpassad form utifrån gällande regionala och lokala förutsättningar. Förutsättningar som snabbt kan förändras och variera över tid och i olika delar i landet. Militärregioncheferna, chefen för HvSS och chefen P 18 har därför fått beslutsmandatet delegerat avseende hur genomförandet av Hemvärnets utbildnings- och övningsverksamhet sker inom deras respektive ansvarsområde.

Detta är mycket positivt att vi kan komma igång igen och vi ska göra det bästa vi kan med de möjligheter vi får under hösten. Men pandemin påverkar oss fortfarande och vi kan inte bedriva verksamheten på det sätt vi gjorde innan COVID-19. Vi måste anpassa oss och hitta nya lösningar. Det gäller att vi är uthålliga, att vi håller i och håller ut!

Under året har det även skett en stor ledningsmässig förändring kopplat till produktionen av Hemvärnet. Militärregionerna har blivit egna organisationsenheter med underställda utbildningsgrupper och produktionsansvar för sina egna krigsförband. Att nu även militärregionerna med sina hemvärnsförband, precis som övriga förband inom Försvarsmakten, har intagit en ledningsstruktur som är lika oavsett konfliktnivå är mycket positivt. Min uppfattning är att detta redan gett positiva resultat och det fortsatt kommer att bidra till utvecklingen av Hemvärnet och vårt utbildningssystem. Genom att bl. a samordna utbildningar inom regionerna, slå ihop övningar så att vi får längre sammanhållen övningstid så att vi kan öva och utveckla vår uthållighet samt utökad samövning med övriga försvarsgrenar och stridskrafter.

När det gäller framtiden så pågår arbetet med kommande försvarsbeslut, FB 20, för fullt. Försvarsmakten har lämnat sitt underlag och för Hemvärnet innebär det fortsatt fokus på vår höga beredskap och uthållighet.

De operativa kraven på Hemvärnet är fortsatt höga och Hemvärnet ska, efter beordrad Hemvärnsberedskap, innehålla kraven 6 – 24 – 90. Detta innebär att Hemvärnet inom 6 timmar ska ha initial förmåga att kunna lösa krigsuppgifter och inom 24 timmar ha full förmåga med 90 dagars uthållighet. I Försvarsmaktens underlag till Regeringen föreslås därför en ökad tilldelning av modernare materiel vilket kommer att öka Hemvärnets förmåga. Bland annat föreslås åtgärder för att öka Hemvärnets förmåga till förflyttning, dvs ersättning och anskaffning av fordon, samt åtgärder som skapar bättre förutsättningar för Hemvärnet att lösa våra huvuduppgifter, dvs anskaffning och tillförsel av sensor- och mörkermateriel.

I nästa försvarsbeslutsperiod föreslås det även att utbildningen av lokalförsvarsbataljoner skall påbörjas. Bland annat vid det nya regementet i Östersund som regeringen gett Försvarsmakten i uppdrag att planera för. Utbildningen av dessa bataljoner är ett viktigt steg i den framtida personalförsörjningen av Hemvärnet. Kraven på Hemvärnsförbanden gör att 75 % av alla Hemvärnssoldater skall ha gjort värnplikt och 25 % rekryteras från de frivilliga försvarsorganisationerna med krav om minst två veckors grundutbildning s.k. GU-F (Grundläggande soldatutbildning för frivilliga).

Lokal rekrytering och utbildning av värnpliktiga till lokalförsvarsbataljoner skapar goda förutsättningar för rekrytering till Hemvärnet. Detta i kombination med de värnpliktiga som omsätts från övriga förband inom Försvarsmakten bidrar till att skapa ett nytt magasin att rekrytera ur. Uppfyllanden av magasinet kommer dock att ta tid då värnpliktsvolymerna inledningsvis är relativt låga, 8 000 värnpliktiga från 2025, och förbandsomsättningstakten hos övriga förband frigör soldater för rekrytering till Hemvärnet efter ca 10 år. Detta innebär att det är extra viktigt att vi fokuserar på att behålla våra befintliga Hemvärnssoldater i förbanden så länge som möjligt till dess ”rekryteringsmagasinet” åter har fyllts.

Exakt vad utfallet i FB 20 blir återstår att se, inget är klart innan försvarsbeslutet är finansierat och påskrivet. För att inte tappa tid och för att vara förberedda på eventuell tillförsel av nya system till Hemvärnet pågår det redan nu tester och försök på Hemvärnets stridsskola med bland annat RPAS (Remotely Piloted Aircraft System) och mörkermateriel.

Framtiden är positiv, både för Försvarsmakten och Hemvärnet. Vår försvarsförmåga kommer att öka och i detta utgör Hemvärnet fortsatt en stor och viktig del av Försvarsmakten resurser och förmågor. Hemvärnets roll att, med sin höga beredskap, vara först på plats och därmed skapa förutsättningar för

att övriga försvarsgrenar och stridskrafter ska kunna lösa sina huvuduppgifter är tydlig. Hemvärnet är den nationella bottenplattan, ÖVERALLT - ALLTID, både idag och imorgon.

Stefan Sandborg, generalmajor och Rikshemvärnschef. Foto: Staffan Claesson Tidningen Hemvärnet

---

HEMVÄRNET 80 ÅR – EN HISTORISK ÅTERBLICK

av Jan-Olof Strandberg, redaktör Bocken

Hemvärnet som organisation fyller i år jämna 80. Som födelsedatum räknas den kungörelse riksdagen beslutade att anta den 29 maj 1940. Drygt en månad innan dess den 22 april skickade dåvarande Chefen för Armén ut ett cirkulär med rubriken ”CIRKULÄR – ang. förberedande åtgärder för bildande av ett hemvärn”. Den formella processen påbörjades samma år redan den 26 januari av dåvarande ÖB, Olof Thörnell, med en skrivelse och ett förslag till konungen att regeringen bör vidta förberedelser att bilda ”en särskild frivillig organisation inom lantförsvarets ram, avseende det omedelbara försvaret av hembygden”.

FIRANDET AV 80 ÅR – EN DIGITAL HISTORIA

I tidningen Hemvärnets nummer 3 2020 kunde man läsa om det digitala firandet av åttioåringen. Under tidig vår blev det uppenbart att ett stort antal verksamheter, om inte i stort sett alla, skulle påverkas av den pandemi som nådde landet. En pandemi som blev känd under beteckningen COVID-19. Så blev det också, firandet av Hemvärnets 80 år den 29 maj blev följaktligen digitalt.

Det går så här i efterhand alldeles utmärkt för var och en att själv ta del av firandet i form av hemvärnets jubileumsfilm, den återfinns på filmkanalen Youtube. Musiker från de 25 kårerna i Hemvärnet genomförde en digital spelning av Hemvärnets marsch samt Hemvärnets igenkänningssignal. Själva bemärkelsedagen, fredagen den 29 maj inleddes med en gratulationsfilm där landets försvarsminister Peter Hultqvist, ÖB Micael Bydén och Rikshemvärnschefen Stefan Sandborg uppmärksammade jubileet. Vid en direktsänd ceremoni i samband med Veterandagen överräckte Stefan Sandborg rikshemvärnsrådets och hemvärnssoldaternas bidrag till Sveriges Veteranförbund. Veteranförbundet representerades vid tillfället av dess ordförande Sverker Göransson, som var landets ÖB mellan 2009 och 2015, och var högtidstalare på Kamratföreningens årsmöte 2016.

Personliga uppvaktningar av hemvärnets veteraner genomfördes landet runt, bl a uppvaktade, och överraskade, chefen för mellersta militärregionen den 96-årige hemvärnsveteranen Nils Nehlin.

I Gävle var det sedan tidigare inplanerat att uppmärksamma Hemvärnet 80 år under september månad och inom ramen för en ”Försvarsmaktens Dag”, tyvärr blev av samma skäl som ovan den dagen och firandet inställt.

DEN HISTORISKA BAKGRUNDEN TILL HEMVÄRNET

Vid tidpunkten som ett hemvärn bildades befann sig Sverige mitt i en dramatisk tidsperiod. Läget i Europa var oroligt redan under 30-talet, men Tysklands invasion av Polen 1. september 1939 utgjorde inledningen till ett krig som kom att drabba hela Europa. Många har kanske glömt att stridigheter redan

före 1939 även pågick i Afrika där Italien anfallit dåvarande Abessinien och i Kina där Japan ockuperat Manchuriet. Tyskland och Sovjetunionen hade vid den tiden undertecknat Molotov-Ribbentrop pakten där i en då hemlig del av uppgörelsen, delades Europa upp i intressesfärer mellan de båda diktaturerna. Den 17 september gick Röda Armén in i Polens östra delar och den 30 november anföll Sovjetunionen Finland. Många svenskar anslöt sig därmed till den Svenska Frivilligkåren (SFK) och en kamp för Finlands självständighet. C:a 8 000 frivilliga hann resa till Finland och ytterligare c:a 4 000 hade anmält sig som inte hann resa före vapenstilleståndet den 13 mars 1940. Därefter, den 9 april anfölls Norge och Danmark av Tyskland som därefter ockuperade de båda länderna. Krigshotet låg därmed tungt runt om de svenska gränserna. Hotet mot det neutrala Sverige var 1940 med andra ord reellt och nära.

En organisation för ett försvar av hembygden fanns redan långt före diskussionerna om ett Hemvärn påbörjades, men då i form av landstormen. Till den härordning som skulle gälla i Sverige från 1885 bildades landstormen enligt Preussisk modell. Initialt gällde landstormen i Sverige åldersklasserna 33 - 40 år som en form av plikttjänstgöring, åldersinriktningen ändrades vid ett flertal tillfällen. Landstormens trupp fick heller inte lämna det inskrivningsområde man tillhörde. Den lokala förankringen var grundpelaren. Inledningsvis var landstormens uppgifter att trygga fälthärens mobilisering, bevaka gränser och kustlinjer, skydda förbindelseleder och att utgöra säkerhetsbesättning vid befästningar. Den frivilliga landstormen växte fram under 1900-talets första årtionde och befästes 1912 då Sveriges landstormsföreningars centralförbund bildades.

I anslutning till de relativt stora neddragningar krigsmakten drabbades av under första hälften av 20-talet bildades 1924 föreningen Sveriges landstormskvinnor vars främsta uppgift var att stödja landstormens utbildning genom insamling av pengar. Föreningen var en underavdelning till landstormsrörelsen men blev i samband med nedläggningen av landstormen en fristående rörelse. Rörelsen hade vid den tiden bytt namn till Lottakåren som blev Riksförbundet Sveriges Lottakårer.

Landstormen som organisation blev nedlagd 1942 så även den frivilliga landstormen. Till skillnad från landstormen skulle det nybildade Hemvärnet bygga på enbart frivillighet. En annan viktig grund för Hemvärnet var det demokratiskt inslaget i organisationen. Grunduppgiften för Hemvärnets skulle vara att försvara hembygden, helt i linje med innehållet i ÖB:s skrivelse 1940 till konungen.

BESLUTET OM BILDANDET AV ETT HEMVÄRN 1940

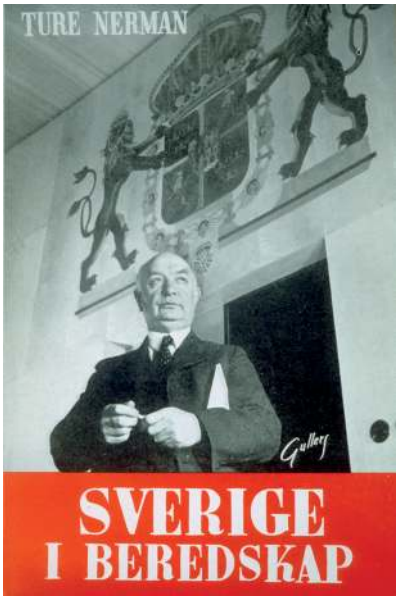
Av arméchefens cirkulär från den 22 april 1940 framgår att inriktningen var att omedelbart vidta förberedande åtgärder i syfte att organisera ett hemvärn och att därigenom möjliggöra ett omedelbart ”igångsättande” av rekryteringen. De uppgifter som hemvärnet var tänkta att lösa enligt de inledande skrivning-

arna, var förutom försvaret av hembygden även att ingripa mot ”fallskärmshoppare”, smärre fientliga patruller, medverka vid bekämpandet av fientliga avdelningar samt att lösa tillfälliga bevakningsuppgifter. Uppgifterna skulle lösas genom strid enskilt eller i smärre grupper och förband.

Arméchefen hade att ansvara för uppbyggnaden av hemvärnet och hemvärnschefen (senare benämnd som Rikshemvärnschef) skulle även lyda under denne. Vid tiden för bildandet av hemvärnet skulle hemvärnsområden och hemvärnskretsar i fred lyda under respektive inskrivningsbefälhavare. Vid ett beslut 1 oktober 1942 underställdes hemvärnets enheter respektive försvarsområdesbefälhavare såväl i fred som i krig. Landet var indelat i 35 försvarsområden.

Hemvärnsmännen var tänkta att uniformeras genom Kronans försorg och tilldelas gevär och ammunition. En hemvärnsman med eget mausergevär förutsattes att ställa det egna vapnet till hemvärnets förfogande. Det fanns i förråden cirka 10 000 gevär och i juli 1940 hade 85 000 soldater skrivit ett kontrakt. Behovet av vapen var med andra ord stort. De vapen som den enskilde eller krigsmakten inte kunde ställa upp med fick lånas från de lokala skytteklubbarna.

I övrigt skulle utrustningen inklusive förplägnad ombesörjas av hemvärnsmannen själv (!). I utrustningen skulle även cykel och skidor ingå.

Per-Albin – Sverige i beredskap. Parad för fanan.

Enligt den organisation som planerades för hemvärnet skulle landet delas upp i ett flertal hemvärnsområden under ledning av en hemvärnsområdesbefälhavare, kommunen skulle utgöra den geografiska grunden för hemvärnsområdet. Inom hemvärnsområdet skulle hemvärnssoldaterna sammanföras i gruppen och plutoner (och eventuellt kompanier). Ett flertal hemvärnsområden skulle sammanföras till hemvärnskretsar under ledning av en hemvärnskretsbefälhavare (ändrades senare till kretshemvärnschef).

Vid händelse av krig ingick i planen att hemvärnsmännen skulle kvarstå i den civila gärningen/arbetsplatsen men att hemvärnsmännen skulle vara beredda att snabbt inträda i tjänst. När sedan den förelagda uppgiften var löst, återgå till den civila gärningen. Till hemvärnsmän skulle i huvudsak antas de män som inte var värnpliktiga. ”Vid hemvärnet föreslås varje välfrejdad, för

laglydnad och medborgarsinne känd svensk man kunna antagas, därest han i övrigt fyller nedan angivna villkor:"

En hemvärnsman skulle ha fyllt 17 år, samt uppfylla de ställda fysiska förutsättningarna, besitta tillfredställande skjutskicklighet, vara bosatt på sådan plats att arbetet inte låg på längre avstånd från bostaden än en halv- till hel timme. Den sökande skulle även vara tillgänglig på bostadsorten vid evakuering och utöver hemvärnet inte vara uttagen till annan frivillig eller obligatorisk tjänst. I fredstid skulle hemvärnsmannen förbinda sig att fullgöra minst 20 timmars tjänstgöring per kalenderår. Inriktningen var även den att hemvärnsmännen skulle anses som krigsmän med tillkommande rättigheter och skyldigheter.

Hemvärnsmannens förmåner skulle vara att "åtnjuta förmåner som fri inkvartering och förläggning vid tjänstgöring utom hemmet, fria resor, fri sjukvård och ersättning vid olycksfall eller sjukdom". Antagning skulle bekräftas genom tecknandet av ett kontrakt (numera heter det hemvärnsavtal). Lämpligheten att antas som hemvärnsman skulle även prövas av den kommunala myndigheten (en liknande process sker även idag). Den stora skillnaden mot dagsläget är säkerhetsintervjuerna och säkerhetsprövningen (MUST) som genomförs före avtalsskrivning.

Efter regeringens beslut vidtog ett intensivt arbete att "marknadsföra" och rekrytera hemvärnsmän, genom ett myndighetsbeslut den 3 oktober 1940 fastställdes hemvärnets organisation. I oktober var siffran uppe i 94 000 hemvärnsmän. Hemvärnsmännen delades in i åttio hemvärnskretsar och 1 144 hemvärnsområden och därmed blev landets hela yta "övervakad" av en organisation med hög alarm- och stridsberedskap. Genom den unika demokratiska koppling som skulle föreligga vad gällde hemvärnets medinflytandesystem ansågs förankringen av verksamheten vara sådan att icke önskvärt inflytande förhindrades, särskilt då från de krafter som utgjorde hot mot Sverige. Förtroendeorganisationens förtroendenämnder utövade vid den tiden ett reellt inflytande vid tillsättningen av hemvärnsbefälet.

En organisation som tillkom under hemvärnets paraply var driftvärnet som med början från 1944 organiserades vid landets myndigheter, större statliga verk och företag.

HEMVÄRNETS UPPGIFTER UNDER ÅTTIO ÅR

Regeringen tillsatte 1945 drygt fyra år efter bildandet av hemvärnet, en Hemvärnskommitté som året efter lämnade ett betänkande. Där konstateras att 1940 års beslut var "väl avvägt" och de gångna årens erfarenheter visade att hemvärnet i dess nuvarande form kunde lösa de givna uppgifterna. Vid krigsslutet 1945 fanns inom hemvärnet c:a 83 000 man. Slutsatsen i betänkandet var därför att den organisation som fastslogs 1940 även framgent skulle gälla. Krigshotet mot Sverige tog sig nya skepnader efter maj 1945 då kriget i Europa avslutades i och med att Tyskland kapitulerade. Det nya hotet som tornade upp

sig var det kalla kriget och det Sovjetiska hotet. Finland hade efter Fortsättningskriget tvingats skriva under en vänskaps- och biståndspakt (VSB), den garanterade Sovjet en rätt att vid yttre hot ”komma till Finlands undsättning”. Baltikum införlivades med Sovjetunionen, Polen och östra Tyskland införlivades i den sovjetiska maktsfären. I väst initierades bildandet av NATO som inledningsvis mer var av en politisk sammanslutning som i och med kriget i Korea i början av 50-talet fick en fastare organisation och struktur. Norge och Danmark var redan från starten 1949 medlemmar i NATO. Sverige som neutral stat var därmed återigen inklämd mellan maktblocken.

Vid den här tiden var hemvärnets folkförankring stor och hemvärnsmännens civila bakgrund speglade samhället i övrigt i form av yrkesrepresentation. Såväl LO som övriga fackliga organisationer uppmanande medlemmarna att ansluta sig till hemvärnet.

Vid tidpunkten när hemvärnet bildades fanns stora brister vad gällde utrustningen, uniformerna räckte enbart till befälet. Hemvärnssoldaterna i övrigt använde i likhet med landsstormen civila kläder och en armbindel. Hemvärnets förstahandsuppgift skulle vara att skydda fältarméns mobiliseringsförråd. I samband med detta skulle man även vara beredd att utöva vägvisning, underrättelsetjänst, samverka med polismyndigheten, bekämpa mindre luftlandsättningar och sabotagegrupper. Uppgifterna kvarstod därmed i stort från 1940 men numera med fokus på mobiliseringsförråd vid händelse av fältarméns mobilisering.

Det konstaterades även med hänvisning till erfarenheterna från kriget de framgångar som den s k partisanverksamheten i de ockuperade länderna och därmed hemvärnets roll i folkförsvaret och det ”fria kriget”. Detta var något som ÖB slog fast i de taktiska anvisningar som denne utgav 1942. I betänkandet slogs även fast ”. . . att hemvärnet på grund av sin egenart utgör ett särskilt truppslag med klart avgränsade uppgifter och härför avpassad organisation och utbildning”. Vidare att ”Hemvärnet får under inga omständigheter betraktas som en slags reserv till de på värnpliktens grund uppsatta fält- och lokalförsvarsförbanden eller användas efter samma principer som dessa.” Man kan ana viss oro att krafter drog åt olika håll med tanke på den knivskarpa formuleringen i betänkandet, men även att hemvärnet sågs som en del av folkförsvaret inom ramen för ett ockuperat Sverige och det ”fria kriget”. Det som i broschyren alla hushåll fick var formulerat som ”Varje meddelande att motståndet skall uppges är falskt” (s. 12. Om kriget kommer, 1943).

Om hemvärnets uppgifter från 1940 och i skuggan av först det andra världskriget och sedan det kalla kriget var konkreta och uppgiftsorienterade skulle detta förändras drastiskt med start från 1997.

Det stora hotet mot Sverige och det Kalla Kriget fick ett slut i och med att Sovjetunionen upplöstes i december 1991. Rådande försvarsdoktriner och hela invasionsförsvaret blev därmed ifrågasatt. Detta skulle självfallet även påverka hemvärnet i olika former. I 1992 års försvarsbeslut påbörjades följaktligen av-

vecklingen av ”det gamla försvaret”, ett arbete som kulminerade i och med 2004 års beslut.

I hemvärnsförordningen från 1997 anges att hemvärnets uppgifter fortsatt skulle vara att ”skydda skyddsobjekt”, i övrigt stödja de operativa förbanden och ”delta i annan verksamhet där Försvarsmakten medverkar”. Förändringen är logisk med hänsyn till den då pågående avvecklingen av invasionsförsvaret. Det existerade inte längre några mobiliseringsförråd att bevaka, den lokala förankringen som tidigare var ledfyren för hemvärnet togs bort i uppgiftsställningen. Hemvärnets därmed relativt sett oklara roll, jämfört med det som gällt från 1940 och fram till 1997, vad gällde uppgiftsställningen, vänds till mer reella och tydliga uppgifter i och med de beslut som fattas från 2010 och framåt.

Försvarsbeslutet 2015 innebar att utvecklingen skulle ta ny en riktning där anslagen skulle öka och Försvarsmaktens fokus därmed skulle gälla både det nationella försvaret och de internationella insatserna. Försvarsmakten skulle enligt 2004 års beslut i huvudsak enbart tilldelas resurser för internationella insatser. Hotbilden från Ryssland hade ökat från 2008 i och med kriget och den ryska aggressionen i Georgien, därefter kom annekteringen av Krim och kriget i Ukraina där Ryssland stödjer separatiströrelsen.

Redan vid bildandet av militärregionerna 2013 började dessa att utarbeta operationsplaner för hemvärnsförbanden. Planerna tog fastare form i mer reella uppgifter från 2018 för att ytterligare konkretiseras i och med att dedikerade militärregionschefer tillsattes. En krigsplanläggning växte fram som i principer kan liknas vid den som fanns under invasionsförsvarets dagar. De uppgifter som hemvärnet därmed gavs att lösa var, ”Bevaka” och ”Skydda” objekt enligt de uppgifter som den militärregionala chefen ställt i den för tillfället gällande

operationsordern. Dessutom skall hemvärnet även lösa uppgiften ”Ytövervaka” inom ett angivet område. Hemvärnet skall i fredstid även vara beredda att stödja det civila samhället (enligt LSO, lagen om skydd mot olyckor)

Grunden för uppgifterna Bevaka och Skydda är den nya skyddslagstiftningen som trädde i kraft 2010 och som ersatte den tidigare lagen från 1990 om skydd av samhällsviktiga anläggningar med mera. Begrepp som militärt skyddsområde försvann i den nya lagstiftningen. Ett militärt skyddsobjekt har ett tillträdesförbud och hemvärnets uppgift är att tillse att förbudet upprätthålls.

Hemvärnet kan även sättas in i andra geografiska områden än det egna länet, detta var något som särskilt övades under Aurora 18 då bl. a. Gävleborgsbataljonen förflyttades till Gotland där den löste uppgifter på plats. Dagens hemvärn har en given plats inom ramen för det svenska försvaret och utgör personellt f n drygt 45 procent av Försvarsmaktens totala bemanning. Som en jämförelse mobiliserade det gamla försvarsområdet 21 (Gävleborgs län) under invasionsförsvarets dagar två infanteribrigader, ett antal lokalförsvarsbataljoner samt förband i övrigt. Det totala antalet soldater som dåvarande Fo/21 mobiliserade som mest var närmare 30 000, att jämföra med dagens Gävleborgsbataljon och drygt 500 soldater.

Stödet till det civila samhället har under de senaste åren särskilt uppmärksammats genom insatser i samband med stormen Gudrun samt i samband med de senaste årens bränder där hemvärnet har fyllt en viktig roll. Deltagandet i insatserna är frivilliga för de enskilda soldaterna. Löpande under åren lämnar

Bränderna 2008, ur Tidningen Hemvärnet

hemvärnet stöd till Polisen för att medverka vid eftersök. Det kan vara fråga om personer som gått vilse eller av annan anledning försvunnit. Personal från hemvärnet stödjer även Försvarsmakten, även detta på frivillig basis och då som tillfälligt anställda, och tjänstgör som skarpa skyddsvakter i samband med övningar.

HEMVÄRNETS ORGANISATION

Vid tidpunkten för bildandet av hemvärnet fanns i Sverige c: a 2 500 kommuner (c:a 2 400 landskommuner och de övriga var städer, köpingar och municipalsamhällen). Då vissa kommuner var för små för att utgöra ett sammanhållet hemvärnsområde slogs därför ett antal kommuner samman till ett hemvärnsområde. Detta resulterade slutligen i 1 144 hemvärnsområden. Vid kommunreformen 1952 minskades antalet kommuner till 816. Numera är antalet kommuner 270 till antalet och begreppet hemvärnsområde är avskaffat.

Driftvärnet var i Sverige mellan åren 1944 och fram till nedläggningen 2005 den del av Hemvärnet som hade till uppgift att skydda myndigheter, statliga verk och de större företagens anläggningar samt att säkerställa att den egna verksamheten upprätthölls vid kris och krig. Driftvärnet fick inte utan medgivande användas för andra uppgifter.

I sammanhanget är det även relevant att lyfta fram utvecklingen av Hemvärnsgårdar. Det fanns i samband med bildandet av hemvärnet ett stort behov av vapenförråd och samlingsplatser. I ett samarbete med Samfundet för Hembygdsvård sökte man stöd för att lösa denna fråga. Den rikstäckande hembygdsorganisationen överlämnade slutligen ett ritningsförslag på hur hemvärnsgårdarna skulle klara alla kraven, inte minst med hänsyn till det slitage som byggnaderna förväntades utsättas för. I anslutning till detta bildades hemvärnsföreningar som hade att ansvara för den lokala driften av gårdarna (och även andra gemensamma intressen). Det var även vanligt förekommande att företag bidrog till lokaler och resurser, då främst i större städer.

I 1945 års Hemvärnsutredning föreslogs att Hemvärnschefen med hänsyn till befattningens stora ansvar skulle tilldelas tjänsteställning som generalmajor. Hemvärnschefen skulle även fortsatt vara underställd chefen för armén. Hemvärnets direkta anknytning till armén genom försvarsområdena resulterade i att man utgjorde en del av armén men även att man skulle vara en organisation som byggde på frivillighet. Frivilligheten gav hemvärnet en relativt fri roll inom ramen för armén, med hänsyn taget till hemvärnssoldaternas speciella ställning som krigsmän. Hemvärnschefens roll och befälsrätt blev i realiteten oklar då arméchefen har befälsrätten över militärområdescheferna som i sin tur har befälsrätten över försvarsområdescheferna. Hemvärnskretscheferna löd under försvarsområdeschefen. I praktiken blev Hemvärnschefens roll närmast att likna inspektörerna för de olika truppslagen. Hemvärnschefen var sannolikt ur hemvärnsmännens synvinkel den som var hemvärnets högsta chef. Ett annat

resultat av utredningen var att hemvärnschefen fortsättningsvis skulle ges titeln Rikshemvärnschef.

I stort sett kom den ordning som beslutades enligt 1945 års Hemvärnsutredning att gälla fram till och med 1992.

I samband med försvarsbeslutet 1992 försvann befattningen Arméchef (och även övriga försvarsgrenschefer) och Försvarsmakten organiserades som en myndighet och inte som tidigare i ett stort antal. Rikshemvärnschefen blev därmed direkt underställd ÖB.

En grundläggande organisationsförändring sker 1997 då Hemvärnskretsar och hemvärnsområden efterhand blir bataljoner respektive kompanier.

I och med beslutet 2004 togs militärdistrikten (Milo-enheterna 2006 som redan vid 2000-års försvarsbeslut omvandlats till militärdistrikt) och fo-områden bort som militära ledningsfunktioner. Alla insatser skulle därmed från 2006 ledas från Högkvarteret. Ledningen av hemvärnet mellan nivån högkvarteret och bataljonerna flyttades följaktligen därmed över till de regementen (OrgE) som blev kvar i organisationen. Hemvärnet blev i praktiken den enda militära organisationen som skulle finnas kvar över ytan och i hela landet. Vid rikshemvärnstinget 2005 beslutades att komplettera begreppet ”Hemvärnet” med i vissa fall ”De Nationella Skyddsstyrkorna”. Någon egentlig kristallklar förklaring till hur och när begreppet skulle användas existerar inte. Det mest förekommande och använda begreppet är ”Hemvärnet – De Nationella Skyddsstyrkorna”.

Regementen var enligt tidigare beslut inte längre myndigheter och betecknades istället som organisationsenheter (OrgE). Inom respektive OrgE bildades ett antal utbildningsgrupper som skulle ansvara för utbildningen av det lokala hemvärnet. Det återstod totalt 12 utbildningsförband (regementen/OrgE) och 22 utbildningsgrupper som gavs ansvaret för hemvärnets utbildning.

I 2009 års utredning blåste det återigen nya vindar. En återtagning av det nationella försvaret skulle inledas samt att militärregioner skulle organiseras från och med 2013. Ansvaret för utbildning och mobilisering skulle fortsatt ligga kvar på respektive OrgE. Vid insatser skulle de militärregionala cheferna ta över ansvaret för hemvärnsförbanden (högsta ansvaret låg på Chefen Insats som de regionala cheferna rapporterade till). Fyra av cheferna för ett OrgE var även militärregionala chefer. I exemplet för militärregion Mitt var det chefen Livgardet som tillika även var chef för militärregionen. Den ordningen förändrades i och med att det 2018 tillsattes militärregionchefer som inte samtidigt var chef för ett OrgE.

Det gamla systemet i hemvärnet där soldaterna hade en avtalstid om 20 timmars tjänstgöring per år förändrades den ordningen radikalt i och med införandet av det s k KFÖ-systemet 2010. Den absolut största förändringen var tidsuttaget i samband med tecknandet av att ett hemvärnsavtal med den enskilde. För bataljons- och kompanichefer gällde 13 avtalsdagar per kalenderår

(ändrades 2018 till 15 dagar för bataljonscheferna, stabschefen och bataljonskvartermästaren). Därefter minskas antalet dagar för pluton- respektive gruppchefsnivån. För den enskilde soldaten skulle antalet avtalsdagar vara 8 respektive 4, beroende på om man tillhörde ett insats- eller bevakningskompani. Ersättningen reglerades även i relation till antalet avtalsdagar.

Antalet bataljoner fastställdes vid ett regeringsbeslut 2007 till 60 men redan i ett beslut från 2009 reducerades antalet till 40. Antalet soldater uppgick 2009 i de 60 bataljonerna till 30 000 och de 40 skulle slutligen bestå av 22 000 soldater. Den ledande principen var att det skulle det finnas minst en bataljon i varje län. Självfallet flera bataljoner till antalet i de större regionerna, Stockholm har som exempel fyra bataljoner.

Antalet hemvärnssoldater var som mest 130 000 inklusive Driftvärn och ungdom, den uppgiften gällde läget 1990. Därefter minskade behovet med hänsyn taget till uppgifter och Försvarsmaktens ut- och avveckling (enligt ovan). Vid ett regeringsbeslut 2009 avvecklades värnplikten som därefter skulle vara vilande (värnpliktslagen fanns kvar). Försvarsmaktens personal skulle framgent och i samtliga befattningar vara anställda (kategorin gruppchefer och soldater, GSS, delades in i kontinuerligt tjänstgörande personal och i tidvis tjänstgörande). Värnplikten gällde för ålderskategorin 18 – 47 år och hemvärnet bestod därför i huvudsak av personal som var över 47 år, och hade bakom sig en genomförd värnplikt med krigsplacering i ett av fältförbanden. Under 2000-talet minskade antalet värnpliktiga som genomförde utbildning drastiskt, från det att hela årskullar av män utbildades (som mest 50 000 per år) till att på slutet vara färre än 7 000.

Förändringen gav effekter på hemvärnets rekryteringsbas då allt färre utbildades, förändringen märktes kanske inte så mycket under 2000-talet. Effekterna blev allteftersom märkbara under 2010-talet.

Dagens hemvärn är till stora delar ett resultat av 2015 års försvarsbeslut. Tillsättandet av dedikerade chefer för militärregionerna, samt de tidigare besluten om införandet av KFÖ-systemet är också viktiga milstolpar i hemvärnets utveckling de senaste åren. Dessutom är återinförandet av värnpliktsystemet 2019 positivt på sikt vad gäller rekryteringsmöjligheterna för hemvärnet.

Ytterligare en milstolpe var beslutet 2019 där rikshemvärnschefen tog över produktionsansvaret för hemvärnsförbanden. Detta gjordes i och med att militärregioner och utbildningsgrupper från den 1. januari 2020 underställdes denne. Vid insats lyder militärregioner och hemvärnsförbanden fortfarande under Chefen Insats. Hemvärnet blev inte ett eget vapenslag men skulle enligt beslutet ges stridskraftsliknande

Hemvärnet över vid Visby

förutsättningar. Utvecklingen från hemvärnsområden till dagens bataljoner är av den arten att det inte går att likna dagens hemvärn med gårdagens vad gäller uppgifter, organisation, utrustning och beväpning. Frivilligheten är fortfarande densamma och numera är även kvinnor en naturlig del av förbanden. I dagsläget är c:a 13 procent av soldaterna kvinnor (färre andel är chefer).

En av komponenterna i bemanningen av bataljonerna är tillförsel av personal från frivilligorganisationerna. De befattningar som dessa är tänkta att fylla är de s k specialistbefattningarna, stabsassistenter, signalister, fordonsförare etc. Det mest vanliga är att personalen som rekryteras via frivilligorganisationerna inte har genomfört en grundläggande militärutbildning. Innan den enskilde som kommer från frivilligorganisationerna kan teckna ett hemvärnsavtal skall en GU-F, grundläggande soldatutbildning – frivilliga, vara genomförd. Därefter genomförs introduktionsutbildningen tillsammans med övriga nyrekryterade soldater. Den enda skillnad som återstår efter placering i förbandet är behörigheten att genomföra den formella skyddsvaktsutbildningen där det krävs en fullständig militär grundutbildning. Däremot kan även personal rekryterad via frivilligorganisationerna genomföra vaktutbildningen (den som i gamla systemet kallades för VaktB).

Det finns i systemet en s k typbataljon som anger hur en bataljonsorganisation skall vara utformad. I den grundläggande organisationsformen läggs sedan specifika enheter till beroende huvuduppgift och geografiskt läge för den enskilda bataljonen. Den mest vanliga grunden är en bataljonsstab med ett antal sektioner, två insatskompanier, ett bevakningskompani och en musikpluton (musikkår). För Gävleborgsbataljonen tillkommer en båtpluton och en flyggrupp. Skillnaden mellan insatskompaniet och bevakningskompaniet (förutom antal avtalsdagar för personalen) är rörligheten då den senare saknar egna fordon. I övrigt skall båda i grunden lösa samma uppgifter. Båtplutonens uppgifter består av trupptransporter samt ”Ytövervaka” vid kust. För flyggruppen gäller dels Ytövervakning från luften dels personal- och materialtransporter. Organisationen innebär att den moderna hemvärnsbataljonen kan lösa uppgifter både på marken, i luften och till sjöss.

UTRUSTNING OCH BEVÄPNING

Vid tiden för bildandet av hemvärnet var såväl utrustning som beväpning högst rudimentär, bristerna i Krigsmakten (som Försvarsmakten hette fram till och med 1975) var vid tiden för andra världskriget stora. Den vanlige soldaten/hemvärnsmannen fick en armbindel och ett mausergevär m/96 och tillhörande ammunition (6,5 mm). Vapnet skulle förvaras i hemmet. Mausergeväret utrangerades slutligen i mitten av 90-talet och hann därför tjänstgöra inom Krigsmakten/Försvarsmakten under nästan hundra år. Inledningsvis beväpnades hemvärnssoldaterna förutom mausern med de vapen som fanns tillgängliga och det förekom även gevär m/38, kulsprutegevär m/39 och 40, pistol m/07 och ksp m/37-39.

Armbindeln ersattes efter några år med ett hemvärnsmärke som skulle fästas på ytterplagget och på huvudbonaden. Krets- och områdeschefer kunde omgående utrustas med den för armén nya fältuniformen m/39. I syfte att ge hemvärnet en mer uniform utrustning fick soldaterna allteftersom en enkel överdragsuniform som benämndes m/40, den ersattes i all hast med m/41 som hade väsentligt bättre kvalitet än föregångaren. I augusti 1940 fastställdes det nya tjänstetecknet, ett H som sedan dess i olika former har bestått.

Hemvärnet utrustades efter ett beslut 1964 med uniform m/58, (som var arméns fältuniform fram t o m början av 90-talet) eller den omsydda m/39-58. Uniformeringen avrapporterades 1968 som avklarad. Därefter beslutades 1977 att hemvärnet även skulle tilldelas uniform m/59. Uniform m/58 och 59 ersattes under nittiotalets början av fältuniform m/90. Fram till nittiotalet saknade hemvärnssoldaterna stridsutrustning, magasin och ammunition fick därför bäras i uniformens fickor. Under en övergångsperiod tilldelades hemvärnet stridsselen och därefter stridsbälte 304 K. Hemvärnets personal har även tilldelats kroppsskydd 90 som under nittiotalet införskaffades till arméns förband. Kroppsskyddet är ett skydd mot splitter men inte mot bl a finkalibrig eld.

Även om Mausern som huvudvapen kompletterades i slutet av 40-talet med den välkända kulsprutepistolen m/45 (välkänd för alla som gjorde tjänst under efterkrigstiden och fram till och med att AK5 tillfördes Försvarsmakten). Kpist m/45 användes mestadels av befälet och av viss avtalspersonal (rekryterad personal från frivilligorganisationerna).

Även om mausern fanns kvar i systemet till mitten av 90-talet ersattes geväret successivt med automatkarbin 4 (AK 4) som dåvarande krigsmakten beväpnades med i slutet av 60-talet. I början av 2000-talet då AK 4:an var huvudvapnet i hemvärnet ersattes från och med 2002 successivt de fasta riktmedlen med ett rödpunktssikte (AK 4B). AK 4C har de senaste åren tillförts Hemvärnet, modell C innebär att vapnet har en justerbar kolv som kan anpassas efter skyttens längd. Planen är att samtlig personal i Hemvärnet skall utrustas med modell C under 2021. Kpisten m/45 försvann ur hemvärnet 2007 och var de som sist använde vapnet i FM.

Övrig beväpning inom hemvärnet var ksp m/42 som ersattes med ksp 58 (från 1976) och från 1968 tillfördes pansarskott m/46, som ersattes av m/68. Pansarskott m/68 är i dagens hemvärn ersatt med p-skott m/86. Hemvärnet tillfördes även granatgevär m/48. Numera finns även prickskyttegevär i hemvärnet i form av PSG 90 med ett kikarsikte som ordinarie riktmedel, med tio gångers förstoring.

Gevär m/96

Kpist m/45

Ksp 58

Grg m/48 Carl-Gustaf

Bilderna är tagna från SoldR Mtrl 1981.
Pistol m/07 och m/40 är sedan länge ersatta med pistol m/88 C (Glock 17 med 9 mm ammunition). Huvudvapnet för hundförare, mc-ordonnanser och flygförare (m m) i dagens hemvärn är pistol.

AK 4B m rödpunktssikte
Bild från FM Automatkarbin 4B, 2013

MEDINFLYTANDESYSTEMET – DET DEMOKRATISKA HEMVÄRNET

Inom ramen för det nuvarande medinflytandesystemet har kommunerna en möjlighet att medverka, ett faktum som kan härledas tillbaka till den tid då hemvärnsområden och kommuner var intimt förknippade med varandra. I och med att organisationen ser annorlunda ut nu för tiden både vad gäller antalet kommuner och hemvärnets organisation saknas en naturlig koppling men frågan är trots detta levande tack vare att Civilförsvarsfrågan numera åter är levande.

Folkstödet var mycket stort för bildandet av ett hemvärn och det var viktigt för statsmakten att befästa en frivillighet som var kopplad till det demokratiska inslaget i organisationen. I Hemvärnskungörelsen 1940:408 läggs fast att hemvärnschefen skulle förfoga över ett hemvärnsråd. Rådet skulle bestå av nio ledamöter med representanter ur organisationer som, bl a SAF och LO. Syftet med hemvärnsrådet var dels att det skulle finnas insyn i verksamheten dels att rådet skulle ge stöd i form av förslag till utvecklingsmöjligheter och förbättringar.

Grunderna för dagens medinflytandesystem infördes 1949 efter gjorda erfarenheter från de första årens verksamhet. På central nivå bildades en förtroendenämnd och det beslutades att ett Rikshemvärnsting skulle hållas vartannat år. Det första tinget avhandlades redan 1948. Hemvärnsrådet som funnits sedan 1940 avskaffades i början av 1960-talet och den centrala förtroendenämnden blev därmed det enda centralt sammanhållande organet. I slutet av 90-talet fick nämnden namnet ”Rikshemvärnsrådet”. Inom hemvärnsområden, försvarsområden och för driftvärnet skulle förslags- och beslutanderätten utövas av de organ som rikshemvärnschefen bestämde efter samråd med rikshemvärnsrådet.

De styrande dokumenten för dagens medinflytande är framför allt Hemvärnsförordningen enligt 1997:146 samt FFS 2007:3, där § 3 anger att: ”Medinflytande inom hemvärnet skall utövas av medinflytandeorganen på alla nivåer i fråga om hemvärnsförbandens ekonomi, organisation, personal, utbildning, fredsuppgifter, materiel och lokaler. Medinflytande får inte avse operativa eller taktiska frågor om inte den operative chefen i Högkvarteret, eller den han eller hon bestämmer, har beslutat att medinflytande får utövas i en viss fråga av operativ eller taktisk natur.”

Medinflytandet bedrivs således på nivåerna plutons-, kompani-, bataljonsnivån och på organisationsenheten (OrgE). Fram till 2020 var det inom regementet och numera är det på den militärregionala nivån. De forum som används för medinflytandet är rådet (plutons- kompani-, bataljonsråd) och på OrgE nivån är det Hemvärnsrådet. I hemvärnsrådet är chefen för OrgE ordförande, bataljonerna representeras av dels bataljonschefen, dels valda ledamöter från respektive bataljon. Inom kompanierna hålls även årligen en kompanistämma, där bl a ledamöter till bataljonsrådet väljs. Rikshemvärnsrådet och -tinget är högsta organ inom medinflytandesystemet. Det löpande arbetet sker genom att olika frågor lyfts upp från plutonsnivån och vidare genom kompaniet till bataljonsrådet. Det kan vara frågor enligt ovan angivna i § 3 eller/och förslag till medaljer och utmärkelser. Sak samma gäller motioner som ytterst behandlas av rikshemvärnstinget.

Bataljonsrådet är dessutom bataljonschefens forum att samråda i rekryteringsfrågor och utveckla samarbetet med frivilligorganisationerna och kommunerna. Dessutom skall bataljonsrådet yttra sig innan en kompanichef tillsätts i bataljonen. Medinflytande vid tillsättning av chefer infördes i samband med att hemvärnet etablerades, en omständighet som fortsatt gäller.

UTBILDNING OCH UTBILDNINGSORGANISATIONER

Det var från starten 1940 som Krigsmakten försåg hemvärnet med kompetens och resurser för utbildningsändamål. Många av instruktörerna hade erfarenheter som frivilliga i Finland. En av de mer kända instruktörerna var den värnpliktige sergeanten Raoul Wallenberg, Livgardet. Utöver den renodlade soldatutbildningen var det den konventionella infanteriutbildningen som tillämpades. Utbildningen var fokuserad på hemvärnsgruppens och hemvärnsplutonens färdigheter i att utföra eldöverfall och överfall mot vissa definierade mål. Även om det akuta behovet ansågs vara kunskaper att agera mot luftlandsatt trupp utbildades det även till viss del, efter modell från Finland, att medverka i strid mot pansarkolonner.

Hemvärnsledningen samlade vid Arméns Underofficersskola (AUS i Uppsala) i juli 1940 landets kretshemvärnschefer till en första utbildning. Där deltog 74 av landets då totalt 77 kretschefer. En central utbildning för hemvärnsbefäl anordnades 1941 på Rosersberg slott.

Hemvärnets strids- och skjutskola, Vällinge.

Den 27 juli 1943 kunde dåvarande kronprinsen Gustaf Adolf inviga Hemvärnets Stridsskola (HvSS) i Vällinge. Utbildningen omfattade allt från grundutbildning av hemvärnsmän och kvinnor till repetitionsutbildning av inkallad värnpliktig personal. Gruppchefskurser tillkom under 1950-talet och kurser för högre befäl inleddes 1964 då första kursen för kretshemvärnschefer genomfördes. Under 2000-talet fick HvSS i uppdrag att ansvara för kvalitetssäkring och chefsutveckling på nivåerna upp till bataljon inklusive stabsutbildning. I uppdraget ingick även att samordna och leda hemvärnsutbildningen i landet samt att utveckla förbanden.

Den första utbildningen av utländsk personal genomfördes 1996 med lettiska officerare. Eleverna hade hemmavid tidigare genomfört grundutbildningen i den Sovjetiska armén. Samarbetet utökades även med utbildning av personal från Estland och Litauen. Kurserna var främst inriktade på bataljonschefer och upprätthölls under en period av tio år.

Samtidigt kom även samarbetet med Norge och Danmark igång och är något som pågår än i dagsläget och som har fördjupats under tidens gång. Grundläggande kurser som dagens HvSS genomför är befattningskurserna för pluton-, kompani, och bataljonschefer. Ledarskapskurser är andra områden som skolan utbildar inom. Studier på distans har alltid förekommit, tidigare i brevform, dagens teknik ger utomordentliga möjligheter att dels bedriva kurser på distans, dels att eleverna genom självstudier kan vara bra förberedda inför utbildningen på plats i Vällinge.

HvSS, Vällinge.

HvSS är numer en egen Organisationsenhet som lyder under Rikshemvärnschefen. Skolans chef är en överste. Som en intressant notering för medlemmar av Hälsinge Regementes Kamratförening var chefen för skolan 1999 – 2001 en Hälsingeofficer, överstelöjtnanten Jonny Nilsson. Vid tiden från skolans tillblivelse och fram till att den blev en egen OrgE har cheferna innehaft olika tjänstegrader, den första chefen Roland Tillman var kapten. Därefter var det från 1963 överstelöjtnanter, med ett undantag under åren, fram till och med 2010.

Frivilliga befälsutbildningen - CFB

Sveriges landstormsföreningars centralförbund som bildades 1912 tog ett övergripande ansvar för att utbilda såväl pliktiga som frivilliga inom landstormen och när organisationen därefter avskaffades 1942 bildades istället den 4 juni 1943 Centralförbundet för befälsutbildning (CFB), vars främsta uppgift var att bedriva frivillig befälsutbildning. Den 1. januari 2006 bytte föreningen namnet till Svenska försvarsutbildningsförbundet. Det förelåg ett stort behov av utbildning vad gällde hemvärnsbefälet och CFB var tänkt att fylla det. Ändringen 2006 av namnet var en markering att organisationen anpassade sig till de nya förutsättningar och behov som växte fram under 90- och 00-talet.

Det uppstod även ett behov från 1940 att etablera kursgårdar mer lokalt, gårdarna kom ofta att samägas mellan CFB, Sveriges Lottakårer och Hemvärnet. Ett exempel inom Gävleborg var Stagården utanför Bollnäs, en kursgård som de flesta med militär anknytning i länet känner till. Numera finns några av de tidigare kursgårdarna kvar under Förvarsutbildarnas huvudmannaskap.

Lottarörelsen – Sveriges Lottakårer

Svenska Lottakåren bildades 1924 efter finländsk förbild. Organisationen var inledningsvis en del av dåvarande Landsstormsrörelsen (under namnet Sveriges Landstormskvinnor) men blev 1942 en fristående organisation med namnet Riksförbundet Sveriges Lottakårer (SLK).

Vid tiden för krigsslutet hade Lottarörelsen 110 000 medlemmar, det motsvarade ungefär fem procent av landets kvinnor över 15 år. Lottorna tjänstgjorde under de första åren integrerat med landets hemvärnsområden och då främst inom områden som förplägnad, sjukvård, materieltjänst och expeditionstjänst. Sjukvårdstjänsten övergick så småningom till Röda Korset. Röda Korsets uppgift angavs 1940 som att ge krigssjukvård omedelbart bakom stridslinjen, och att lämna direkt hjälp till hembygdens försvar kämpande trupper. Efter 2010 har uppdraget att utbilda sjukvårdspersonal övergått till Försvarsutbildarna.

DAGENS FRIVILLIGORGANISATIONER (FFO)

Försvarsmakten ger årligen de svenska frivilligorganisationerna ett uppdrag att utbilda personal riktade mot specifika befattningar inom hemvärnet (och FM i övrigt) beroende på vilken av organisationerna det gäller. Många av frivilligorganisationerna bedriver utöver utbildning för tjänstgöring inom försvaret även verksamhet riktad mot civila myndigheter. Respektive FFO ansvarar för rekrytering och utbildning inom specialistområdet fram till dess att den enskil-

de genomför den för all personal obligatoriska introduktionsutbildningen. All personal inom hemvärnet tecknar efter genomförd utbildning ett hemvärnsavtal – oavsett bakgrund.

För historiken vad gäller Lottakåren och CFB/Försvarsutbildarna se ovanstående text.

Riksförbundet Svenska Lottakåren (SLK)

Lottorna var civilmilitärpersonal fram till och med 1982 och var därmed ur ett folkrättsligt perspektiv kombattanter. Den enskilde individen tecknade vid den tiden fortfarande tjänstgöringsavtalet med SLK och i nämnda avtal fanns inskrivet ett åtagande där Lottakåren i sin tur hade en överenskommelse med hemvärnet att ställa personal till förfogande. Det var således inte den enskilda lottan som hade ett avtal med hemvärnet. En ny frivilligförordning kom 1994 där bestämmelsen var att all frivillig personal skulle teckna ett personligt avtal direkt med hemvärnet.

I avtalet med mellan FM och SLK skall personal utbildas för att tjänstgöra inom antingen förplägnadstjänsten eller i stabstjänst i kompani- eller bataljonsstab. SLK är i dagsläget den enda organisation som är enkönad då enbart kvinnor kan ansluta sig.

Svenska Försvarsutbildningsförbundet (Försvarsutbildarna)

Vid riksstämman 2005 beslutas om ett namnbyte till Svenska Försvarsutbildningsförbundet (Försvarsutbildarna). Den militär utbildningen skulle inriktas mot alla soldater och inte enbart det värnpliktiga befälet. Även reservofficerare deltog i de kurser som anordnades. Försvarsutbildarna är inte en avtalsorganisation i likhet med övriga FFO, organisationen har försvarsmaktens uppdrag att utbilda soldater inom ett antal områden.

Förutom att Försvarsutbildarna tog över utbildningen av sjukvårdare från Röda Korset har föreningen utbildning inom en rad områden, allt från CBRN, pionjärer, fältartister, informationsbefäl etc. Liksom SLK utbildar man även fältkockar och stabsassistenter. Se hemsidan för mer komplett information.

Sveriges Bilkårers Riksförbund (Bilkåren)

Bilkåren bildades 1942 och organiserade kvinnliga fordonsförare, 2009 öppnade föreningen upp för män. Bilkåren utbildar huvudsakligen fordonsförare för olika slags fordon, utbildning dels till Försvarsmakten dels till samhällets krishanteringssystem. De fordon man utbildar i innefattar personbil med släp, tung lastbil, buss, terrängfordon och bandvagn. Bilkåren fick 1993 även i uppdrag att utbilda transportgruppchefer. Soldater i de befattningar som bilkåren tillsätter beväpnas med AK4 B.

I likhet med FMCK kan ungdom från 15 år delta i ungdomsverksamheten.

Frivilliga Motorcykelkåren (FMCK)

FMCK räknar sitt ursprung till 19 juni 1929 då en klubb bildades med syftet att ställa sig till Arméns förfogande och påvisa motorcykelns fördelar i en modern armé. Föreningens huvuduppgift i dagsläget är att förse hemvärnet

med motorcykelordonnanser. Föreningen har även ambitionen att vara en resurs vid samhällets krishantering i övrigt. Redan i mitten av 50-talet började man arbeta för att rekrytera kvinnor men det dröjde ända till 1974 då man öppnade upp för flickor i kursverksamheten. I princip samtliga världsmästare i någon motorsport med mc har grundutbildats av FMCK. För att nämna någon, Per-Olof ”Posa” Serenius från Gävle är en av dem. Posa var en mångårig världsmästare i isracing.

Den första kårcykeln var en 300 Albin Monark (1956). Vid kårens jubileum 1979 tilldelades man 1 000 stycken Jawa 255, 1988 levererades ett antal Jawa 257. Husqvarna Mc 258 tilldelades 1999. MC-ordonnansens beväpning är pistol.

Ett fenomen under 25 år var Arméns Lejon, nedlagda 2009. En order utgick till Kapten Lennart Johansson på T2 i Skövde att samla landets bästa MC-förare i en PR-grupp. Av praktiska skäl, träningsbehovet framför allt, blev det till slut ett antal lokala förmågor som samlades. Uppvisningsgruppen var under verksamhetsåren kända för sin skicklighet och gav Försvarsmakten en stor portion god PR.

Frivilliga Radioorganisationen (FRO)

FRO bildades 1946 som en försvarssektion inom Sveriges Sändaramatörer, SSA. FRO:s första uppgift var att tillhandahålla värnpliktiga signalister inom FM kompletterande utbildning samt träning. Under 1950-talet tillkom ungdomsverksamheten och under 1970-talet började man att utbilda avtalsbunden sambandspersonal för Hemvärnet. Målet 1986 var att täcka hälften av Hemvärnets behov av signalister. En av de viktigaste befattningar FRO är ansvarig för är att utbilda Sambandsbefälet som skall leda och planera bataljonens samband. Sedan några år tillbaka skall man även utbilda personal som klarar av tillförda IT-system.

De system som signalisterna skall klara av i dagens Hemvärn är bl a Ra 180, Ra 763, Ra 195, RAKEL, krypto 302 MGK och Ra 146. Signalisterna är beväpnade med AK4 B.

Frivilliga Flygkåren (FFK)

FFK bildades 1961 genom ett kungligt brev. Ett antal försök hade gjorts under årens lopp att bilda någon form av frivillig verksamhet med inriktning på flyg men man nådde inte ända fram förrän under 60-talet. Det var redan 1916 som Svenska Aeronautiska Sällskapet (SAS) initierade planerna med en frivillig flygkår.

En av de mer uppmärksammade insatserna var Carl-Gustaf von Rosens insats 1974 tillsammans med fem kamrater i Etiopien. Så småningom fick även armén upp ögonen för FFK:s förmågor. Chefen för Armén beslutade 1991 att tilldela medel för att starta upp en verksamhet där FFK skulle stödja hemvärnet med piloter och flygplan (inhyrda civila plan). FFK har i dag fyra verksamhetsområden, förutom att stödja hemvärnet, arbetar man även med krisberedskaps-

flyg, uppdragsflyg som t ex brandflyget och Sjöinformationsgruppen vars uppgift är att samla in underrättelser och observationer. Det sistnämnda påminner om de uppgifter man har inom hemvärnet.

Svenska Brukshundsklubben (SBK)

SBK som organisation går tillbaka till tiden för första världskriget men fick sitt nuvarande namn under andra världskriget och är i dagsläget en specialklubb inom Svenska Kennelklubben. Klubben rekryterar och utbildar personal/hundekipage till såväl FM som till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Hemvärnsförbanden har ett antal hundekipage placerade på kompanierna och i bataljonsstaben finns på sektionen för underrättelser ett hundbefäl. Hunden är en oerhört viktig sensor inom ramen hemvärnets huvuduppgifter. SBK bedriver numera även ungdomsutbildning och genomför ett 25-tal kurser årligen i Marma.

Personalen är beväpnad med pistol.

Sjövärnskåren (SVK)

SVK kan härledas tillbaka till bildandet 1915 av Sveriges Frivilliga Motorbåtskår. Den som blev antagen i föreningen förband sig att hålla Krigsmakten med en sjöduglig motorbåt under fyra år. Verksamheten omorganiserades 1941 som en myndighet direkt underställd chefen för Marinen och fick det nuvarande namnet. Dessutom organiserades en ungdomsverksamhet som var inriktad på en fortsatt tjänstgöring som värnpliktiga i flottan. Med tiden bildades sjövärnsföreningar (Kamratföreningar) som samlades i en riksorganisation, Sjövärnsföreningarnas riksförbund (SVF RF). SVK som organisation inom flottan blev med tiden överflödig och övergick därefter att bli en frivilligorganisation.

En av Sjövärnskårens viktigaste uppgifter är att rekrytera och utbilda till befattningar inom Hemvärnet med marina uppgifter (HvM). Befattningar som SVK utbildar till är besättningsman, maskinman, båtförare, båtförare och navigatör för snabbgående G-båtar, tekniker samt sjötransportledare.

Beväpning är pistol/AK4 B samt understödsvapen i form av ksp 58.

Övriga FFO

Svenska Röda Korset (se ovan text i anslutning till Försvarsutbildarna).

Blå Stjärnan vars främsta uppgift var att bistå med sjukvårdsberedskap för djur och har i dagsläget inte några direkta kopplingar med Hemvärnet. Blå stjärnan har i dagsläget uppdrag från MSB och länsstyrelserna.

Det finns ytterligare ett antal frivilligorganisationer med ingen eller viss koppling till Hemvärnet. Det går att läsa om samtliga organisationer som har ett avtal med FM på FM:s hemsida: https://www.forsvarsmakten.se/sv/organisation/frivilliga-forsvarsorganisationer/

HEMVÄRNETS UNGDOMSVERKSAMHET

I Hemvärnsberedningen från 1945 läggs förslag fram att införa kategorin Hemvärnspojkar för de som var fyllda 15 år. Dessa skulle ingå i det ordinarie hemvärnet men i obeväpnade befattningar. Bestämmelserna för hemvärns-

ungdom ändrades 1992 då Sverige 1990 ratificerat konventionen om barnens rättigheter. Ungdomsverksamheten skulle tillåtas bedrivas som tidigare men i form av ”föreningsverksamhet”. Militär uniform fick användas som överdragskläder. I hemvärnskungörelsen 1970:308 från 1994 anges att ordinarie hemvärnsman skall vara fyllda 18 år och kategorin hemvärnspojkar skall vara fyllda 15 år. Hemvärnsungdom får inte tjänstgöra vid insatser.

I dagsläget är det Försvarsutbildarna som organiserar ungdomsverksamheten (kompletterat med vissa FFO som även de har ungdomsverksamhet). Se Försvarsutbildarnas hemsida.

HEMVÄRNSMUSIKEN

Musikkårer inom hemvärnet har funnits från starten 1940 men det var först 1973 då den dåvarande Rikshemvärnschefen tog initiativet att samla landets musikledare som Hemvärnets Centrala Musiknämnd (CMN) bildades. Kvinnor gavs tillträde till musikkårerna med start från 1979.

Det finns i dagsläget 25 kårer i landet med c:a 1 000 musiker. Gävleborgsbataljonens kår utgör en pluton inom ramen för bataljonen och består av drygt 40 musiker. Så sent som föregående år genomförde kåren såväl Högvakten som spelning för andra året i rad i samband med Nijmegenmarschen.

Prickskytt

HEMVÄRNET OCH INFORMATION

Tidningen Hemvärnet (med tidningens hemsida och sociala medier) är den huvudsakliga kanalen för att sprida information vad gäller Hemvärnet och den verksamhet som bedrivs. Tidningen har funnits sedan Hemvärnets begynnelse och första numret kom 1941 som en bilaga till ”Folk och Försvar” med titeln ”Hemvärnsbladet”. Tidningens mest betydelsefulla uppgift från start var att verka för ”hemvärnsmannens danande till soldat i ordets bästa bemärkelse”. Inledningsvis var det fråga om en sedvanlig prenumeration som bekostades av var och en, från 1990 delas den ut gratis till all personal inom Hemvärnet.

Tidningen ägs i dag av Rikshemvärnsrådet genom Hemvärnets medinflytandeorganisation. Tidningen har under åren förnyats och moderniserats ett antal gånger. Internet och digitala medier var något som kom under andra hälften av nittiotalet och även tidningen Hemvärnet skulle med början 2001 börja att publiceras i den nya kanalen. Detta blev möjligt när sajten www.mil.se i samband en omgörning kunde inrymma såväl rikshemvärnsavdelningen som tidningen Hemvärnet.

Ute i landet hade det tidigt börjat florera privata hemsidor som innehöll diverse lokalt material av mycket skiftande kvalitet. Det förekom både oseriös, felaktig och inaktuell information och inte minst fanns det frågor som berörde säkerheten. Efter ett uppdrag från rikshemvärnsavdelningen kunde sajten www.hemvarnet.se lanseras 2004, den blev den sammanhållande portalen och

Tidningen Hemvärnet 1941

Tidningen 2009

kvaliteten kunde säkras på ett bättre sätt. Sedan dess har ett antal ”ansiktslyftningar” och innehållsmässiga förbättringar genomförts.

SAMMANFATTANDE REFLEKTIONER FRÅN DE 80 ÅREN

I stort har hemvärnet och hemvärnsrörelsen bibehållet grunderna från bildandet 1940, samtidigt som det också självfallet finns oerhört stora skillnader mellan nu och då. Tanken om försvaret av hembygden är fortfarande starkt förknippat med hemvärnet, även om definitionen vad som är hembygd gått från på den tidens små kommuner till länet som det geografiska området.

I och med de beslut som fattats de senaste åren är hemvärnets roll inom försvarsmakten numera inte densamma som 1940. Av FM:s totala numerär utgör de 40 hemvärnsbataljonerna den ena hälften. Därmed är hemvärnets roll i dag mer central inom ramen för FM:s uppdrag, och utgör ryggraden i försvaret av hela landet.

Att det svenska hemvärnet finns kvar och firar hundra om tjugo år är det nog få som argumenterar emot.

KÄLLOR

Böcker: HEMVÄRNET - 70 ÅR, 2010 Hemvärnet & Balkong Förlag
Tidningen Hemvärnet (särskilt nr 2 och 3 2020)
Försvarets Forum nr 3 2020
Hemvärnsförordningar: 1940:408 och 1970:304, 1994:524 och 1997:146.
SOU: 1946:59, 1969:40, 2001:15, 2002:108, 2009:63 och 2018:26.
Proposition: 1945:379
Samtliga bilder med några undantag är återgivna med tillstånd av Tidningen Hemvärnets ansvarige utgivare, redaktör Therese Åkerstedt (undantagen är bilderna från SoldR Mtrl och FM AK 4B).

BOCKEN 1940

MEDLEMSBLAD FÖR HÄLSINGE REGEMENTES KAMRATFÖRENING

Regementets förbimarsch för Översten på Rådhustorget i Gävle.

Regementet avlackat för god vakt under allvarsmättad tid.

Beredskapstjänst i bilder.

Det bästa plåstret är dock maten. Matsalen är den största som överhuvudtaget finnes, ja, utan tvivel även den vackraste, luftkonditioneringen är omgripliq, låt vara att serveringen är enkel och att servitörerna gå i skjortärmarna, så är dock mat — mat för en krigare.

Det var vår och då skes solen! Nog var det varmt ibland, men trots allt kamrater, det var en ljuvlig tid. Men vad är en infanteriat utan sina fötter, och tyvärr kan man inte halvsula dem också, men med en god kamrats hjälp och kronans första förbind klarar man även den detaljen.

Extra smörgåsbord, gåslever — eller lax med spenat och färsk potatis, kära vän, vad är det mot pölse, mycke' pölse, när man är riktigt, riktigt hungrig.

Det är inte utan att även jag trivs, mätt är jag och det skulle allt vara bra skönt att få sova.

Har han svalt kniven eller har han skurit sig i halsen? Det här begriper inte jag säger läkaren, här behövs elektromagnet — eller kanske ricinolja hjälper?

.... dagen har ett slut, och kvällens skymning sänker sig över svenska krigares nattläger. Vaggade av ett gott samvete, sövda av ett sunt liv sommar en trött soldat, medan ron och friden lägrar sig vid hans sida, som hans sängkamrat — det är skönt även för en krigare att få sova!

Från det gamla indelningsverkets dagar.

Gammal soldatstuga i Kågbo by, Hedesunda socken, fotograferad 29/6 1939. Obs.! Soldattavlan ovanför dörren.

Soldattorpet i parken vid Kungl. Hälsinge reg:tes kaserner, Kungsbäck. Stugan hitflyttades år 1912 från Ljusdal. Var förr bostad åt soldaten för roten n:r 88 i Bäckebo by, Ljusdals socken.

Översten har ordet i en omdebatterad fråga.

I pressen hava framkommit uttalanden, icke minst från politiskt håll, att vi soldater i fält skulle hava förfallit till ett uppseendeväckande spritmissbruk. Jag tillbakavisar med skärpa dessa påståenden för regementets del och jag vill dessutom icke underlåta att betona, att dylika generella uttalanden äro direkt skadliga för den goda andan inom ett regemente.

Från hembygden skola vi hämta stöd och kraft, men vi skola icke få lömska knivhugg, som såra.

G. EHRENBORG.

MITT MILITÄRA HÄSTLIV OCH LITE TILL

av Staffan Ohlsson

Alla som varit verksamma på I 14 1960-90 vet ju att jag varit ryttare, och det började faktiskt på ett mycket tidigt stadium.

Jag är född i Haparanda, och mina första minnen är präglade av kriget och den militära närvaron i och runt staden och upp längs Torneälven. Min far var distriktsveterinär där, och hade av olika skäl hand om hästsjukvården för de olika förbanden. De förband, som var grupperade längs älven bestod nämligen av enskilda bataljoner, kompanier eller batterier från olika regementen, någon period även en bataljon från I 14, och dessa hade inga egna veterinärer med sig. Innan jag började skolan 1943, var jag ofta med på sjukresorna, även till förbanden. Och eftersom han också var intresserad ryttare, så ordnade han, att han kunde få en ridtur var och varannan vecka. Då drog han på sig sin uniform, han var reservofficer i fältveterinärkåren och var inkallad någon vecka varje år.

Sommaren 1944 var det en lantbruksutställning i Umeå, och vi åkte dit hela familjen. Det var ryttartävlingar också, och jag minns en speciellt en klass, där ett par av fars vänner, som jag minns hade varit hemma hos oss, placerade sig som tvåa resp trea. Den ena, Gösta Månsson, kom jag senare att tävla mot, och den andra, Tor Bäcklund, kom jag att ha som lärare, när jag gick brigadkvartermästarkursen. Många år senare råkade jag få en resultatlista från dessa tävlingar i handen. Fyra i just denna klass var en viss Åke Wiklund, som då var artillerist i Boden!

Alla minnen från krigsåren vid gränsälven handlar ju inte om häst och sjuka djur, även om man blev påmind om den militära närvaron. Ett år gick isen på älven högre upp i älven, medan den låg kvar i Karungi, med resultatet, att det blev översvämningar med is liggande på åkrarna, och det gick inte att ta sig till Övertorneå den vanliga vägen, men ingenjörerna sprängde fram vägen. Det kändes litet märkligt, att åka på vägen med metertjock is på ömse sidor. Och vid ett tillfälle, också 1944, satt en av mina bröder och jag och metade där vi hade en sommarstuga en mil från stan, när jag såg ett stort moln stiga upp över skogen på andra sidan viken åt stan till. Efter vid pass 20 sekunder kom smällen. Kriget ledde ju mot sitt slut, och man hade börjat ta upp alla stridsvagns-

minor, och man hade väl inte desarmerat dom på en gång, så det blev en smäll, och 14 soldater omkom och 11 skadades.

Min far, som var reservofficer i Fältveterinärkåren och med tiden hästsjukvårdskompanichef, var ju inkallad emellanåt, på repetitionsövning eller mobiliseringsövning, men i september 1944, kom han upp med sitt kompani. Jag var ju som 9-åring inte medveten om vad som hände i omvärden, men detta berodde på stilleståndsavtalet mellan Finland och Sovjet, som stadgade, att de tyska förband, som svarade för försvaret av Nordfinland, skulle köras ut. Och det var en stor flyktingström, inkl alla djur, som tog sig till Sverige. Och den första oktober började ett krig 500 meter bort på andra sidan älven, vi bodde ju 50 meter från älvstranden.

Kriget tog slut, och med tiden flyttade vi till Kalmar och jag kom igång med ridandet på allvar och mina föräldrar skaffade en ridhäst. Det militära i det avseendet var, att han var en ackordhäst, dvs en 'värnpliktig' kronhäst, i det här fallet från K 2 som låg i Helsingborg, och som då fortfarande var beridet.

Jag tog studenten 1956 och ryckte in på K 4 som beriden jägare på 2. skvadronen. De flesta av oss hade ridit förut, som Lasse Wallén, sedermera chef I 13, men långtifrån alla, som Perra Ritzén. Det blev många blödande ridsår, och ibland komiska situationer.

Vi hade tre befäl, troppchef löjtnant Totta Burman, mycket duktig hopprytare, ingick i OS-laget – ryttar-OS gick ju i Stockholm i juni pga att karantänsbestämmelserna i Australien var sådana, att det inte gick att ta in hästar där - men inte rolig som chef, han var konstant sur. Ställföreträdare var överfurir (rustmästare hade inte införts ännu) Björkman, litet tråkig men skicklig, vilket accentuerades av att han fick vara tjänsteförrättande chef för en plutonchefsskoletropp. Och sist, men absolut inte minst, furir Bylund, gammal för att vara furir, och en mycket skicklig ryttare, som med tiden kom att ingå i landslaget i fälttävlan.

Hästen hade ju då blivit enbart ett förflyttningsmedel. Jägarskvadronen bestod organisatoriskt av 180 man och 212 hästar, varav en beriden stab, sambandstropp med radio med lång räckvidd som kunde delas upp med en grupp till vardera jägartroppen, tre beridna jägartroppar med 33 man och 38 hästar vardera, och så en kulsprutetropp, som också kunde delas upp med en grupp till vardera jägartroppen, och till slut en motoriserad skvadrontross inkl kokgrupp. Jägartroppen bestod av stabsgrupp om chef, ställföreträdare och 7 man och summa 14 hästar samt två jägargrupper om vardera 11 man och 12 hästar. Packhästen bar grupptältet, sprängmedel och en av packhästarna i stabsgruppen hade ett granatgevär med ammunition.

Syftet var, att ta sig in bakom fiendens linjer och ställa till med ofog på det sätt som finnarna gjort med framgång under kriget. Det innebar, att stridsutbildningen gick ut på spaning, eldöverfall och framförallt överfall.

Vi blev tilldelade var sin häst. Beväringshästarna hade inga egna namn, bara ett nummer och härstamning, dvs far-/morfar, min häst var nr 308 e Milex – Joel (far resp morfar). Jag kallade henne Millan. Hon var lika gammal och med samma härstamning som Åke Wiklunds Sunny Girl. Dom var i alla avseenden väldigt lika varandra också.

Stridsuppgifterna för en beriden jägare genomfördes naturligtvis till fots sålunda: Indelning till 4, -- 1:or, 2:or och 4:or avsittning, 3:orna tar hästarna. Packhästföraren var naturligtvis alltid 3:a. Det här innebar ju att öva tjänst till fots inkl att hoppa med 3 handhästar över skvadronshindret, ett vid pass 30 m brett stockhinder. Rent praktiskt innebar detta, att den egna hästen, den hoppglada Millan, hoppade, men inte dom andra 3, och man drogs bakåt och Millan fick ett ryck i munnen och tvärstannade. Sedan hoppade dom andra, och man drogs framåt. Konsekvensen blev, att valda delar av skrevet fick sina törnar, och man hade synpunkter på livet.

Att simma med hästarna, ingick ju i utbildningen, det gick ju i allmänhet bra, men det fanns någon enstaka, som inte ville simma, och en gång blev det riktigt tok, och en kille hamnade under vattnet, men det råkade vara Perra Ritzén, och han var ju duktig simmare.

Under sommaren skulle vi också gräva den obligatoriska skyddsgropen, lättgrävd mark (som i Lapphagen) fanns på skjutfältet 1 ½ mil bort. Cykelmarsch, sa Björkman. Vi är kavallerister, här cyklas inte, sa Bylund. Tar för lång tid, sa Björkman. Vi får väl se, sa Bylund, som skulle leda grävövningen. Vi hade ingen strids-utrustning, bara spaden och matväskan med varmdryck och torrskaffning. Direkt utanför grindarna mot övningsfältet kom tecknet för trav och sedan direkt tecknet för galopp. Ingen avsaktning efter 3 minuter, galopp, galopp, galopp. Jag såg på dom framförvarande, att termosarna i matväskorna, som slog mot ryttarnas rumpor, efterhand gick sönder, men jag klarade min. Tills jag hoppade av hästen efter 7 km galopp, då sprack termosen. Skit och förbannat!

2. tropp, som cyklade, råkade rasta på samma plats, som vi gjorde. Dom bara ställde ifrån sig cyklarna, satte sig i vägkanten och tog en slurk ur termosen och loppade sig, medan vi visiterade hästarna, sedan kunde dom, som hade en hel termos, ta en slurk.

Slutprovet för den 'personliga utbildningen' var sommarmarschen till Bjurholm två dagsmarscher bort. Ingen koktross, den såg vi för alla första gången i Bjurholm. Fältpackade sadlar, vilket innebar 6-vikt hästfilt under sadeln i stället för en enkel vojlock, packfickor framför sadeln, med hästens havre + ryktdon. Bakpackningen bestod av ryggsäckren utan mes. (Notera, att stridsselen inte hade införts ännu). En timmes långrast mitt på dagen. Dessa 60 minuter fördelades sålunda: Tjänst till fots, dvs indelning till 4, treorna håller hästarna, övriga sätter upp bindstrecken där hästarna ska stå i rad. Avsadling, bind upp hästarna. Visitera hästarna avseende strykskador på benen och tryckskador i

sadelläget. Allt detta tog vid pass 20 minuter. Därefter hade man 30 minuter att själv gå runt knuten och sedan fixa sitt eget käk. En 'tegelsten', en kartong stor som en tegelsten, innehöll dygnsbehovet, ett ganska stort paket hundkex, en köttkonservburk, en 'smörost', dvs en mjukost, och en vacuumförpackad kötträtt (efter det att ½ liter vatten kokat upp, skulle det KOKA i 25 minuter. 'Om det får koka dubbelt så länge, får man inte magsår första veckan', enligt Bylund) Just när maten var klar, kom ordern Marschfärdiga! Med tiden 'fuskade' vi, med befälets goda minne, såtillvida att var och en band upp sin häst i närbeläget träd, och tjänade vid pass 10 minuter under långrasten

Lyckans stjärna lyste dock över oss, under vinterns lopp moderniserades innehållet, så att hundkexet fick smak och konsistens av Mariekex, och vacuumrätten blev mera lättkokt. Och det fanns flera lättkokta, näringsrika fruktsoppor i tegelstenen, så vi undgick svält-döden.

Vägen till Bjurholm gick naturligtvis inte enbart på bilvägar, utan huvudsakligen på småvägar och stigar eller rakt genom skogen inkl något 'surhål', vilket kunde innebära, att man blötte ner sig, någon ganska rejält. Och på vägen tillbaka från Bjurholm övades överskeppning tvärs över en sjö. En överskeppningsbåt, 4 hästar, styråra fram och bak, och de simmande hästarna driver det hela, inga problem. Vi hade övat detta en del under sommaren.

Furir Bylund skulle gå AUS, Armens Underofficersskola, under vintern, men han kunde inte ha med sig sina hästar dit. Men regementet myglade till hans fördel, hans fru Mona red hans första häst Gracil. Och jag fick hans andra häst Rififi. Och jag skötte Gracil under stalltjänsterna.

Under oktober red vi troppvis jakter i Kullaskogen, mycket glest mellan taniga träd och så några diken, större och mindre, att hoppa över. Vid ett tillfälle hade en kille åkt av, men hästen hade följt jaktfältet, så när vi saktat av fick jag order, att ta hans häst Dockan, en duktig hopphäst, som handhäst och rida och möta honom. När vi kom till ett krondike bangade jag för att galoppera mot det, utan travade bara. Rififi hoppade men inte Dockan. Men jag åkte inte av, och jag tappade henne inte. Så där satt jag på ena sidan av diket med en handhäst på den andra. Då hoppade båda samtidigt åt varsitt håll, men jag åkte inte av då heller, fast det slutade till sist med, att jag stod på botten av diket med en häst på vardera dikeskanten. Och då kom killen gående.

Det var åtskilliga Blå Stjärnor, som motionsred befälshästar. Blå Stjärnan var då en frivillig försvarsorganisation, som utbildade hästsjuksköterskor. (Det fanns en mycket livaktig Blå Stjärnanavdelning knuten till I 14 också.)

Före jul skulle det vara något underhållningsprogram, där det bl annat ingick en kadrilj med åtta plutonchefsskolekillar och åtta Blå Stjärnor. Jag blev uttagen att vara med och red sist med en tjej, som hette Doris. Vi skulle alla rida bruna hästar, och hon satt hela tiden och gnölade 'Jag vill ha Air, jag vill ha Air'. Vår instruktör var löjtnant Nihlén, som inte var känd som någon stor ryttare, men väl för att han var dum mot beväringen. Jag skulle senare konfronteras

med honom, när jag var kompanichef i Sinai, och han bataljonchefs ställföreträdare. Då försökte han sätta sig på mig. Men det gick inte bra för honom, han fick krypa till korset och be om ursäkt.

I november genomförde vi Jägarövning B, ett stationssystem med åtta separata jägarövningsmoment. Det var några plusgrader måndag förmiddag. Det skulle komma ett packhästförarekipage från 3. skvadronen, som utbildade F-värnpliktiga. Men det kom bara en kille med en packhäst, packhästföraren hade sjukanmält sig. Så där stod dageleven med en packhäst, just när han skulle lämna av till Totta, så han frågade mig, om jag kunde ta packhästen. Och det var en upplevelse, att ha en packhäst som handhäst en hel vecka, med allt vad det innebar. Det var ingen konst, att ha en packhäst, man höll i en 'packhästförarstång', en meterlång böjlig rottingkäpp. Men visst var det snärjigt, att göra i ordning två hästar på morgnarna. Det positiva var, att man alltid var i häststyrkan, man slapp blöta ner sig på övningsmomenten, det negativa att det efterhand blev kallare, sista morgonen var det minus 20, och vi var sommarutrustade.

Så blev det vinter. Totta försvann i någon riktning, och vi fick en ny chef, som hade varit på fallskärmsjägarskolan, FJS, och lärt sig hoppa fallskärm. Jag kände till honom, han var en duktig kapplöpningsryttare. Han hette Calle Strömfelt, men kallades Calle Stropp. Han var noga med sin klädsel och åkte 2-sitsig sportbil.

När vi kom tillbaka efter jul, noterade vi, att överfurir Björkman hade någon konstig mössa på sig. Vid den här tiden var det fortfarande uniform m39, som gällde, med havremåttet som mössa och fårskinnspälsen och dåliga underkläder. Nu skulle just vår tropp utrustas med ribbstickat, lätt vindrock och ny mössa på försök!

På vintern minskar man på hästantalet och två man skidtolkar bakom varje ryttare. Och packhästen byts ut mot en draghäst och en sk kavallerikälke, en jättepulka, likadan i båda ändar. Den kallades av någon anledning Adolfina. Det var 3 kättinglänkar mellan skalmar och kälke för att det skulle vara styrsel på ekipaget. Men kör man in i skogen, kopplar man bort dom yttre länkarna, så att det blir smidigare bland träden. Man kunde till och med koppla skalmarna i andra ändan. Vid ett tillfälle skulle jag köra Adolfinan, tack och lov med troppens bästa körhäst. In i skogen, övning i överfall. Överfallsstyrkan kom tillbaks och iväg. Och ut på en maskinplogad väg och galopp. Bara mittenlänken kopplad! Att sitta i marknivå i full galopp på en kälke, som far från ena sidan av vägen till den andra med hästens bakhovar ½-meter framför ansiktet var en upplevelse! Det var tur, att det var just den här hästen jag körde. Hade jag haft Rififi, hade det säkert blivit en skentur till kasern och in i stallet med kälke och allt.

Under en vecko-övning vi hade i februari var jag i häststyrkan, det bestående minnet från den övningen är, att det under förflyttning i den djupa snön blev

ett spår upptrampat, så hästarna gick efter varandra, och man kunde ta en tupplur i sadeln

I övrigt var vinterövningarna odramatiska. Slutövningen ägde rum i mars norr, nordost och öster om Boden, från Lakaträsk till Morjärv. Vi var borta i 12 dagar, vi fick mat ur kok-trossen för första gången sedan sommarmarschen! Och allt var synnerligen fridfullt.

Det mest dramatiska var, att det vid ett tillfälle skulle ske en luftlandsättning från helikopter, den första i Arméns historia, och eftersom Calle S varit på FJS, blev det vår tropp, som blev utsedd. Men det var två civila helikoptrar, som bara tog sex passagerare var, så det blev flera vändor. Jag var i första vändan och satt vid dörren och hoppade ut först av alla, men snön var djup, och jag satt fast till midjan, och måste skottas loss!

Vi skulle göra överfall på ett artilleribatteri, men för att spara drivmedel, så landade helikoptern för nära batteriet, så vi hade artillerister efter oss hela tiden.

Vi åkte tillbaka i godsfinkor tillsammans med hästarna. Hästarna avger ju mycket värme, så när vi kom fram var all blank metall röd av rost!

Nu började plutonchefsskolan PCS och vi fick en ny chef, löjtnant Grönlund, kallad Lasse Bredfot, han hade en naturlig fotvinkel på över 90 grader. Han var inte någon framstående ryttare, men väl en skogsmänniska. Han var en mycket sympatisk person. Och han svor något otroligt! Vid ett tillfälle mot slutet av PCS skulle vi inspekteras av ställföreträdande militärbefälhavaren, översten Arne Mohlin (den ene av de två överlevande från Hansakatastrofen). Vi hade som sagt fortfarande m/39, och till den hörde en smal bomullshalsduk, som aldrig satt på plats, kallades därför 'idiotslips'. (Den gröna halsduken kom under sommaren) Så vi hade oftast permissionsskjortan under. Men nu var idiotslipsen anbefalld. Men en kille hade permissionsskjortan! Lasse visiterade två minuter före avlämning. 'Nå, var har Du slipsen, gosse!?' – 'På skvadronen, löjtnant!' – 'Helvetes Jävla Förbannade Skit, Gosse! Spring!! Killen sprang och hann tillbaks i tid! Och så hade vi sergeant Knutte Lindfors, det var han, som svarade för ridutbildningen.

Efter Midsommar var det trupptjänst, och inget speciellt att rapportera här inträffade. Och sedan var det utryckning.

Efter två år med så kallade studier, bestämde jag mig 1959 för att gå kadettskolan, också det i Umeå. På hästfronten hände inget speciellt, det som var litet udda var, att vi tillbringade en månad i Ånn tillsammans med infanteriets kadettskola, InfKS, 2. komp, och i matsalen satt vi längst bort tillsammans med I 14-eleverna. Med tiden skulle jag bli nära vän med två av dom, Henning och Charlie Arnborg.

Så beslutade jag mig för att fortsätta, men fick budet, att jag inte fick plats som kavallerist. Torsten Engdahl (återkommer till honom) var före mig och så en långvägare. 'Välj ett infanteri-regemente norr om Dalälven', var budet. Tjejen som jag hängde ihop med på den tiden, bodde i Stockholm, och Gävle låg längst söderut, så det blev I 14, och jag säger tack och lov, det var det bästa beslut som jag någonsin tagit.

Efter 'Förlängda Märgen', en tvåmånaders trupputbildningskurs, som ägde rum på InfKS i Solna började livet på I 14 i mitten på maj 1960. Det skulle vara Regementets Dag i början av juni, och då var det av hävd ett par spektakulära ridklasser. Vi tränade några gånger, det var säkert ett 15-tal ryttare, som deltog, vad jag nu hade för häst, men efter några gånger sa Olle, att jag skulle ta en häst, som hette Riva. Jag kände ju inte henne, men andra gjorde stora ögon. Klasserna var dels en 'hit-and-out', dvs man skulle ta så många hinder som möjligt utan nedslag på två minuter, och dels en höjdhoppning. Hur jag nu betedde mig, men jag vann båda, höjdhoppningen på 1.80!

Stallofficeren Olle Barkander var ju en framstående fälttävlansryttare, och såg till att regementet hade hyfsade hopphästar i anspannsplutonen. Fälttävlan är en '3-kamp' bestående av ett dressyrprov, en terrängritt och en banhoppning. Terrängritten består av helt fasta hinder, och på den tiden gällde 'under, genom eller över', numera har många hinder en 'chicken-way' med ett alternativ, enklare hinder, som tar längre tid att rida. Olle var uttagen i fälttävlanslaget till OS i Rom med sin egen häst Patrik, men en av anspannshästarna, Dan, som Olle också brukade tävla, kom med i laget och var den enda svenska hästen, som kom runt banan, fast med en annan ryttare.

Så började Karlberg, och till vårbalen skulle det vara en kadrilj och vi red på K 1-hästar. Vi var uppklädda i en husaruniform från början av 1800-talet. Det var också en uppvisning i Karolinerexercis, och där var Henning med.

När vi kom tillbaka efter Karlberg, sa Olle, att jag skulle rida fälttävlan och blev tilldelad en häst, som hette Knekt. Knekt var ingen stor stjärna, han var urdålig i dressyren, hoppade inte så högt och var långsam, men han var lydig och vände på en 5-öring.

I början av maj var det nationella tävlingar i Gävle inkl lätt fälttävlan, som inte var några problem. Det var åtskilliga ryttare från K 4 med, och det var åtskilliga ryggdunkningar och glada miner, utom från Totta, han var lika sur

som vanligt. Nu blev det en del åkande på tävlingar, från Vetlanda till Umeå. Jag har inget minne av, att jag någonsin var placerad.

Senare på sommaren, sa Olle, att jag skulle vara med i Arméfälttävlan i Ystad. Den var Medelsvår. Jag var klart sist i alla tre delmomenten, och åkte av två gånger, men på den tiden gällde 'Släpp inte hästen!', och eftersom jag hade lärt mig, att inte behöva använda stigbyglarna vid uppsittning, så jag var snabbt uppe igen.

I hopprovet var Knekt så muskelstyv, att han slog i nästan varje hinder. Men en erfarenhet rikare var det.

I mars -63 kommenderades jag till Arméns Rid- och Körskola på Strömsholm, för att lära mig bli anspanns-plutonchef. Jag fick med mig Knekt också. Och vi var med på de två fälttävlan, som arrangerades, i vanlig ordning med synnerligen begränsad framgång.

Samtidigt gick mina kavallerikompisar från Karlberg, och dessutom några underofficerare från K 4 och ytterligare ett par till, som jag kände, på den 'långa kursen', oktober-maj. Dom skulle också lära sig köra, så många körövningar var gemensamma. Vi skulle köra 4-spann också. Då är man alltid två på kuskbocken, och vid ett tillfälle, vi var på stallplan just då tack och lov, gick kopplet mellan förlöpare och stånghästar av, så förlöparna tog fart och kusken Lasse Swärd tappade förlöparnas tömmar, (som löper i ringar på stånghästarnas huvudlag) och det blev en skentur, som jag sent skall glömma, tack och lov inte så lång, den slutade utan ytterligare incidenter stilla mot närbelägen ridhusvägg.

Eleverna på 'långa kursen' skulle rida galopplöpningar över hinder också. Kurschefen för anspannskursen, Måns Alexandersson, var en gammal galoppryttare och han ansvarade också för träningen av galopphästarna. Detta innebar, att jag ibland togs ur körningen, när galopphästarna skulle tränas.

Pingst-tävlingarna, som var kavalleristernas slutprov berörde ju inte mig - mer än att jag red fälttävlan - så jag blev Ringmaster under galoppdagen, en befattning som i dagens Strömsholmsgalopp innehas av min svärson Stefan.

Men i en löpning slog en av eleverna, Ture Söderberg från K 4, på roten och kunde inte rida mer, så Måns pekade på mig och sa: 'Du rider Fakir i 7. löpet' – 'Ja, ryttmästare!'. Det var bara det, att vid första hindret, var det en häst som hoppade snett, så vi åkte omkull, inget våldsamt fall, vi reste oss båda men Fakir försvann i fjärran.

Ett tragiskt efterspel var, att Thorsten senare under sommaren gick omkull under en hinderlöpning i Malmö och fick en smäll under hjälmkanten och låg medvetslös i två år innan han vaknade upp, men gick bort efter ytterligare två år. Lasse Swärd gick det bättre för, han blev en av de stora bland amatörhinderryttarna i Europa. Under sensommaren och hösten fick jag flera placeringar med Knekt.

På sommaren 1964 kom alla I 14-hästarna ut på Riks 80, och tre hästar blev ihjälkörda, inkl Knekt.

Jag hade sedan lite olika hästar, bl a en, som hette Maniol, som var hyfsat bra. Mina föräldrar var helt lyriska, dom hade nämligen köpt hans far Talisman, som blivit kasserad som avelshingst.

Regementet fick 1967 några hästar från K 4 som ”avhästades” det året. Olle gav mig en, som hette Ravaillac. Vid våra vårtävlingar vann vi framhoppningsklassen och fick en 4. och en 5. placering, den senare i en hit-and-out. De flesta slog ner samma hinder, Ravaillac också, dvs det var inte han, som förorsakade det hela, det var jag, som red så snävt, att jag sparkade till hinderstödet. Men vi hade bästa tiden till det hindret.

Glad i hågen stack man några veckor senare till Stockholm, här skulle vinnas tävlingar. Utesluten pga olydnad 60 sek! Vi åkte till Karlstad och Ekshärad i norra Värmland också. Samma sak där också, där kom jag aldrig över första hindret om han ens gick in på banan. Han var lite istadig hemma också, gick gärna på bakbenen. En gång höll han på att falla baklänges, då blev jag riktigt rädd. Så han fick bli ridskolehäst i Edsbyn

Och det visade sig, att han hemmavid vann allt, men åkte man till Bollnäs kom man inte över första hindret, om han ens gick in på banan.

Regementet ’avhästade’, men ’myglade’ kvar sex hästar för i princip Blå Stjärnans räkning, och som stod på Myrängen, fast dom officiellt var utackorderade enligt det system som fortfarande existerade så länge som vi hade krigsplacerade anspannskompanier. Jag stod för Limax, hustru Gunilla för Nachspiel (Pelle) och Åke Wiklund för La Petite. Pelle visade sig vara ett fynd och en stor personlighet. Han var en av de bästa dressyrhästarna i distriktet.

Med tiden släppte jag Limax, men tog över La Petite, för att ha till avel. Hon fick tre levande föl. Det äldsta, Marmorin, fick jag med mig, när jag flyttade till K 1.

Där har man en serie hoppningar, 1 meter och 1,10 med grundomgångar varannan månad och till slut final, för de ekipage som hade sammanlagt 0 fel i dom fyra omgångarna. Vi vann 1-meters båda åren jag hade Marmorin på K 1.

På K 1 har man en laghoppning, som äger rum sista dagen före jul. Julprishoppningen brukar äga rum på Ryttarstadion nära K 1, där har dom stort ridhus. Första året var vi med i det segrande laget och 2a individuellt. Det sista året, 1992, min allra sista tjänstgöringsdag överhuvudtaget före pensionen, var vi inte med i något lag, utan bara individuellt och startade först. Banbyggaren hade nämnt för mig, att ett speciellt hinder var litet knepigt, så jag var litet noggrann på det hindret, och det gick bra.

Jag red tillbaka till K 1 inför omhoppningen. När jag red tillbaka en timme senare, mötte jag Wille Borggren, en av de duktigare ryttarna, som sa: ’Du är ensam felfri!’ Men en av dom alla sista var också felfri, så det skulle bli en omhoppning. Jag hade bestämt mig för att gå innanför ett hinder på omhoppningsbanan i stället för att runda det, och sålunda få en kort men sned anridning mot sista hindret, som var stort. På framhoppningsbanan råkade det stå

två hinder på samma sätt, så att vi kunde öva, och efter ett par försök snappade Marmorin budskapet, och det funkade. Den andre ryttaren, som inte var så rutinerad tordes inte ta den vägen, så vi vann med tre sekunder, till folkets jubel, inkl ÖB, som delade ut priset.

Litet tidigare, 1990, hade Stockholm Ryttar-VM, och många K 1are, var engagerade som funktionärer, framförallt i fälttävlan. Under hösten utlystes en lätt fälttävlan i Botkyrka för sådana ryttare, som var 35 år gamla eller äldre, och man fick tillgodopoäng ju äldre man var, desto fler poäng. Det var åtskilliga, även civila, ur VM-organisationen, som var med. Marmorin gick hyfsat i dressyren och var felfri i hopprovet, och jag red alla vägar i terrängen så snävt som möjligt, och eftersom jag var äldsta ryttaren, 54 vid det laget, så vann vi det hela tack vare tillgodopoängen

Till slut, vilket inte är militärt, för att inte behöva passa och rida sin häst varje dag, är man åtminstone två om den, så när jag inte kunde stå på K 1 längre efter pensionen, måste jag ju ha en 'medryttare'. Jag hade i ögonvrån sett en vid pass 13-årig tjej i stallet, där jag hade Marmorin, och som verkade väldigt ansvarsfull, så efter ett år, när 'hennes' häst flyttade, pekade jag på henne och sa: Du ska rida Marmorin. Hon accepterade under protest, men ändrade sig kvickt, och när hon med tiden fyllde 18 år var hon ute och tävlade en hel del i lätta klasser inom ryttar-distriktet. Marmorin hoppade ju inte så högt, men var ju väldigt vändbar i omhoppningarna, så hon vann och placerade åtskilliga lätta klasser. Och i klubbmästerskapen i stallet vann alltid den ena och den andra blev tvåa.

När Anna fyllde 18 blev hon delägare, och ett år senare sa hon: Ska vi inte skaffa en hund tillsammans. Och så blev det. Jag hade fått nys om en Goldenkennel i Rimbo, och vi åkte ditt med hennes föräldrar och gjorde ett riktigt fynd, Bessie, som vi hade 'delad vårdnad' om.

Vi flyttade efter några år till ett annat stall, Vågsjölund, där jag kom att bli stallchef, och var där i 10 år.

Anna blev med tiden veterinär, fast i Köpenhamn, och där blev hon kvar. Hon har just skaffat en Golden från samma kennel i Rimbo!

Marmorin fick bli 28 och Bessie 14 och dom fick åka till resp himmel i god ordning när det blev dags, och ett öra av vardera är begravda tillsammans i minneslunden på Vågsjölund.

KARL XI'S KRIGSARTIKLAR - ETT NEDSLAG

av Bo Tangfelt

Helt i linje med den omvandling av krigskonsten som ägt rum under 1500-talet så hade en fast disciplin i de svenska arméerna nu blivit än mer oundgänglig för en framgångsrik krigföring och armépersonalen *'underställdes kvalificerade subordinations- och lydnadsregler'*. Det var statsmaktens exklusiva rätt att straffa som gav landsherren ett sanktionssystem som också var tillämpbart på den militära personalen.

Gustav II Adolfs krigsartiklar av år 1621 och Karl XI's (1655-1697) krigsartiklar av år 1683 (KA 1683) utgör de första och sista som utfärdades i Sverige under 1600-talet. Krigsartiklarna är tjugoåtta respektive tjugonio sidor långa, innefattar i 1621 års upplaga hundrafemtio artiklar och i 1683 års upplaga hundrafyrtiofem artiklar. 1795 utfärdades en ny uppsättning krigsartiklar för den svenska krigsmakten, dessa ersatte Karl XI's krigsartiklar som då varit gällande rätt i militära mål ända sedan 1683. Sveriges krigslagstiftning hade då tillämpats oförändrad i över etthundra år.

Då militärledningens under Karl XI avsikt var att skapa en fast disciplin inom stora, tätt sammanträngda massor av analfabeter med *'stark benägenhet för vidskepelse och masspsykoser'* befanns möjligheten att Sveriges arméer 1683 bestod av en mer disciplinerad kärna av soldater som var mindre benägna till de vidskepelser och masspsykoser som tillskrivits det soldatmaterial som den äldre militärstraffrätten var ämnad att fostra.

Armén i allmänhet och officerskåren i synnerhet hade vid KA 1683's stiftande professionaliserats i mycket större utsträckning än den svenska armén under 1620-talet. 1683 var det en armé som var beläst på befälskedjan i långt större utsträckning än 1621 och som var ämnad att ta del av KA 1683. Att värna om krigsmaktens behov var ju den absolut mest centrala uppgiften som krigsartiklarna var ämnade att uppfylla.

Nödvändigheten av ett homogent, uniformt och professionellt rättsväsende klarlagdes dessutom i inledningen av KA 1683:

'Alltså skall ock ingen varken hög eller låg, som Domareämbetet i Krigsrätterna bekläder, på något sätt understå sig att gå ifrån Artiklarnas, andre Våre påbuds, och den allmäne Lagens klara innehåll… efter som om några Casus av den beskaffenhet skulle förefalla, som för en eller annan viktig Circumstance skulle någon ändring och Arbitrium synas behöva, domarna då först sådant, med alla skäl och omständigheter, jämte sitt underdånige betänkande, Oss eller Fältmarskalken genom Generalauditören skole berätta låta, och sedan på erhållen Resolution, hurudan och den kan givas, äntligen därefter slut och dom i saken göra.'

Överordnad disciplin:

Artikel 25. *Var och en Krigsman äger Fältmarskalken hedra och i vördnad hålla, såsom Vårt sändebud, den Vårt rum företräder, och som Oss själva, om Vi tillstädes vore, och eho som honom med otjänliga ord angriper, som på något sätt till hans förklening lända, straffes med Krigsrättens dom, antingen till avbön, järn, häkte eller annat Arbitralt straff, efter som Personen och orden äro till.*

Artikel 26. *Talar någon det Fältmarskalkens eller Överkommendörens heder och ära angår, eller har något emot honom att säga, det han bevisa tänker, så måste han det ordentligen hos Oss eller på vederbörligt ställe angiva, och dessutom, varken i lag, sammankomster eller eljest, intet sådant som Fältmarskalkens heder och ära angår, tala eller säga, vid livsstraff tillgörandes.*

Artikel 39. *Om någon av Officerarna eller Gemene i Fältmarskalkens närvaro det vare sig vart det vill, blottar sin värja, i den akt, att göra skada, då skall Officeraren sättas ifrån sin tjänst utan avsked, och de gemene löpa 6 gånger gatulopp genom 300 man.*

Innan Karl XI's indelningsverk – som var i bruk när KA 1683 stadgades – användes utskrivningar som till stor del resulterade i att arméns led utfylldes av flertalet ovilliga rekryter som ibland tog till flykten eller till och med lemlästade sig själva för att undvika att tjäna i armén. Samtidigt så har man i KA 1683 valt att stadga en väldigt brutal, bestraffning i form av flera gatulopp. Sex gatulopp om trehundra man vardera innebär att en bestraffad soldat skulle ta emot totalt artonhundra slag.

Straffet i sig hör hemma i den stående (indelta) arméns stränga disciplinkrav. Att i praktiken avsätta en knekt genom lemlästning innebar att man skulle gå miste om den utbildning och träning som redan givits knekten och var därför något att undvika.

Artikel 41. *Eho som dristar sig att blotta sin värja i vredesmod, på den tid och ställe där Krigsrätt hålles, straffes till Livet.*

Artikel 42. *Sargar någon annan å det stället och den tiden, have förgjort både liv och lösören.*

Att KA 1683's artikel 42 utgör en ytterligare, grövre bestraffad, brottsgrad för ett brott som i artikel 41 stadgar dödsstraff kan tyckas vara egendomligt. Att det tillkommande straffet dessutom är beslagtagande av lösören leder till slutsatsen att detta inte var i avskräckande syfte – den skyldiga skulle ju redan varit dödsdömd. Möjligen har komplikationer uppkommit vid beslagtagandet av en avrättad förbrytares tillhörigheter då laglig grund för ett beslagtagande saknats och att det därför beslutats om att skriva in en sådan i artiklarna för att undvika framtida administrativa besvär.

Artikel 53. *Ingen högre eller lägre Officerare, mycket mindre någon av Underbefälet, skall bjuda eller anmoda sina underhavande gemena, om något svårt och träget arbete, till sitt eget bästa; gör det någon, då skall han var gång plikta en Månads sold, för var gemen som han således till sin privata tjänst brukat och tvingar, skolandes den, som sådant angiver och bevisa kan, få tredjedelen av de böter som Officeraren, den sig således förser, dömes att utgiva och böta. Men där någon Officerare, uti hast, och där han inte hade sitt eget Folk vid handen, fordrade av en eller flere sine underhavande gemene någon hjälp och handlangning, det de utan stort besvär eller släp väl kunna göra, det vare sig i Fält eller eljest, sådant skole de på befallning vara skyldiga ovägerligen att uträtta, och inte bemöta sina Officerare med någon ohövlighet.*

Uppenbarligen var man medveten om hur förödande godtyckligt tillämpade domar skulle vara för arméns effektivitet och försökte därför motverka detta på många olika sätt, bland annat genom stadgandet av konsekventa bestraffningar. Likaså tillkommer här motivationen för angivning av förbrytare i ett ytterligare exempel. En potentiell angivare erbjuds belöning på en tredjedel av de böter förbrytaren får böta. Det går nu att se en trend i hur belöningar för angivare träder in i artiklar som hanterar relationen mellan officerare och gemena soldater.

Dock så fastställer samtidigt KA 1683:s artikel 53 i sin sista fras också att om officeraren är berättigad i sin order ska denna verkställas utan att officeren i fråga skulle utsättas för ohövligheter. Grunden för att något sådant uttryckligen behöver framföras talar för att det hade blivit en ovana bland de gemena att klaga på arbete som inte nödvändigtvis hade en direkt relation till krigsmaktens behov, vare sig det kunde utföras utan '*stort besvär*' eller inte.

Artikel 54. *Ingen göra om nattetid, eller eljest, något oträngt Alarm i Läger eller Fästningar, då något fientligt är å färde, eller skjute något gevär av onödigt vis; ho sig därmed förser, straffes till livet; Men sker det eljest uti Städer, Fästningar och Garnisoner, när ej så stor fara är å färde, så miste Officeraren, som det gör, sitt Gevär, och böte 2 Månaders Sold, men den gemene löpe 3 gånger gatlopp.*

Det har i KA 1683 tillkommit ett straff specifikt för officerare som försummade vakten; att dessa officerare skulle tjäna i en månad som gemen.

Artikel 62. *Kommer någon undan, Vår och Vårt Rikes tjänst, som skriven, lejd eller värvader är, eller och viker ifrån sin Fana eller Estandar, och den ej till det yttersta försvarar, till dess hon kommer i sitt behåll igen, straffes till livet. Samma straff vare över den, som oförlovat går ifrån det ena Regementet eller Kompaniet till det andra, eller ock tager på ett annat ställe tjänst och värvningspengar, förrän han från det första sitt riktiga avsked haver.*

En så grov förbrytelse mot den militära disciplinen som avvikande från fana under strid var så pass farlig för arméns effektivitet att dödsstraffet var en fastställd norm. Det hade blivit ett så pass svårhanterbart problem att ett avskräckande straff blivit nödvändigt. Ett grymt straff var till för att avskräcka. Omfattande avrättningar var inte till någon nytta - *'en död knekt stred inte och saknade allt värde för kronan…'*

Artikel 61. *Ingen frisk och hälsosam Soldat, skall varken i tågande vara från dess Estandar eller Fana, eller då Lägret satt är låta sig finna ifrån Arméen utom vakterna, utan pass och riktigt besked av dess Överste eller andre Officerare, vid livstraff tillgörandes.*

Artikel 62. *Vilka Regementer eller Kompanier, komma med fienden att drabba, och tage flykten, förrän de all möjlighet till fiendens avbräck gjort hava, de skola stå till rätta för Generalkrigsrätten.*

Artikel 65. *Finns skulden hos Befälet, miste både ära, liv och gods, och Exekutionen över godsen anställes efter Sveriges Lag.*

Först kan noteras det mer praktiska klargörandet att *'all möjlighet till fiendens avbräck'* gjorts utgjorde förutsättningen för när flykt var ursäktlig. Men vad som får artiklarna att verkligen stå ut ifrån mängden är tillägget om hanteringen av en officerares gods – år 1683 var inte bara det svenska rikets armé till största del bosatt i det svenska kärnlandet (Sverige och Finland) utan officerskåren var en i grunden professionell kår avlönad efter indelningsverket. Det innebär är att den avlöning av officerskåren som Karl XI möjliggjorde med sina reduktioner – särskilt den som beslutades under 1680 års riksdag – framkallade ett behov av att effektivt administrera de gods som tillföll officerare i form av avlöning och erbjöd ytterligare en avskräckningseffekt i och med klargörandet att dessa gods inte skulle tillfalla någon kvarlevande släkting enligt arvslag. Därför erbjöd detta stadgande en ekonomisk möjlighet för den svenska centralmakten att beslagta ett förverkat gods utifrån den principen. Statligt konfiskerande av gods kunde dessutom sträcka sig utanför officerskåren när det gällde vissa brott, vilket kan ses nedan:

Artikel 67. *Vem som i någon Aktion emot Fienden först tager flykten, den må saklöst ihjälslås, och där han undkommer, dömes och utropas offentligen för en skälm, vare fredlös och hans gods konfiskeras.*

Det tillägg som ses ovan följer i samma spår som tidigare. Även om de indelta soldaterna inte avnjöt lika stora gods som officerare så tilldelades dem ändå ett så kallat soldattorp, som i allmänhet bestod av en bostad med en mindre tillhörande bit mark varpå soldaten kunde odla. Alltså kunde en indelad knekt

förvänta sig att vara hemlös även om han skulle lyckats fly fältet med livet i behåll.

Artikel 74. T*vinga Krigsfolket Guvernören att uppgiva Fästning, och det kan dem övertygas; då miste liv, ära och gods, alla som något Befäl hava beklätt, och till samma tvång koncentrerat. Av de gemene tages var tionde med lott ut och upphänges, de övrige straffas på det sätt, som om Fältflyktiga förmält är.*

Likaså tillkommer det i artikel 75 att matförrådet i den belägrade fästningen ska ha varit '*förståndeligen och i knappaste mått utdelt'* och att både allmänna och privata hus måste ha tömts på mat för att den föreskrivna hungersnöden ska utgöra en godtagbar anledning för uppgivning av fäste. Att detta uttryckligen föreskrivs är med stor sannolikhet ett sätt att försäkra sig om att förhindra besättningar i eventuellt belägrade fästningar från att slöseriaktigt göra sig av med den mat de hade att tillgå för att snabbare kunna rättfärdiga sin kapitulation eller övergivande av fästningen.

Artikel 77 behandlar förräderi och *'kunskaps- samt gemenskapsplägande'* med fienden: *Vilken, Befälhavare eller gemen, giver fienden någon kunskap, vare sig på vad sätt det vill, eller med fienden, utan Vår, Fältmarskalkens eller Guvernörens vetskap och vilja, det vare sig i Fält, Fästningar eller eljest, håller språk, växlar brev eller bud, den skall utan någon nåd mista ära, liv och gods; Men uppenbarar någon Lösen för fienden, det vare Officerare, gemen eller någon annan, miste livet.*

Konflikter avhandlas i artikel 82.

Intet slagsmål tillstädes i Läger, Fästningar eller eljest, varken bland Över- eller Underofficerare och Gemene, utan faller något träta emellan Våre Officerare, som Adelsmän äro, eller Överbefäl, som icke Frälsemän äro, intill och med Kornetter och Fänrikar räknade, så skall de angivas och skiljas av krigsrätten, alldeles efter Vårt Plakat och Påbud om Dueller och slagsmål av den 22 Augusti 1682, som härjämte finnes; men sker sådant emellan Underofficerare, Korpraler och de Gemene, utom Adel och under Kornetter och Fänrikar, då skola sådana Underofficerare mista deras tjänster och tjäna så länge för Gemena, som vars och ens brott och förseende kan vara till, och emellertid icke heller njuta mer än gemens belöning: de gemena straffas med gatlopp, och eljest dömes särskilt för Såramål, skada och omkostnad efter Lag och Praxis.

Duellplakatet var avsett för *'Ridderskapet och adeln sedan krigsbefälet och dess vederlikar'* samtidigt som gemene man istället stod under den allmänna lagen i frågan. Underofficerare och gemena tilldelas bestraffningar enligt den exklusivt militära förordning som stadgas i själva artikeln.

Vandalisering och plundring regleras i artiklarna 99:

Ingen skall understå sig, utan Order, sätta eld på någon Stad eller by, mycket mindre i Kyrkor, Hospitaler, Skolor eller Mjölkvarnar, ej heller nederriva eller

fördärva Bakugnar, hus, någon Bonderedskap eller annat slikt: den som häremot handlar, skall som en annan Mordbrännare och förbudsbrytare straffas till livet, eller eljest som saken kan vara till.

- resp i artikel 104:

Om någon uti fiendeland emot förbud, rövar eller tager Hästar, Boskap eller annat, såsom ock trugar något av dem, vilka till Läger, Fästningar eller Städer allehanda Proviant och Varor tillgöra, kastandes var110. Den Officerare eller Gemen, som sin Värd, Värdinna eller dess hjon, varest han innelagd är, slår, stöter eller motvilligt, försåteligt vis plägar, eller på något sätt skada gör, han skall först göra Värden eller Värdinnan avbön, uppfylla allan skada dubbelt, och ändå straffes som personerna och gärningen är till: Gör han eljest sår, stick eller annan skada, på deras kropp, skall han efter sakens beskaffenhet, och Krigsrättens erkännande, plikta med dubbla böter, gatlopp, eller annat straff, som Lag och Förordningar förmå.

- samt i artikel 110.

Den Officerare eller Gemen, som sin Värd, Värdinna eller dess hjon, varest han innelagd är, slår, stöter eller motvilligt, försåteligt vis plägar, eller på något sätt skada gör, han skall först göra Värden eller Värdinnan avbön, uppfylla allan skada dubbelt, och ändå straffes som personerna och gärningen är till. Gör han eljest sår, stick eller annan skada, på deras kropp, skall han efter sakens beskaffenhet, och Krigsrättens erkännande, plikta med dubbla böter, gatlopp, eller annat straff, som Lag och Förordningar förmå.

Ett annat av de utmärkande dragen för Karl XI's krigsartiklar 1683 var utbyggda bestraffningar av korruption bland officerskåren, nedanstående exempel följer i samma spår:

Artikel 125. *Ingen Officerare, hög eller låg, skall vid Mönstringar sig understå, låna antingen åt eller av androm Folk att fylla sina Rotar eller Leder med, ej heller under sitt Regemente och Kompani någon understucken och blind, som ej för Soldat antagen och Fanan svurit, samt i verkeligen tjänst är, bruka och genom Mönstring eller eljest bedrägligen passera låta: Och till att så mycket bättre komma med slikt under vädret, så tillåtes och förmanes härmed alle, att sådant antingen för Oss själva, Vår Fältmarskalk, Mönstringskommisarier eller eljest att angiva, skolandes den som det gör och beviser, därför få tjugo Riksdaler, och om han så begärer, sitt avsked; men däremot skall den Officerare, som sådant bliver överbevisat, ej allenast betala de tjugo Riksdaler, och skaffa i de understucknas och de för angivandet dimitterades ställe, gode och duglige Karlar igen, utan ock därjämte sättas ifrån sin tjänst utan avsked, som en otrogen tjänare.*

Hästen var en vän och kollega men att dödsstraffet inte tillämpas förrän vid tredje förbrytningen tyder på att kronan fortfarande försökte spara in på sin manskraft, vilket trots allt var ett av stormaktstidens största problem:

Artikel 129. *Fördärvar någon sin Häst med vilja, menandes därigenom att slippa hem, eller bliva avdankad, den samma skall första gången löpa sex och andra gången nio gatlopp, men tredje resan dömas ifrån Livet.*

De höga moraliska och disciplinära förväntningar av armén i allmänhet och officerskåren i synnerhet var utan tvivel ämnade att öka den svenska krigsmaktens militära effektivitet:

'At Ähra, Dygd och Mandom må inrotas vthi Krijgzfolckets modh och Sinne'

Liten ordlista

Gatlopp: Ett huvudsakligen militärt disciplinstraff bestående av att den straffskyldige med bar överkropp fick springa mellan två led av soldater försedda med käppar och ta emot ett käppslag av varje soldat.

Generalauditör: Ämbetsman med uppgift, i krig att i högkvarteret hava överinseende över arméns rättegångsväsen samt att inför konungen (högste befälhavaren) föredraga därmed sammanhängande ärenden.

Indelningsverket: Indelningsverket är den gängse sammanfattande benämningen på två, delvis integrerade, administrativa system: ett naturalönesystem – för prästerskapet, länsförvaltningsfunktionärerna och största delen av arméns befäl – och ett system för anskaffning och underhåll av massan av infanteriets, kavalleriets och flottans manskap.

Krigsartiklar: Regler rörande intern disciplin i krigsmakten.

Marsk: Hög riksämbetsman med uppgift att utöva militärt befäl. Blev 1630 president i krigsrätten, som senare kallades krigsrådet vilket i sin tur utvecklades till krigskollegiet.

Profoss: Militär befattningshavare (av växlande tjänstegrad) avsedd att övervaka ordningen vid militära förband, att utföra åtal vid krigsrätt och att verkställa de ådömda straffen.

Rumormästare: Militär befattningshavare med viss polisiär uppgift vid ett militärt förband.

Skälm: Skurkaktig person, bedragare, förrädare.

Källor

KrA

Gustaf Crusensvärd

KUNGL. ARMÉMUSEUM

Kongl. Maj:ts
Nådige
Förordning
Emellan
Rothar och Soldaterne under
det wisse Knechtehållet
Uthi
Helsinge och Gästrikeland.

STOCKHOLM/
Tryckt uti Kongl. Boktryckeriet.

WI CARL/ med Guds Nåde/ Sweriges/ Giötes och Wändes Konung/ Storfurste til Finland/ Hertig uti Skåne/ Estland/ Lijsland/ Carelen/ Brehmen/ Verden/ Stettin Pommern/ Cassuben och Wenden/ Furste til Rügen/ Herre öfwer Ingermanland och Wismar; Så ock Pfaltzgrefwe wid Rhein i Beyern til Gülich/ Cleve och Bergen Hertig. Giörom witterligit/ at ehuruwäl Wij mände den 11. May 1683. låtit giöra en wiss Förordning hwareffter Rotar och Soldaterne under Helsinge Infanterie Regemente skulle hafwa sig at regulera och rätta; Icke deß mindre måste Wij nu helt ogärna förnimma/ at den samma blifwer så wäl aff den ene som den andra öfwerträdd och misbrukat och tilbaka satt/ i ty/ at en deel Soldater hwarken för den Kost och de Åhrs Klä-

des där någon af Allmogen förhåller och förkortar Soldatens rättighet eller eljest träder ifrån Förordningen/ så anklagas och afstraffas han efter Nijonde Puncten. Til yttermera wisso hafwe wij detta med egen hand underskrifwit/ och med wårt Kongl. Secret bekräfta låtit. Stockholm den 17 Januarii, Datum Åhr 1687.

CAROLUS.

SÅ MINNS JAG MIN I 14-TID

Unika Rekryt-Posten väcker minnen: När I 14-soldaterna intog Dellensjöarna 1958, Almgren kom till Gävle och blev general

av Sven-Oskar Ruhmén

60 år sedan jag muckade från I 14. Stolta Hälsinge regemente skrotades när Sverige inte längre skulle ha något försvar, en ny högskola tog över området och i dag är våra politiker överens om att bygga upp ett nytt försvar. Var ska nästa generation rekryter utbildas? Ja, det blir svårt att hitta något som kan mäta sig med de klassiska områdena vid Kungsbäck.

Det är lätt att bli nostalgisk när man minns och tänker tillbaka på lumparåren 1957-58, ett gyllene år i I 14:s historia då regementet fick en blivande arméchef som ny överstelöjtnant och bataljonschef. Carl Eric Almgren hette mirakelmannen som jag och mina årskamrater fick uppleva och som drog i väg med oss på en fem veckor lång fältövning i skogarna kring Delsbo i smällkalla februari. Vi som fortfarande lever kan vittna om realistiska krigsövningar som vi minns med skräckblandad förtjusning.

Jag har många härliga minnen från I 14-tiden och de bekräftas när jag letar fram det gulnade exemplaret av Rekryt-Posten, tidningen som jag själv gjorde inför utryckningen våren 1958. Det var första gången som I 14 fick en egen rekryttidning, idén kläcktes av kapten Strindberg, den driftige personalvårdsofficeren, ivrigt påhejad av bataljonschefen Almgren, som blev tidningens ansvarige utgivare. Lika självklart var det att jag skulle vara redaktör eftersom jag sedan flera år – debut som radskrivare i Arbetarbladet som tioåring! – varit mer journalist än flitig elev på läroverket i Gävle…

När jag nu mer än sex decennier senare åter läser Rekryt-Posten känns det som om tiden stått stilla. På första sidan poserar signalisterna Uno Sjöberg, Sandviken, och Ferdinand Jaanpark, Strömsbro, glada att lämna livet i fält. Huvudrubriken: ”I dag bär det åter till det civila”. Där uttalar sig också regementschefen Axel Henriksson om årets årgång: ”Jag måste ge pojkarna ett mycket gott betyg. Dom har visat en god tåga och anda. Hälsingarna är duktiga soldater”.

Snälla betyg till cheferna

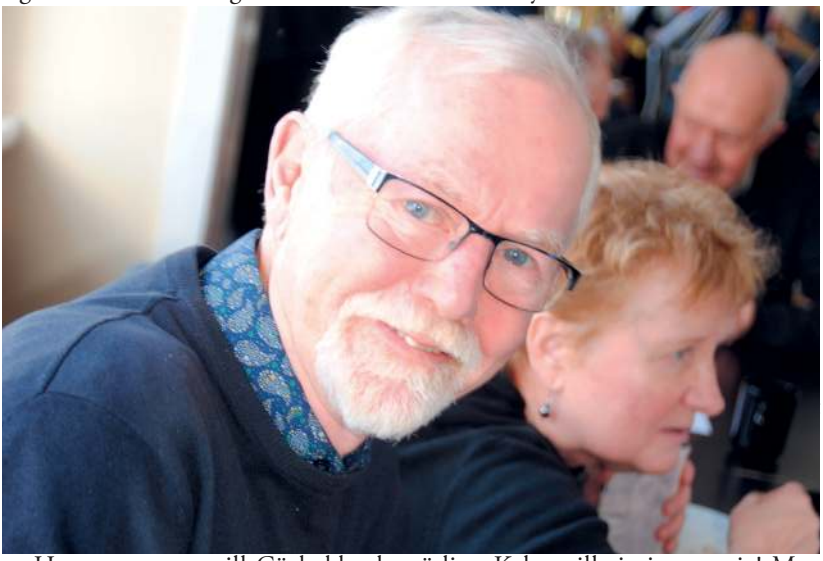
I tidningen ges glimtar ur året som gott, fem kompanichefer – ”våra plågoandar” – blir betygsatta av sina soldater. Men kaptenerna Eriksson, Rune, Ståhlmarck och Barkander beskrivs som tämligen hyggliga chefer och min egen kompanichef – kapten Jehnich – kommer också lindrigt undan. Jag var säkert imponerad av hans internationella erfarenhet som FN-officer i bl a Korea.

Under sommaren upptäckte idrottsofficeren löjtnant Paulsson att det var dåligt ställt med simkunnigheten på I 14. Av 740 värnpliktiga kunde inte 146

Hemvärnets musikkår förstärkt efter med B-musiken och Almgrenkaren

Det stora äventyret under året var förstås utlokaliseringen till Dellensjöarna i smällkalla februari. Bataljonschef Almgren tyckte att rekryterna borde få lära sig hur det är att kriga i fält när snöstormarna ryker och de ombonade ka-

Sten Björkenstam på gott humör

Hemtransporten till Gävle blev besvärlig. Kylan ville ju inte ge sig! Men ortsbefolkningen var bussig där vår långa karavan drog fram. Bjöd oss på kaffe eller annan varm dryck. Vid Trönö blev ett helt kompani – 150 man – bjudna på kaffe av en och samma person!

När isen brast i Gavleån

Veckan innan muck hade jag kallat några representanter för kompanierna för att höra deras minnesbilder av året som gått. Börje Westring, 6. komp. var ivrig:

-Andra bataljonsövningen kommer jag aldrig att glömma. Vi skulle göra ett eldöverfall i Gavleån vid Mackmyra. Vi rodde över ån men när vi närmade oss stranden hade vattnet frusit. Så vi måste hoppa ur båtarna och springa på isen. Som genast brast! Vi blev våta över hela kroppen och det fick vi vara hela dan. Inte blev det bättre när vi skulle cykla hem, en och en halv mil i blöta kläder. Jag ryser än.

Börje Westring hade också en rad roliga och dråpliga historier som han ville förmedla. Som t ex vad som utspelade sig vid en uppställning när furiren frågade Bengt Ågren (mer om Bengt längre fram i texten) om hur stort avståndet är i kolonn.

-1.25, svarade den lågmälde Ågren.

-Högre, röt furiren, märkbart förtörnad på Ågren.

-2.50, svarade Ågren.

Stort jubel i plutonen förstås men furiren bytte snabbt samtalsämne.

Torbjörn Moström, 7. komp. tyckte lastbilsfärden upp till Moviken var det värsta på hela året:

-Man var stelfrusen hela veckan, tinade inte upp förrän på fredagskvällen hemma i badkaret. Men det mesta var ju roligt. Som när jag skulle göra en anmälan för löjtnanten och kallade honom sergeant vilket han naturligtvis tyckte var en alldeles för simpel grad.

-Jag är ju löjtnant, sa löjtisen.

-Ja, sergeant, svarade jag – och det var inte med flit, det bara slank ut mig. Jag tror till och med löjtisen hade svårt att hålla sig för skratt.

Bästa soldaterna

Vid varje avslutning utser regementsledningen ”kompaniets bäste soldat”. Så också våren 1958. Här är de fem som prisades: Jan Olof Olsson, Rörberg, 5. bataljonsstabskompaniet. Bengt Henning Blomqvist, Ljusne, 6. skyttekompaniet, Bernt Olov Eriksson, Stråtjära, 7. skyttekompaniet, Stig Wengelin, Svärdsjö. 9. pansarskyddskompaniet, Torsten Valfrid Johansson, Avesta, 10. trosskompaniet. Rekryt-Posten höll sig med en sportsida också. Vi hade haft kompaniserier i fotboll och handboll, gjort upp om regementsmästerskap i skytte och terräng, slagits om åtråvärda segrar i modern femkamp med mera. Två av de mest kända stjärnorna kom med på bild, båda var från Sandviken: Mats Larsson, 7. komp. var ordinarie back i allsvenska Sandvikens IF, det var stort de här åren. Och Bengt Ågren, 9. komp. var en av landets mest lovande orienterare . Sture Gunnarsson , 5. komp. hade också varit värd att komma med på bild, Sture från Bollnäs, lovande medeldistansare, sprang hem terrängmästerskapet i säker stil före Kurt Bertilsson, GIF och 4. Komp.

Uppburen batchef

Bataljonschefen Almgren blev också hyllad och uppburen i Rekryt-Posten. Jag skrev en text om ”Våran chef” där jag förutspådde att han inom kort skulle segla upp som en av de högsta generalerna. Det var nog inte så svårtippat men det dröjde ju inte länge förrän han utsågs till arméchef. Jag träffade honom många år senare i hans hem och då pratade vi en del om vårt samarbete med Rekryt-Posten – och om hur inspirerande han tyckte åren vid I 14 och livet i Gävle hade varit.

Almgren hade skrivit en egen artikel i Rekryt-Posten. När jag nu läser om den finner jag den lika aktuell i dag som 1958. Almgren kunde skriva och han visste ju vad han skrev om. Jag ska citera några delar ur hans avskedsord till oss rekryter:

”Vi lever i en värld av skarpa internationella motsättningar, där maktbalansen ständigt påverkas av de fortskridande rustningarna. Upprepade gånger har vi under senaste årtionde sett hur snabbt motsättningarna kan skärpas och går till kris: Berlinblockaden och arabkriget mot Israel 1948, Korea 1950, Persien 1951, Indokina 1953-54 och Suez och Ungern 1956. En internationell överenskommelse om rustningsbegränsningar och atomkontroll har trots mångåriga förhandlingar inte kunnat ernås.

Ingenting tyder på att ens en blygsam början till en nedrustning skulle ligga inom räckhåll. Ståndpunkterna i Öst och Väst tycks oförenliga, den ömsesidiga misstron och osäkerhetskänslan består och FN:s ofullkomlighet som freds- och rättsgarant är uppenbar. Vi lever i en värld i vapen, och vi syns komma att få fortsätta göra det. Den fred vi har är en fred genom styrka”.

Almgren trodde att erfarenheten från slutmånadens fältmässiga förhållanden stärkt I 14-soldaterna:

-Ni bestod provet och visade att vi har en bataljon som fungerar. Jag tackar er alla och vet vad ni kan. Och ni själva har också fått lära er vad ni förmår och ni vet dessutom numera vad era kamrater går för…

Överstelöjtnanten som kom till Gävle och I 14 innan större uppgifter väntade på Försvarshögkvarteret i Stockholm fick många supporters även bland oss rekryter. Och Rekryt-Posten var ju först med att skriva om honom som en blivande general. I en redaktionsanmälan uppmanade jag mina läsare och lumparkompisar att spara tidningen. ”Den kommer att ha ett oskattbart antikvitetsvärde om så där en 30-40 år”. Nu har det gått mer än 60 år. Det går att läsa Rekryt-Posten med behållning fortfarande. Och Sverige håller på att bygga upp ett nytt försvar…

- - - -

Sven-Oskar Ruhmén

Artikelförfattaren var signalist på 5.komp. Som journalist på Aftonbladet var han utrikeskorrespondent i London, New York och Afrika. Har bevakat ett stort antal krig, fånge hos röda khmererna i Kambodja 1975 – då fick han glädje av erfarenheterna från fältövningarna vid Dellensjöarna 1958.

MARMA SKJUTFÄLT OCH LÄGER

av Olle Larsson

Marma skjutfält och läger cirka tre mil sydost om Gävle har förvaltats av Hälsinge regemente från 1963 fram till det att regementet avvecklades 1997. Många är vi, före detta I 14-soldater, befäl och civila, som utbildats och övat eller arbetat på skjutfältet och bott i lägret. Men hur började det hela?

Under andra halvan av 1800-talet behövde artilleriet skjutfält som var anpassade för den tidens artilleritaktik. Man red fram med batterierna i galopp mot fienden och vände snabbt om, bröstade av, och sköt omedelbart. I norra Uppland fanns ett område som skulle passa som artilleriskjutfält. 1880 anlades skjutfältet och det togs i bruk 1881. Skjutfältet var för den tiden stort. Det var cirka en mil långt och 800 meter brett. Området nyttjades under olika perioder av Svea artilleriregemente, Artilleriets skjutskola och Positionsartilleriet i Stockholm samt under en tid Upplands artilleriregemente som avvecklades redan 1927. Kustartilleriet använde också fältet fram till 1963. Fortfarande finns betongfundament kvar från kustartilleriets övningsverksamhet.

För att kunna bedriva utbildnings- och övningsverksamhet på skjutfältet behövdes förstås även byggnader av olika slag. Flertalet byggnader stod klara redan 1884. Flera av byggnaderna kom senare att K-märkas och blev därmed antikviteter under Riksantikvarie-ämbetets överinseende. Byggnaderna var från början avsedda att nyttjas endast under sommarhalvåret. I undantagsfall dock under kort tid även för vinterutbildning. Detta har medfört att vissa bygg-

Marma officerspaviljong

Marma underofficersmäss

nader var dåligt isolerade och saknade tillgång till effektiva värmekällor. En förbättring har skett efter hand. Officerspaviljongen och underofficersmässen fick kakelugnar, men dessa ersattes senare med oljekaminer. Endast officerspaviljongen och matsalsbyggnaden fick så småningom centralvärme.

Två av de vackraste och kulturhistoriskt mest intressanta byggnaderna i Marma läger är just officerspaviljongen (ovan till vänster) och underofficersmässen. Paviljongen byggdes 1885 och hade officersmäss i undervåningen och övernattningsrum på det övre planet. Underofficersmässen byggdes 1892. Båda byggnaderna ritades av Hjalmar och Axel Kumlien.

Den största bristen när det gäller byggnader fanns inom det sanitära området. Truppen var i stort sett hänvisade till gamla torrdass från 1941. Tidigare fanns knappt några sanitetsbyggnader alls. En stor förbättring kom när norra sanitetshuset byggdes 1972 och södra sanitetshuset 1976. Då först fick truppen tillgång till wc-rum, tvättrum med varmt och kallt vatten samt duschar.

Inomhusförläggning blev möjligt när norra och södra stambarackerna samt några så kallade Kostabaracker blev byggda 1979.

Marma läger har under åren drabbats av åtminstone tre bränder. I februari 1930 brann det i officersmässen. I augusti 1958 brann det norra avträdet ned. Den kanske allvarligaste branden inträffade i mars 1960, när sjukstallet och hovslagarsmedjan brann.

Med tiden behövde skjutfältet utvidgas. 1919 tillkom ett avtal mellan Arméförvaltningen och Domänstyrelsen om att ett område närmast skottgatan skulle få nyttjas för militära övningar. 1966 överlämnades det området som omfattade 640 hektar till Fortifikationsförvaltningen och blev därmed ett första steg i utvidgningen av skjutfältet.

Under åren 1966 till 1973 inköptes ett antal fastigheter, så att skjutfältet kom att omfatta cirka 2000 hektar. Utvidgningen genomfördes huvudsakligen österut.

Bilderna i den här artikeln tillhör och är publicerade med tillstånd av Riksantikvarieämbetet. Fotograf är Jan Norrman.

Marma läger

Fotnot: På eftermiddagen den 14. oktober brann matsalen i Marma läger och byggnaden blev totalförstörd.

KONSTEN ATT AVSLUTA KONSERTER

av Lennart Littorin, Uppsala

Som jag tidigare berättat (Bocken 2003), bodde jag den första tiden av FN-tjänstgöringen, i Congo i en övergiven lägenhet i ett höghus i huvudstaden Leopoldville, nuvarande Kinshasa. Det kändes märkligt och också lite obehagligt att bo i en våning vars ägare antagligen brådstörtat hade flytt undan oroligheterna, kanske i en luftbro till Europa eller bara över floden till Franska Congo. Framför huset fanns en tämligen ovårdad grusplan och en dag vid lunchtid hördes därifrån mässingsmusik. Jag gick ner för att se vad som stod på och upptäckte att det var Ghanabataljonens musikkår, som gav en lunchkonsert. Bland annat spelade man något, som påminde om Hugo Alfvéns Roslagsvår, vilken lät tämligen malplacerad i den fuktiga julihettan. När konserten närmade sig sitt slut, tog den lille musikanföraren sikte på mig, stegade fram, gjorde på brittiskt manér ett dånande ställningssteg, honnör och sade något, som jag uppfattade som att han anhöll om tillstånd om att få avsluta konserten. Han hade tydligen upptäckt att jag var den ende närvarande officeren. Jag blev naturligtvis helt ställd men fick fram något, som han tydligen uppfattade som ett medgivande, eftersom han gjorde ett nytt ställningssteg så marken skalv och honnör, varpå han stegade tillbaka till sina musiker, som avslutade konserten. Jag återvände till min bostad, funderade på var jag rätteligen borde ha sagt, kanske ungefär ”Permission granted” samt begrundade det faktum att övningsmomentet ”Avslutande av konsert” saknats i FN-utbildningen i Strängnäs.

KAMRATFÖRENINGENS ÅRSMÖTE 2020

av Bo Tangfelt

Kamratföreningens årsmöte genomfördes under extremt coronareducerade former avseende såväl deltagare som program, den 10.september 2020 på Soldathemmet. Efter en inledande tyst minut för bortgångna kamrater klubbade ordföranden Anders Jansson Gladh igenom agendans 16 punkter på en knapp halvtimme för de ca 10 deltagarna. Styrelsen fick den föreslagna ansvarsfriheten och den av valberedningen föreslagna utformningen.

SOLDATTORPET
- GRUNDBULTEN I SVERIGES FÖRSVAR

av Bo Tangfelt

Många soldattorp används i dag som sommarstugor och få tänker nog på att torpen med sin indelta soldat fram till för drygt 100 år sedan var en mycket viktig beståndsdel i den svenska armén. Så sent som 1961 fanns ännu tre indelta soldater kvar.

I slutet av medeltiden bestod den svenska armén av beväpnat frälse, det vill säga adelsmän och riddare till häst samt inhyrda, utländska legosoldater. Men legosoldaterna var dyra och riddarna för få. Gustav Vasa påbörjade därför en omdaning av den svenska armén genom att rekrytera unga, ogifta män. Det skulle dock dröja fram till början av 1680-talet då indelningsverket under Karl XI fick sin slutgiltiga utformning.

Sverige hade lidit stora förluster under krigen på 1600-talet och landet behövde en stabil grund för rekrytering till framför allt infanteriet. Karl XI bestämde att varje landskap eller län skulle bidra med 1 200 infanterister i såväl krig som fred. Det var bönderna som skulle rekrytera och försörja soldaterna och i varje socken fanns det ett antal så kallade rotebönder som hade detta som sin uppgift.

Ofta hämtades infanteristerna ur torparsönernas, drängarnas och daglönarnas skaror samt inte minst bland soldaternas egna söner.

Soldaten skulle vara frisk och pålitlig och det låg naturligtvis i rotebondens intresse att kompanichefen inte avvisade rekryten, då fick han hitta en ny. Dög han inte kunde det heta *Karlen är galen - kasseras* eller att han inte godkändes för hans litenhets skull.

Den blivande soldaten måste vara minst 165 centimeter lång och högst 25 år (under krigstid rekryterades även äldre män). Pastorn i socknen skulle i ett intyg bedöma hans läsförmåga, kristendomskunskap, moral och vandel samt uppge civilstånd och om han haft smittkoppor. Därefter uppvisade en av rotehållarna honom för kompanibefälhavaren och blev han godkänd så antogs han på nästa rekryteringsmöte och skrevs slutligen in i rullorna vid regementets generalmönstring.

Att bli soldat innebar ett kliv uppåt på samhällsstegen. Soldaten fick ökade kunskaper jämfört med andra torpare genom att han fick lära sig att läsa och skriva. Han var stilig i sin uniform och han levde upp till soldatinstruktionen från 1769 genom att vara oförskräckt, trogen och nykter ofta ömsa lintyg och strumpor och sjunga visor och berätta sagor.

Vid inskrivningen erhöll soldaten ett soldatnamn. Ofta ärvde han namnet som soldaten före honom på torpet haft. Det kunde endera vara ett beskrivande namn som en tidigare soldat erhållit vid mönstringen, såsom Hurtig, Rask,

Modig, Rolig eller Lång eller ett substantiv med militär anknytning som Lans, Sköld eller Dolk. Det var också vanligt att namnet på rotegården inspirerade till soldatnamn, t ex gav rote Edeby 121 i Uppland upphov till soldatnamnen Edbom, Edberg, Edberg, Edman och Ed.

Anledningen till denna namngivning var att soldaterna behövde mer unika namn. I många bygder var namnvariationen ringa och antalet personer som exempelvis lystrade till Lars Olofsson kunde vara stor. Man kan tänka sig att soldatnamnen gav upphov till en del skämt bland de skojfriska i byn, om arvtagaren efter Rolig var en särdeles sur karl eller den nye soldaten Lång var kortvuxen.

Som indelt soldat fick mannen ofta något bättre livsvillkor än tidigare. Han tilldelades ett torp, fick en årlig lön samt föda och kläder. Några husdjur skulle soldaten också ha, vanligtvis en ko, en gris och kanske ett får eller två samt ett fähus och lada.

Till torpet hörde även en åkerlapp som han själv fick bruka samt ängsmark för vinterföda till djuren.

Soldatkontraktet gav soldatfamiljen rätt att bo i torpet och bruka lite mark. När kontraktet tecknades med roten fick soldaten ett mindre penningbelopp, städsel. Efter antagandet tillkom ett engångsbelopp, legan. Utöver detta fick soldaten en liten årslön och ibland bosättningshjälp, till exempel en säng, sängkläder och husdjur.

Soldattorp

Soldaten fick även hemkall, produkter in natura, ursprungligen som ersättning för bristande eller ofullständigt torp. På 1800-talet kom hemkallet att alltmer ersättas av kontanter. Fram till början av 1800-talet ingick också kläder i kontraktet - livmundering (finaste uniformen) och släpmundering (enklare uniform), ibland även skänkkläder (civila kläder). Efter att ha lämnat krigsmakten fick soldaten i vissa fall en blygsam pension, om han *tjent vel*. Under senare delen av 1800-talet innehöll merparten av soldatkontrakten ett villkor om rätt till bostad och lite

Karl XI bestämde 1695 att alla soldattorp skulle märkas med namn på regemente och kompani, samt rotens nummer, i röd färg på torpets gavel. På 1800-talet infördes nummertavlor. Denna är troligen från mitten av 1800-talet.

mark efter avskedet för soldatfamiljen eller för soldatens änka under återstående livstid. En förutsättning var att soldaten tjänat förtjänstfullt minst 25 år i fredstid eller kortare om krig bevistats

Mellan rotebonden och soldaten skrevs ett kontrakt där det framgick vad soldaten skulle få av bonden. Det kunde vara utsäde, ved, lån av häst och oxe under skörd och slåtter, men även att soldaten skulle utföra dagsverken åt bonden. Inte helt överraskande blev dessa kontrakt ofta upphov till konflikter och relationen mellan rotebonden och soldaten kunde vara ansträngd.

För befälsboställena upprättades mönsterritningar men soldattorpen skulle byggas enligt ortens tradition. En kunglig förordning utfärdad 1682 slog fast att en stuga skulle byggas och att soldaten skulle få ett spannland åker (cirka 2500 kvadratmeter), en kåltäppa och en liten hage eller ett ängsstycke till två lass hö. Enligt den sista förordningen 1835 skulle torpstugan vara 12 x 8 alnar stor (cirka 35 kvadratmeter) och innehålla stuga, kammare och förstuga. I stugan skulle det finnas bakugn samt två fönster och i kammaren ett fönster. Bakugnen gav värme, användes för matlagning och elden på spishällen gav ljus före järnspisens och fotogenlampans tid. Det skulle också finnas en loge och ett fähus. Fram till mitten av 1800-talet byggdes främst enkelstugor, men därefter blev sidokammarstugor alltmer vanliga.

Familjen som bodde i det lilla torpet kunde bestå av ett tiotal personer. Detta innebar att man hade cirka tre kvadratmeter per person; I skogsområdena byggdes torpen av liggtimmer med mossa som tätning mellan stockarna. I skogfattiga trakter byggdes det med korsvirke, sten eller lera. Karl Xl bestämde 1695 att alla soldattorp skulle märkas med namn på regemente och kompani samt rotens nummer med röd färg på torpets gavel, på 1800-talet infördes nummertavlor. Torpen grundlades på stenar, så kallad torpargrund. Brädpanel utanpå timret blev vanligt först i slutet av 1800-talet. Taken utformades som sadeltak och täcktes med torv, halm eller kluvna stockar på underlag av näver. Under senare delen av 1800-talet täcktes taken ofta med spiller (träspån) och mot seklets slut med enkupigt tegel. På uthusen förekom nästan enbart halm. Stugorna var vanligtvis omålade ända fram till senare hälften av 1800-talet då rödfärgning blev allmän.

Torpet byggdes som en enkelstuga eller sidokammarstuga. Under 1830-talet kom dock föreskrifter som gjorde dem större och högre; de skulle mäta cirka 7 x 5 meter inom knutarna, förses med en övervåning för förvaring och fler fönster. Soldattorpet synades vart tredje år, vanligen av en kapten, en underofficer som förde protokoll och några närboende nämndemän. Om något behövde repareras var det rotebondens ansvar. Ibland fick laga syn tillgripas för att få til1 stånd tvingande beslut om åtgärder. Syneprotokollen visar att stora brister var vanliga och vittnar om läckande tak, hål i väggarna, brandfarliga bakugnar och trasiga fönster. Torpen uppfördes av nytt och gammalt - det innebar bland annat att man återanvände delvis rötskadade stockar eftersom det var

Soldattorpet I 14. Foto Bo Tangfelt.

arbetskrävande att hugga nytt timmer. Skador lagades genom att hugga bort det ruttna och spika på en bräda eller möjligen brädslå en knut eller en del av en fasad. Hantverksskickligheten var inte så hög och underhållet var ofta eftersatt.

Detta betydde att husen ofta revs och återuppfördes, kanske redan efter 40-50 år. De dragiga torpen med enkelfönster var kalla och fuktiga i en utsträckning som vi i dag har svårt att föreställa oss.

I bland träffades överenskommelse vid torpsynerna mellan roten och soldaten om att soldaten skulle få överta torpet för all framtid. I dessa fall var torpet ofta i mycket dåligt skick. Överenskommelsen var fördelaktig för båda parter. Soldaten fick en garanti för att få tak över huvudet efter avskedet och rotehållarna slapp underhålla torpet till dess det blev dags att bygga ett nytt torp för näste soldat. Det var ett hårt arbete för soldatfamiljen att bryta sten och få jorden brukningsbar så att man kunde odla grödor för sin försörjning. Familjen hade ofta en ko, kanske en grissugga, några får och höns. Allt togs tillvara och man saltade, torkade, rökte och syrade råvaror för att få lång hållbarhet. Välling, gröt och bröd utgjorde basen i födan. I täppan odlades kål, rotfrukter, bönor och ärter. Soldaterna lärde sig uppskatta potatis under det pommerska kriget i Tyskland på 1760-talet och blev föregångare i potatisodling. Blev det missväxt kunde hungern stå för dörren. Ibland kunde middagen bestå av bara potatis doppad i salt och mjölk. En vanlig rätt var också skrammelvälling som bestod av rotfrukter kokade i buljong på ett fläskben.

Soldattorpen förlades inte invid den bördiga åkermarken centralt i byn, i stället låg de på gränsen mot skogen och utmarken. Åkern som hörde till torpet var ofta mager och stenig. När sedan de stora jordbruksreformerna med storskifte och enskifte genomfördes, innebar det ofta att soldattorpen flyttades

ännu längre bort då deras gamla lägen behövdes för gårdarna som skulle flytta ut från byarna.

Soldatens liv var i fredstid likt en torpares med sådd och skörd, tröskning och körslor till kvarnen för att mala säd. Det var i princip nödvändigt att soldaten var gift för att ha någon som tog hand om torpet när han inte var hemma. Även när det gällde val av hustru skedde en kontroll genom att soldaten före lysningen måste få skriftligt samtycke till giftermålet av kompanibefälhavaren. Denne fick dock inte neka till valet av hustru då *qwinnan är af ärligt namn och godt rykte.*

Hustrun hade många uppgifter - utfodra djuren, mjölka kon, bereda mat för långtidsförvaring, sköta barn, spinna, väva och sy kläder, tvätta och räfsa vid slåttern. När mannen var borta fick hon också sköta åker och odlingar, ibland med bistånd av rotebönderna.

Under 1700-talet var Sverige inblandat i flera krig och livet som soldat var synnerligen riskfyllt. Dog han inte på slagfältet var faran stor att han dukade under i någon farsot i fältlägren. Då gällde det för rotebönderna att snabbt rekrytera en ny soldat till soldattorpen. Det var inte ovanligt att den nyrekryterade rekommenderades (eller anbefalldes) att gifta sig med soldatänkan.

Soldathustrun fick räkna med att klara sig själv långa tider och att kanske tidigt bli änka om det var krig. Blev hon inte omgift med den nye soldaten stod hon på bar backe, utan försörjning för sig själv och sina barn. För att socknen inte skulle få försörjningsansvar för den lilla familjen var det långt bättre om den nye soldaten tog hand om den delen.

Soldatens uniform förvarades i en låst kista hos rotebonden. Uniformen fick bara användas när soldaten kallades till regementsmöte på övningsheden eller i krig. Regementsmötena genomfördes under några veckor efter vårsådden och före skörden. I fredstiden övade och paraderade socknens soldater på söndagarna utanför kyrkan och detta var ett uppskattat festligt inslag på vilodagen. Då var soldaterna klädda i en enklare uniform.

Hemma på torpet skulle soldaten lära sig att läsa och skriva, och han ingick också i ett postsystem, soldatposten, där brev mellan exempelvis olika officerare skickades från soldat till soldat för att nå sin mottagare. Läs- och skrivkunnigheten var alltså tämligen hög bland soldaterna och gav dem därför ett visst anseende. De var också beresta och kunde förmedla nyheter och berätta långväga historier för alla dem som aldrig kunde eller fick lämna hemtrakterna. Pensionerade soldater kunde därför få lite mer ansedda tjänster som klockare och skollärare.

Under 1800-talet blev det allt svårare för staten att rekrytera soldater; bland annat utgjorde den växande skogsindustrin en farlig konkurrent om arbetskraften som betalade långt bättre. Av flera skäl diskuterades en modernisering av den svenska armén och 1901 togs slutligen beslutet om en värnpliktsarmé. I

och med det antogs inga flera indelta soldater, men det dröjde länge innan den siste indelta soldaten gick i pension. År 1961 var faktiskt ännu tre män i tjänst.

Vill man veta mer om ett soldattorp kan man kontakta Armémuseum för att ta reda på vilka soldater som bott i torpet, vilka som dog i krig och vilka soldatnamn de bar. Mycket information finns också på Krigsarkivet.

- - - - - - - - - - -

Källor:
KrA
G&B 2017
G&T 2018

Bilden visar en vy från C-kasernen mot B-kasernen, kanslihuset och A-kasernen. Foto: Boken Kasernerna på Kungsbäck – Ett hundra år.

Gevärsbron framför kanslihuset. Foto: Boken Kasernerna på Kungsbäck – Ett hundra år.

SPANSKA SJUKAN

av Olle Larsson

Vi har alla under året upplevt Coronapandemin. Men hur var det för 100 år sedan? Då härjade spanska sjukan.

Spanska sjukan var en allvarlig världsomfattande influensaliknande pandemi som 1918-1920 drabbade ett stort antal människor. Närmare 500 miljoner människor runt om i världen blev sjuka och, enligt olika källor, mellan 20-50 miljoner avled.

Sjukdomen orsakades av ett influensavirus av typ A som överfördes genom direktkontakt eller genom luften vid hostning.

Namnet ”spanska sjukan” kommer av att spanska journalister var de första som rapporterade offentligt om sjukdomen. I övriga länder hade man censurerat nyheten om att pandemin fanns i det egna landet.

Men det var inte i Spanien det började. 1917 hade sjukdomen spridits till USA. Amerikanska soldater tog sedan med sig sjukan till Europa under första världskriget.

De stora militära omgrupperingar som ägde rum i Europa och runt om i världen var en av de största orsakerna till det enorma antal offer som sjukdomen skördade. En annan orsak var att många unga personer mellan 20 och 40 år insjuknade, en åldersgrupp som annars brukar klara sig bra mot influensa.

Till vårt land kom sjukdomen sommaren 1918 och ebbade ut 1920. I Sverige dog sammanlagt 39 000 människor av spanska sjukan, vilket i jämförelse med många andra länder var ganska lite.

Första fallet i Gävle rapporterades den 9 juli 1918. Senare blev många sjuka på Hälsinge regemente, och på läroverket var mer än 100 elever sjuka. Länsstyrelsen förbjöd danstillställningar och andra publikdragande samlingar. Vid årets slut rapporterades sammanlagt 6118 sjuka med över 1400 nya fall varje månad från september till december.

1922 återkom farsoten och vid regementet var i januari över 200 man sjuka, i hela Gävle mer än 1000 personer. På Själanderska flickskolan var i januari tio av skolans 24 lärare sjuka och 135 av 344 elever. På läroverket var 150 elever och fyra lärare sjuka. I stadens övriga skolor var 950 elever sjuka.

Under hösten 1920 minskade fallen av spanska sjukan och i början av 1921 hade epidemin ebbat ut. Men på två år hade Gävle förlorat totalt 184 invånare i den fruktade farsoten.

1992 ÅRS OFFICERSKÅR VID HÄLSINGE REGEMENTE

av Lars Söderberg

Under årens lopp kom det ibland nedläggningshot mot regementet. Under 1980-talet blev de mer frekventa och det kändes inte alls bra. Vid ett tillfälle, jag tror det var senare delen av 80-talet, var det dags igen. En fråga ställdes till övlt Rune I. Wiebe för att få hans uppfattning om det hela. Han svarade: ”Det tror jag på när jag ser det på pränt”. Som vi alla vet så kom det på pränt 1992.

I och med nedläggningsbeslutet föddes tanken på att bilda en kamratförening med namnet 1992-års Officerskår vid Hälsinge regemente. Medlem kunde man bli om man var anställd som officer vid regementet 1992. Tanken med föreningen var att kunna bibehålla kontakten mellan officerskamraterna och träffas ibland. Varje år har därför anordnats Lillejul den närmaste fredagen innan jul. Lillejulsfirandet har samlat runt 100 kamrater varje år och har blivit den viktigaste aktiviteten för föreningen. Vad vi vet finns det ingen motsvarighet i landet som samlar så många kamrater varje år. Det tyder på att kamratskapen var och är mycket god i vår krets. Föreningen har idag 240 medlemmar.

Ordförande i föreningen är per automatik Chefen för Gävleborgsgruppen med ett antal styrelseledamöter som väljs vid årsmötet i mars varje år. Diskussioner har förts om att föreningen skulle låta fler personer t ex reservofficerare att bli medlemmar för att på så vis säkerställa att föreningen blir mer långlivad. Dessa diskussioner föll inte i god jord hos framförallt våra yngsta medlemmar som ansåg att föreningen skall dö ut av sig själv, och så fick det förbli.

Lillejulsfirandet börjar alltid i Regementsparken intill minnesstenen kl 18.00 med glögg och pepparkaka. Vår ordförande hälsar alla välkomna och till för något år sedan lästes Viktor Rydbergs dikt, Tomten, av Ulf Laurén, alla verser direkt ur minnet Tyvärr lämnade Ulf oss 2019. Efter samlingen i Regementsparken sker förflyttning till högskolans matsal som ju är den gamla militärrestaurangen där julbordet väntar. När snapsvisorna tagit slut och magen blivit nöjd samlas medlemmarna i Soldathemmet för kaffe och avec. I skrivande stund härjar coronapandemien i världen och årets Lillejul 2020 får sannolikt ställas in. Vi får väl avvakta och se vad som händer, men en sak är klar: Vi tar nya tag inför kommande år!

KAMRATFÖRENINGENS VERKSAMHET 2019

(en sammanfattning av årets verksamhetsberättelse för Kamratföreningen)

Styrelsen för Hälsinge regementes Kamratförening får härmed avgiva följande berättelse över verksamheten 2019.

Förste Hedersledamot: HKH Prins Daniel

Hedersledamöter:

Överste 1 Karl-Evert Englund	Generallöjtnant Hans Berndtson
Kapten Östen Andersson	Försvarsminister Peter Hultqvist
Överste Tomas Bornestaf	Jur. Kand. Agneta Björkenstam
F. Landshövdingen. Lars Ivar Hising	Överste 1 Rolf Dahlström

		Mandatperiod
Ordförande	Anders Jansson Gladh	2019
Vice ordförande	Göran Larsson	2019-2020
Sekreterare	Hans Beminge	2019-2020
Kassör	Rune Westergren	2019-2020
Ledamöter	Anders Lindström	2019-2020
	Lars-Erik Nilsson	2019-2020
	Ingmar Eriksson	2019-2020
	Ulf Laurén	Avliden dec 2019
	Olle Larsson	Representant I14S
	Jan-Olof Strandberg	Representant Hemvärnet

VU Anders Jansson Gladh, Hans Beminge och Rune Westergren.

Revisorer	Rolf Jägare	2019
	Lena Husén	2019
Revisorssuppl.	Lena Broman	2019
	Kenneth Lundström	2019
Valberedning	Anders Jonsson	2019
	Sune Sundell	2019
	Gunnar Kvist, sammankallande	2019

Redaktörer för Bocken	Jan-Olof Strandberg, Olle Larsson och Bo Tangfelt
Klubbmästare	Göran Larsson
Rekryteringsansvarig	Ulf Laurén

Styrelseledamot i Stiftelsen Sällskapet Hälsinge Regemente är Hans Beminge.

Antalet medlemmar den 31 december 2019 var 440 (446). Styrelsen har under året haft sex protokollförda sammanträden.

Föreningens årsmöte genomfördes den 9 mars med 120 medlemmar och anhöriga närvarande. En utförlig artikel om årsmötet återfinns i Bocken 2019, s. 84 ff. Nedanstående text är hämtad från den verksamhetsberättelse som skickades ut före årsmötet och som föredrogs vid tillfället.

En av högtidstalarna vid årsmötet var Peter Hultqvist, som talade om det säkerhetspolitiska läget och politiska beslut i samband med detta, försvarets förmågor samt återinförandet av värnplikten. Därefter höll generalmajoren och chefen för Armén, Karl Engelbrektson ett högtidstal (som är återgivet i Bocken 2019, s. 42 ff).

Vid entrén till Soldathemmet paraderade karoliner ur Gästrike Militärhistoriska Förening (GMF), för att välkomna årsmötesdeltagarna. Årsmötet inleddes med att de båda högtidstalarna hälsades välkomna av ordförande Rolf Dahlström och att bådas marscher spelades av Hemvärnets oktett som för dagen bestod av 11 musiker. Föreningens hedersmedlemmar Tomas Bornestaf, Karl-Evert Englund och Östen Andersson hälsades även de välkomna av ordföranden.

Årsmötesförhandlingarna genomfördes på sedvanligt vis med att verksamhetsberättelsen och att föreningens ekonomiska ställning redovisades. Såväl budget för 2019 som ovan redovisning godkändes av mötet som röstade ja till förslaget att ge styrelsen ansvarsfrihet för 2018.

Därefter vidtog val (se ovan uppställning) och avtackningar. Rolf Dahlström som varit föreningens ordförande i drygt 20 år tackades av med tacktal och gåvor överlämnades. Anders Emanuelsson representerade vid tillfället SMKR och I14 S av Ove Sandin.

Kamratföreningen sponsrar Stiftelsen Sällskapet Hälsinge Regemente. Kamratföreningen har under året lagt blommor och tänt ljus på regementets grav. Kamratföreningen är representerat i SMKR (Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund). Föreningens hemsida har även i år förnämligt skötts av Olle Larsson. Kamratföreningens årsskrift Bocken 2019 har givits ut av Jan-Olof Strandberg, Bo Tangfelt och Olle Larsson. Ett stort tack för alla bidrag till Bocken.

I 14S VERKSAMHET 2019

Ledningen har under året haft följande sammansättning

Ordförande	Benny Gustafsson
Förste avlösare	Olle Larsson (tillika hemsidesansvarig) och sammank.
Andre avlösare	Owe Sandin
Sekreterare	Cajsa Gotthold
Kassör	Svante Karen
Gästabudsarrangör	Gunnar Hagstedt
Lösörebevarare	Rolf Andersson
Med hemlig funktion	Vakant
Revisorer	Anders Bager och Staffan Elmgren
- "- Suppleanter	Frank Björsbo och Håkan Hedberg
Valberedning	Claes Gotthold

Antalet medlemmar var vid årets slut 87 (92) varav 27 ständiga medlemmar samt två hedersledamöter. Ledningen har under året haft fyra möten.

Verksamhet:

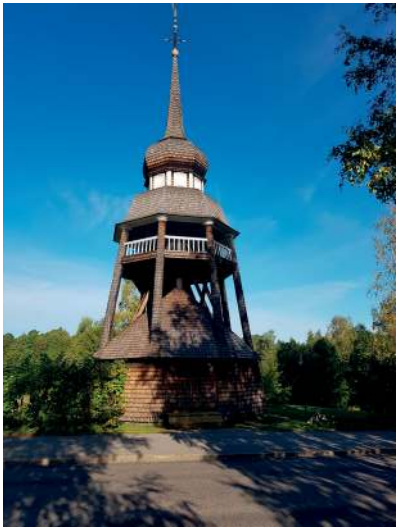
I 14 S har under året varit representerad i moderföreningens styrelse genom Olle Larsson. Föreningen är medlem i SMKR (Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund). I enlighet med SMKR och Försvarsmaktens intentioner har en överenskommelse slutits mellan I 14 S och Gävleborgsgruppen för åren 2019 och 2020. Syftet är att formellt reglera det ömsesidiga stödet mellan parterna. Föreningen har deltagit i SMKR centrala och regionala möten. Teman har huvudsakligen varit utveckling av samarbetet med Försvarsmakten, rekrytering och stärkt föreningsdemokrati. Vår förening ingår i SMKR nätverk för veteranfrågor. Olle Larsson har därvid varit föreningens kontaktman.

I 14 S hedrade Sveriges Veteraner med föreningens fana vid Veterandagen den 29 maj vid Sjöhistoriska museet på Gärdet. Fanförare var Svante Karen och Lena Willner. Vårträffen med årsmöte och höstträffen genomfördes i en festlokal på Rigagatan, som ställts till vårt förfogande genom vår tidigare ledamot i ledningen Lars-Gösta Carlsson. Vid höstträffen gav Gävleborgsgruppens nye chef övlt Håkan Berglind mötesdeltagarna en uppskattad orientering om Gävleborgsgruppens utveckling i den från årsskiftet 2019/2020 återinförda regionala organisationen. Försvarsmaktens utveckling diskuterades. Träffarna har genomförts med alltigenom egna insatser, varför kostnaderna kunnat hållas på en låg nivå. De sedvanliga I 14-lunchema har genomförts på Militärsällskapet. Stödet från Gävleborgsgruppen och moderföreningen i Gävle har varit utomordentligt gott. Det är av största värde för vår förening, då vi saknar praktiska möjligheter att hantera utskick etc.

RAPPORT FRÅN SOLDATHEMMET MED SOLDATKYRKA OCH KLOCKSTAPEL

av Mikael Mineur, ordförande i Stiftelsen Sällskapet Hälsinge Regemente

Detta år har i all mening varit annorlunda gällande verksamheten vid Soldathemmet; Covid 19 har för oss, som för hela samhället, inneburit en mängd utmaningar. Under lång tid har i princip samtliga våra bokningar avanmälts, våra värdinnor varit deltidspermitterade med förkortad arbetstid medan lokalerna med driftkostnader och underhåll legat kvar på normal nivå.

Klockstapeln

Det som hittills räddat verksamheten är de bidrag vi fått från föreningar, organisationer och enskilda hjältar som valt att skänka allt från avsevärda belopp till en slant. Dessa värdefulla gåvor har tillsammans, även om faran inte på något sätt är över, gjort att vi trots allt har förtröstan för framtiden. Bokningar börjar återigen komma tillbaka och många har skjutit på exempelvis bröllop, från 2020 till 2021.

Våra rustveckor har genomförts med begränsat deltagande med hänsyn till pandemin men vi har trots detta hunnit med ett antal livsviktiga underhållsåtgärder. Ett stort arbete har nedlagts på fönsterarbeten, tak och trappor i syfte att undvika större framtida och kostsamma reparationer. Jag vill rikta ett varmt tack till Lars Östberg, och Rune Westergren som utöver att leda arbetena vid rustveckorna även arbetat ett avsevärt antal timmar på egen hand.

Avslutningsvis vill jag rikta ett stort tack till samtliga som på olika sätt bidragit till att verksamheten kunnat fortleva trots pandemins elaka inflytande på våra möjligheter att driva Soldathemmet kostnadseffektivt. Det gäller alla som bidragit, inte bara ekonomiskt, utan även med arbetstimmar, gott humör och stor förståelse för vår situation. Jag tillönskar alla en god jul och ett gott nytt 2021.

MEDLEMMAR SOM, ENLIGT VAD FÖRENINGEN KÄNNER TILL, AVLIDIT 2019 – 2020

Wilhelmsson Thage	Kilafors	1 november 2019
Nordlund Sven-Erik	Örebro	14 december 2019
Ribbing Per	Sandviken	29 februari 2020
Carlsson Lars-Gösta	Stockholm	5 mars 2020
Jansson Henning	Sollentuna	2 april 2020
Hållander Leif	Gävle	8 maj 2020
Larsson Stig	Uttran	24 juli 2020
Alnevik Folke	Gävle	17 augusti 2020
Björeman Carl	Stockholm	10 september 2020

Frid över ditt minne
I ljust minne bevarad
Ditt minne lever
Vi kommer aldrig att glömma dig
Minnena finns kvar

Foto: Bertil Johansson.

God Jul
och
Gott Nytt År

Regementets fana,
tilldelad regementet av konung Gustav VI Adolf
på Lilla fältet
den 29 september 1952

Bygdens försvar är bygdens folk

Åtta.45 Tryckeri AB, 2020